



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Π.Μ.Σ. «ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μάμαλη Αικατερίνη (Α.Μ: 215530)

ΤΙΤΛΟΣ: «Το Σχολικό Θέατρο στα Αρσάκεια Σχολεία»



ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ:

Επικ. Καθηγ. Μαρία Δημάκη-Ζώρα

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

Καθηγητής Θόδωρος Γραμματάς

Καθηγητής Ιωάννης Βρεττός

ΑΘΗΝΑ 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να απευθύνω θερμές ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Μαρία Δημάκη-Ζώρα, για την εμπιστοσύνη, την πολύτιμη βοήθειά της και την καθοδήγησή της κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας, όπως επίσης στα άλλα δύο μέλη της επιτροπής, τον καθηγητή Θόδωρο Γραμματά, και τον καθηγητή Ιωάννη Βρεττό. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Αικατερίνη Κουτσομπού, υπεύθυνη του Αρχείου της Φ.Ε., την κ. Παναγιώτα Ατσαβέ, επί χρόνια φιλόλογο και διευθύντρια των Αρσακείων-Τοσιτσειών Σχολείων Εκάλης, τον κ. Ευάγγελο Κατσιναβάκη, φιλόλογο και υπεύθυνο ψηφιοποίησης των Πρακτικών της Φ.Ε., καθώς και την κ. Στέλλα Κουρμπανά, υπεύθυνη του Αρχείου του Ωδείου Αθηνών, η συμβολή των οποίων υπήρξε καθοριστική για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας μέσα από την ευγενική παραχώρηση πολύτιμου αρχειακού υλικού, ανέκδοτου και ψηφιοποιημένου.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1.1. «Σχολικό Θέατρο». Ο όρος και το περιεχόμενό του	6
1.2. Παιδαγωγική και καλλιτεχνική διάσταση	7
1.3. Ιστορικά στοιχεία για το «Σχολικό Θέατρο» στην Ελλάδα	12
Η ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΣΑΚΕΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ	14
2.1. Σκοπός ιδρύσεως της Φ.Ε.....	14
2.2. Ιδρυτές της Φ.Ε.....	15
2.3. Το Κεντρικό Κτήριο	17
2.4. Οι ευεργέτες	18
2.5. Η οργάνωση των σχολείων	20
ΤΟ «ΣΧΟΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ» ΚΑΙ Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΑ ΑΡΣΑΚΕΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ.....	21
3.1. Οι σχολικές παραστάσεις	21
3.1.1. Τα πρώτα χρόνια	21
3.1.2.19 ^{ος} αιώνας. Η περίοδος των αποκριάτικων εορτών.....	23
3.1.3. 20ός αιώνας. Ο δρόμος προς τις σχολικές παραστάσεις.....	25
3.1.3. Η περίοδος του Μεσοπολέμου	29
3.1.4.Οι εορτές της Εκατονταετηρίδας	31
3.1.5. Μεταπολεμική περίοδος.....	34
3.1.6. Σύγχρονη εποχή.....	38
3.1.7. Τα πρόσωπα	41
ΟΙ ΜΑΘΗΤΙΚΟΙ ΘΕΑΤΡΙΚΟΙ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ	51
4.1. Η ίδρυση και η λειτουργία του θεσμού	51
4.1.2 Α΄ Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου.....	52
4.1.3 Β΄ Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου.....	53
4.1.4. «Γ΄ Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου».....	54
4.1.5. Δ΄ Πανελλήνιοι Αγώνες	55
4.1.6. Ε΄ Πανελλήνιοι Αγώνες.....	56
4.1.7. Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου.....	57
ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ.....	59
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	61
Πρωτογενείς πηγές.....	61
Μελέτες και Άρθρα	61

Διαδικτυακό υλικό.....	66
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ-ΕΠΙΜΕΤΡΟ	68
Α) ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	68
Β) ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	98

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο μελέτης της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η παρουσία του σχολικού θεάτρου στα Αρσάκεια Σχολεία. Πρόκειται για μια έρευνα η οποία στηρίζεται σε ευρήματα που προκύπτουν από αρχειακό υλικό και εφημερίδες της εποχής, όπως επίσης και βιβλιογραφική ανασκόπηση. Στο 1^ο Κεφάλαιο επιχειρούμε να οροθετήσουμε το «Σχολικό Θέατρο» και το περιεχόμενό του, να επισημάνουμε σημαντικά ιστορικά στοιχεία για το «Σχολικό Θέατρο» στην Ελλάδα και να αναφερθούμε στην παιδαγωγική και καλλιτεχνική διάσταση του σύνθετου πολιτισμικού φαινομένου που καλούμε σχολική θεατρική παράσταση. Στο 2^ο Κεφάλαιο κάνουμε λόγο για την ίδρυση της Φ.Ε., καθώς και για την οργάνωση των σχολείων. Στο 3^ο Κεφάλαιο υπογραμμίζουμε την ύπαρξη θεατρικής αγωγής στα Αρσάκεια Σχολεία ήδη από το 19^ο αιώνα έως και τη σύγχρονη εποχή. Ξεχωριστή θέση στην εργασία κατέχουν οι Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου, η ίδρυση και η λειτουργία του θεσμού. Τέλος, παραθέτουμε τα συμπεράσματα τα οποία απορρέουν από τη σχετική έρευνα που προηγήθηκε.

Λέξεις-κλειδιά: Θέατρο και Εκπαίδευση, Σχολικό Θέατρο, Αρσάκεια Σχολεία, Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Θέατρο Τέχνης Κάρολος Κουν, Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου, Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου, Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου

The study object of this thesis is the presence of the school theatre in Arsakeia Schools. This research is based on findings which arise from archival material and old newspapers as well as bibliographic review. In the 1st chapter, we attempt to define the «School Theatre» and its content, point out important historical elements about the «School Theatre» in Greece and refer to the pedagogical and artistic dimension of the multifaceted cultural phenomenon known as ‘school theatre play’. In the 2nd chapter, we make reference to the founding of the Society for the Promotion of Education and Learning as well as the schools’ organisation. In the 3rd chapter, we highlight the presence of theatrical education in Arsakeia Schools as early as the 19th century until the present day. Particular emphasis is placed on the Panhellenic Competition of School Theatre, the founding and operation of the institution. Finally, we provide the conclusions that derive from the study that has been conducted.

Key-words: Theatre and Education, School Theatre, Arsakeia Schools, Society for the Promotion of Education and Learning, Greek Art Theatre Karolos Koun, Panhellenic Festival of School Theatre, Panhellenic Competition of School Theatre, European Meeting on School Theatre

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σχολική παράσταση είναι ένα είδος γιορτής και συνιστά μέρος της εξοικείωσης με το θέατρο. Αποτελεί την κορυφαία στιγμή του θεάτρου στο σχολείο και είναι κατεξοχήν μέσο αγωγής και παιδείας των μαθητών, που όχι μόνο δεν τίθεται στην υπηρεσία αποκλειστικά παιδαγωγικών σκοπιμοτήτων, αλλά καλλιεργεί ψυχοπνευματικά τους μαθητές, με στόχο την ολόπλευρη πνευματική, ψυχοσυναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξή τους. Αποτελεί ταυτόχρονα παρουσίαση και παραγωγή και είναι ένα προϊόν που δημιουργείται στο τέλος μιας μακρόχρονης διαδικασίας. Απαιτεί τη συνεργασία του δασκάλου – σκηνοθέτη και του μαθητή – ηθοποιού.

1.1. «Σχολικό Θέατρο». Ο όρος και το περιεχόμενό του

Όταν αναφερόμαστε στο σχολικό θέατρο, κάνουμε λόγο για μια ιδιαίτερη μορφή θεάτρου, η οποία συνδυάζει την αισθητικο-καλλιτεχνική αρτιότητα του προσφερόμενου σκηνικού θεάματος και την παιδαγωγική σκοπιμότητα της εκάστοτε παράστασης.¹

Ως *σχολικό θέατρο* νοείται η καλλιτεχνική και παιδαγωγική δημιουργία, η οποία αναπτύσσεται και εκδηλώνεται μέσα στο χώρο της εκπαιδευτικής κοινότητας, με αποστολή την ολοκλήρωση των παιδευτικών της στόχων.² Πιο συγκεκριμένα, σχολικό θέατρο είναι η ιδιαίτερη εκείνη κατηγορία θεατρικής παράστασης που συντελείται μέσα στα πλαίσια του σχολείου και των πολιτιστικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται σε αυτό, με τη συνεργασία διδασκόντων και διδασκομένων.³ Συνιστά μια καλλιτεχνική και παιδευτική δραστηριότητα αφού συνδυάζει την επιλογή-σύνθεση δραματικού κειμένου, τη διαδικασία προετοιμασίας, τις πρόβες, τη θεατρική παράσταση και την πρόσληψη του σκηνικού θεάματος.⁴ Το σχολικό θέατρο απέχει από το θεατρικό παιδαγωγισμό, που υποβαθμίζει την αισθητική του διάσταση και το ενσωματώνει στην εξυπηρέτηση παιδαγωγικών σκοπιμοτήτων (*σχολειοποιημένο θέατρο*). Εξίσου όμως διαφέρει από τη μορφή του θεατρικού αισθητισμού, καθώς εκείνος συρρικνώνει την παιδαγωγική αποστολή του θεάτρου στο σχολείο και αναπτύσσει μια υβριδική έκφραση θεατρικής δράσης (*μαθητικό θέατρο*).⁵ Άρα, το σχολικό θέατρο σε καμία περίπτωση δεν είναι, ούτε μπορεί να αποκληθεί μαθητικό θέατρο, γιατί το δεύτερο

¹ Γραμματάς Θ. (2001), *Διδακτική του θεάτρου*, σειρά «Θεατρική Παιδεία» 6, Αθήνα: τυπωθήτω, σ.65

² Γραμματάς Θ. (2001), *ό.π.*, σ.69

³ Γραμματάς Θ. (2004). *Το θέατρο στο σχολείο: Μέθοδοι διδασκαλίας και εφαρμογής*, Αθήνα: Ατραπός, σ.13

⁴ Γραμματάς Θ. (2001). *Διδακτική του θεάτρου*, *ό.π.*, σ.65

⁵ Γραμματάς Θ. (2004). *Το θέατρο στο σχολείο: Μέθοδοι διδασκαλίας και εφαρμογής*, *ό.π.*, σ.14

εμπεριέχει έναν και μόνο από τους βασικούς παράγοντες ύπαρξης του πρώτου, τους μαθητές, ως το απαραίτητο έμψυχο δυναμικό.

Οι μαθητές καθοδηγούνται από ειδικούς επαγγελματίες του χώρου για την προετοιμασία της παράστασης. Οι επαγγελματίες υποκαθιστούν το έργο των εκπαιδευτικών, υπονομεύοντας την παιδαγωγική σκοπιμότητα του θεάτρου, την επικοινωνιακή σχέση μεταξύ διδασκόντων – διδασκομένων, την ανανέωση των παιδαγωγικών αντιλήψεων για τον τρόπο παροχής, γνώσης και παιδείας. Καταληκτικά, το σχολικό θέατρο συνιστά ένα κατεξοχήν προνομιούχο πεδίο έκφρασης των αναζητήσεων και των προσανατολισμών του εκπαιδευτικού συστήματος, στην προσπάθειά του για βελτίωση και ικανοποίηση των πολλαπλών αναγκών και ενδιαφερόντων των νέων γενιών.⁶

1.2. Παιδαγωγική και καλλιτεχνική διάσταση

Είναι γεγονός ότι από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας το θέατρο, σε όλες του τις μορφές και τις εφαρμογές, αποτελεί ισχυρό μέσο διαπαιδαγώγησης. Αναντίρρητα, η θεατρική αγωγή διανοίγει δρόμους που βοηθούν την ανθρώπινη ύπαρξη να αναπτυχθεί στην ολότητά της μέσω του διηνεκούς επαναπροσδιορισμού της σχέσης του ατόμου όχι μόνο με τον εαυτό του, αλλά και με τους συνανθρώπους του. Μάλιστα, η παρουσία της στον χώρο της εκπαίδευσης συμβάλλει στην πολύπλευρη καλλιέργεια των νέων, ενεργοποιώντας αβίαστα τη μαθησιακή διεργασία.⁷

Το Θέατρο γενικότερα και το Θέατρο στην Εκπαίδευση ειδικότερα, με τις ποικίλες μορφές που λαμβάνει, αποτελεί μια συνισταμένη των Τεχνών στο σύνολό τους, ένα πεδίο συνδιαλλαγής και συνάρθρωσης όλων των Μουσών που αντιπροσωπεύουν και μορφοποιούν δηλωτικά τις ποικίλες όψεις της Παιδείας και της πολιτιστικής δημιουργίας.⁸ Πιο συγκεκριμένα, η δημιουργία μιας θεατρικής παράστασης «αποτελεί μια σύνθετη καλλιτεχνική διαδικασία, στην οποία συνυπάρχουν ισότιμα η τέχνη του λόγου και της μουσικής, η εικαστική πλαισίωση και η διακοσμητική, η αρχιτεκτονική και ο φωτισμός, παράμετροι που υπόκεινται σε καθαρά αισθητικό έλεγχο και αξιολόγηση».⁹ Διαθέτοντας, λοιπόν, έναν σύνθετο αισθητικό χαρακτήρα, η θεατρική παράσταση αναδεικνύεται σε πολυδύναμο πολιτισμικό φαινόμενο που ως «δευτερογενές σημειωτικό σύστημα» εκφράζει την πραγματικότητα με «μεταγλωσσικό» τρόπο.¹⁰ Συνεπώς, η σύμπραξη τεχνών που

⁶ Γραμματάς Θ. (2005), *Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, σειρά « Θεατρική Παιδεία » αρ. 3, Αθήνα: τυπωθήτω, σελ. 105-114.

⁷ Βλ. σχετικά Παπαδόπουλος Σ. (2010), *Παιδαγωγική του Θεάτρου*, Αθήνα: Αυτοέκδοση, σ. 47-62

⁸ Γραμματάς Θ. (2017), *Θεατρική Αγωγή και Παιδεία*, Αθήνα: Διάδραση, σ.803 και Γραμματάς Θ. (2014), *Πάμμουσος Παιδαγωγία: Η Παιδαγωγική του Θεάτρου*, Αθήνα: Ταξιδευτής, σ.13-20

⁹ Γραμματάς Θ. (2007), *Η Σχολική Θεατρική Παράσταση*, τ.Α', Αθήνα: Ατραπός, σ.17

¹⁰ Γραμματάς, Θ., (2009), *Το θέατρο ως πάμμουσος σύνοδος τεχνών στο σχολείο*, σ.9, <https://gtheodore.files.wordpress.com/.../cf84cebf-ceb8ceb5ceb1cf84cf81cebf-cf89cf> (Ανακτήθηκε στις 11/8/2018)

προϋποθέτει η θεατρική πράξη ενισχύει την επικοινωνιακή δύναμη του είδους και προβάλλει την παιδευτική αξία των τεχνών και την παραγωγή έργων πολιτισμού.¹¹

Το Θέατρο στο Σχολείο επιτελεί μια παιδαγωγική αποστολή που σε μεγάλο βαθμό ταυτίζεται με τη στοχοθεσία λειτουργίας και ύπαρξης του εκπαιδευτικού συστήματος στο σύνολό του: την παροχή παιδείας στις νέες γενιές.¹² Το θέατρο είναι παιδεία¹³ και συγχρόνως δείγμα και γέννημα του πολιτισμού, αφού ως χώρος δημιουργικής έκφρασης συμβάλλει (και εντός του σχολείου) στο να υπηρετεί πραγματικά η εκπαίδευση την ποιότητα των ανθρώπων και της ζωής τους. Όπως σημειώνει ο Βάλτερ Πούχνερ «χρησιμοποιώντας σημεία από όλους τους τομείς του πολιτισμού, το θέατρο συνθέτει μιαν εικόνα του και του την παρουσιάζει. Η στενή σχέση του θεάτρου με το σύνολο του πολιτισμού που το περιβάλλει συγκεκριμενοποιείται στη θεατρική παράσταση ως αυτοπαρουσίαση του πολιτισμού και ως μέσο αυτογνωσίας».¹⁴ Το σχολικό θέατρο συνιστά μέγιστο μάθημα, αυτό της επικοινωνίας των μαθητών με τους συνομηλίκους τους, με τους εκπαιδευτικούς και τέλος με την ίδια τη σχολική γνώση.¹⁵

Το θεατρικό έργο στην εκπαιδευτική διαδικασία έχει μια πολυδυναμική διάσταση ξεκινώντας ως διασκεδαστική τέχνη και γνωριμία με τους κώδικες της θεατρικής παράστασης, και φτάνοντας στην κοινωνική λειτουργία και διάσταση που ασκεί η θεατρική παράσταση στον μαθητή-ηθοποιό ή θεατή.¹⁶

Οι μαθητές, μέσα από τη συμμετοχή τους σε μια σχολική θεατρική παράσταση, έρχονται σε επαφή με πολιτιστικά προϊόντα γραπτού – έντεχνου λόγου, διαφορετικών μεταξύ τους εποχών και με αυτόν τον τρόπο προσεγγίζουν προγενέστερους πολιτισμούς. Δίνεται, έτσι, η δυνατότητα στους μαθητές να καλλιεργήσουν την πολιτισμική τους συνείδηση και την ιστορική μνήμη, στοιχεία αναπόσπαστα της κοινωνικής παιδείας και της επιτυχούς κοινωνικής ενσωμάτωσης. Μάλιστα, η μελέτη του κειμενικά εγγεγραμμένου λόγου του συγγραφέα καταδεικνύει τον αξιακό κόσμο, την ιδεολογία και τα μηνύματα του εκάστοτε έργου μέσα από την παραστατική μορφοποίηση και τη σκηνική δράση των ηρώων. Έτσι, ο μαθητής – ηθοποιός επιτυγχάνει να ελέγξει τα εκφραστικά του μέσα, να επικοινωνήσει με τους άλλους και να υποστηρίξει τις σκέψεις του με πειστικό τρόπο.

Το Θέατρο στο Σχολείο επιτρέπει τη διασύνδεση του συμβολικού/εικονικού κόσμου που παρουσιάζεται στη σκηνή με τον κόσμο της αντικειμενικής πραγματικότητας. Παράλληλα, ενεργοποιεί το λανθάνον δυναμικό της προσωπικότητας των μαθητών, προσφέροντας εμπειρίες διανοητικού,

¹¹ Δενδρινού Φ. (2004), «Θέατρο το παραστατικό ταξίδι της λέξης». Στο *Η Λογοτεχνία σήμερα. Όψεις, Αναθεωρήσεις, Προοπτικές*, επιμ. Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ.250

¹² Γραμματάς Θ. (2017), *Θεατρική Αγωγή και Παιδεία*, ό.π., σ.597

¹³ Deldime Roger, (1996), *Θέατρο για την παιδική και νεανική ηλικία*, Εισαγ. -Μετφρ. Θ.Γραμματάς, Αθήνα: Τυπωθήτω, σ.124

¹⁴ Πούχνερ Βάλτερ, (1985), *Σημειολογία του θεάτρου*, Αθήνα: Παϊρίδη, σ.24

¹⁵ Μαυρομούστακος, Π. (1994), «Αντί εισαγωγής: Απόπειρα προσδιορισμού προβλημάτων της θεατρικής δραστηριότητας στο σχολείο». Στο: *Το θέατρο στο σχολείο: Εμπειρίες από τους Πανελλήνιους Αγώνες μαθητικού θεάτρου-Πρώτες προσεγγίσεις Μαρτυρίες*, Αθήνα: Έκδοση των Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου, σ.13

¹⁶ Γραμματάς, Θ. (2003⁴), *Θέατρο και Παιδεία*, Αθήνα, σ.421

συναισθηματικού και βιωματικού χαρακτήρα, που συμβάλλουν αποφασιστικά στην ωριμότητά τους.¹⁷

Η συλλογική δημιουργική προσπάθεια που αποτελεί το ανέβασμα μιας θεατρικής παράστασης, εξοικειώνει τους μαθητές με την ομαδική εργασία και τους ενισχύει το πνεύμα συνεργασίας, που βοηθά στην υπέρβαση του εγωισμού και του ατομικισμού. Το σχολικό θέατρο είναι ο θρίαμβος της αυτογνωσίας μέσα από την ετερότητα.¹⁸ Καταπολεμάται ο ατομικισμός και ο εγωκεντρισμός¹⁹, καθώς το «εγώ» μετασχηματίζεται σε «εμείς» στην υπηρεσία ενός κοινού στόχου. Άλλωστε, μια σημαντική προσφορά του θεάτρου είναι η «υπέρβαση του ιστορικά προσδιορισμένου, του συνειδησιακά προσφιλούς, του βιωματικά οικείου και η προσέγγιση του ανιστορικού, του εξωπραγματικού και γενικότερα του «διαφορετικού». Μέσα απ' αυτό, τόσο ο ανήλικος, όσο και ο ενήλικος θεατής, βρίσκουν τη δυνατότητα να αποδράσουν από τη διάσταση της αμεσότητας και της οικειότητας του γνωστού, αναγόμενοι στη σφαίρα του καθολικού, του διαχρονικού, του πανανθρώπινου. Συνειδητοποιούν την έννοια της «ταυτότητας» και της «ετερότητας», του «οικείου» και του «αλλότριου» και αποκτούν μια «δια-» και πολυπολιτισμική αγωγή, πρωταρχικό ζητούμενο για τη σημερινή εκπαίδευση των νέων.²⁰ Μέσα από ένα συνεργατικό μοντέλο βελτιώνεται η ενσυναίσθηση (empathy), δηλαδή η δυνατότητα να κατανοούμε τον άλλο μπαίνοντας υποθετικά στη θέση του. Βελτιώνονται οι κοινωνικές δεξιότητες, η αυτοεκτίμηση, η αυτοκαθοδήγηση, οι δεξιότητες ανάληψης ρόλων και πρωτοβουλιών, και τελικά η επιθυμία για το σχολείο.²¹ Με την ενσυναίσθηση το παιδί ενώνεται με τα αντικείμενα, τα άψυχα και τα έμψυχα, και ταυτίζεται με το σύμπαν.²²

Σταδιακά ενισχύεται η επικοινωνιακότητα και κοινωνικότητα των μελών, μαθητών και εκπαιδευτικών, και οδηγούνται σε περισσότερο διαδραστικά περιβάλλοντα μάθησης.²³ Η αगाστή συνεργασία του δασκάλου με τους μαθητές ευνοεί την μεταξύ τους επικοινωνία και δημιουργεί νέες παιδαγωγικές σχέσεις που ανανεώνουν γόνιμα την ίδια τη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος.²⁴ Πιο συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός παύει να αποτελεί συνθήκη sine qua non για την κατάκτηση της γνώσης αλλά ενεργό παράγοντα που διαμορφώνει το τελικό αποτέλεσμα που δημιουργείται στη συνείδηση των μαθητών από την άμεση, προσωπική και βιωματική επαφή μαζί τους.²⁵ Προκειμένου να οδηγηθεί σε ένα πιο άρτιο αποτέλεσμα ο εκπαιδευτικός είναι θεμιτό να επιμορφωθεί συμμετέχοντας σε σεμινάρια δράματος, ή να απευθυνθεί σε ειδικούς επαγγελματίες του θεάτρου. Έτσι,

¹⁷ Γραμματάς, Θ. (2001). *Διδακτική του θεάτρου*, ό.π., σ.85

¹⁸ Γεωργουσόπουλος Κ. (1994), «Δεκαπέντε όροι για το σχολικό θέατρο», στο *Το θέατρο στο σχολείο: Εμπειρίες από τους Πανελλήνιους Αγώνες μαθητικού θεάτρου-Πρώτες προσεγγίσεις Μαρτυρίες*, Αθήνα: Έκδοση των Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου, σ.29-30

¹⁹ Ματσαγγούρας Η., (1995), *Ομαδοκεντρική διδασκαλία και μάθηση: Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας κατά ομάδες*, Αθήνα: Γρηγόρης, σ.21

²⁰ Γραμματάς Θ. (2008), «Το θέατρο ως συνισταμένη των πολιτιστικών εκδηλώσεων στο σχολείο». *Εκπαίδευση και Θέατρο 9*: 33-37 και Γραμματάς Θ. (2017), *Θεατρική Αγωγή και Παιδεία*, ό.π., σ.603

²¹ Gottman J. (2000), *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ.78

²² Κοντογιάννη Α., (2000), *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ.54

²³ Γραμματάς Θ. (2004), *Το θέατρο στο σχολείο: Μέθοδοι διδασκαλίας και εφαρμογής*, ό.π., σ.56

²⁴ Γραμματάς Θ. (2001), *Διδακτική του θεάτρου*, ό.π., σ.84

²⁵ Γραμματάς Θ. (2004), *Το θέατρο στο σχολείο: Μέθοδοι διδασκαλίας και εφαρμογής*, ό.π., σ.75

θα αποκτήσει γνώσεις και εμπειρίες που θα τον οδηγήσουν στη διαμόρφωση μιας νέας ταυτότητας και στον εκσυγχρονισμό του σημερινού σχολείου. Όπως έχει υπογραμμίσει η πρωτεργάτρια της δραματικής έκφρασης Dorothy Heathcote, η σπουδαιότητα της ικανότητας του εκπαιδευτικού-εμφυχωτή έγκειται στο να δημιουργεί μια απελευθερωτική ατμόσφαιρα στην τάξη του, αλλάζοντας ο ίδιος ρόλο από πανειδήμονα σε συμπαίχτη σύμφωνα με τον οποίο δε γνωρίζει πάντα το πώς για οτιδήποτε αλλά παντρεύει τις ιδέες του με αυτές των παιδιών.²⁶ Στο πλαίσιο, λοιπόν, της σχολικής κοινότητας μπορεί να αναπτυχθεί παιδαγωγική ατμόσφαιρα ελευθερίας και κλίμα σχολικής δραστηριοποίησης, μετουσιώνοντας τη σχολική κοινότητα σε πόλο έλξης, χώρο χαράς και υπέρβασης της καθημερινότητας.²⁷

Ταυτόχρονα, η σκηνική απόδοση του θεατρικού ρόλου και η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στους ηθοποιούς/δρώντα πρόσωπα με το κοινό που τους παρακολουθεί από την πλατεία, συντελεί στη βαθμιαία μύηση στην έννοια του «ρόλου» που θα κληθούν στη συνέχεια ως ενήλικα άτομα να παίζουν μέσα στην κοινωνία.²⁸ Η σχολική θεατρική παράσταση αποτελεί κατεξοχήν έκφραση πολιτισμού στο σχολείο. Ο ανήλικος «θεατής κατανοεί τι σημαίνει «υποκριτική» και με ποιο τρόπο μπορεί και πρέπει να κρίνει και να αξιολογεί τους ηθοποιούς»²⁹ και την όλη σκηνική πραγματικότητα. Έτσι, οι ανήλικοι θεατές αποκτούν πρότυπα συμπεριφοράς και μέσω των θεατρικών γεγονότων διαφωτίζονται, ευαισθητοποιούνται και ψυχαγωγούνται. Η σχολική θεατρική παράσταση δε στοχεύει στο να δημιουργήσει νέα ταλέντα στον χώρο της υποκριτικής, ούτε να προσδώσει τίτλους και προσόντα σ' αυτούς που συμμετέχουν, για οποιαδήποτε μελλοντική εξαργύρωση.³⁰

Με την ανάπτυξη ψυχοδραματικών καταστάσεων, τόσο κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας όσο και της απόδοσης του θεατρικού ρόλου, το Θέατρο προσφέρει στους μαθητές απεριόριστες δυνατότητες αποδέσμευσης του κρυμμένου ενεργειακού πλούτου, επενεργώντας λυτρωτικά για τη συνείδησή τους, και απαλλάσσοντας το σύνολο από ενδεχόμενα δυσάρεστα συναισθήματα τα οποία οφείλονται σ' αυτό ακριβώς το καταπιεσμένο ψυχικό δυναμικό.³¹ Είναι βέβαια γεγονός ότι η συμμετοχή ενός παιδιού στη σχολική παράσταση συμβάλλει στην κοινωνική του ανάπτυξη και στην τόνωση της αυτοπεποίθησής του³². Ακόμη και οι πιο συνεσταλμένοι μαθητές, έχει παρατηρηθεί ότι εγκαταλείπουν σταδιακά τους φόβους και τις αναστολές τους με

²⁶ Heathcote D. (1991), «Το δράμα ως πρόκληση». Στο: *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας: Το Παιδικό Θέατρο*, τ.6, Αθήνα: Σμυρνιωτάκης, σ.77

²⁷ Λιοσάτου Κ. (2004), *Θέατρο για παιδιά και Σχολείο στην Ολλανδία και στην Ελλάδα*, Αθήνα: Δαρδανός, σ.97

²⁸ Γραμματάς Θ. (2001). *Διδακτική του θεάτρου*, ό.π., σ.85 και Γραμματάς Θ. (2017), *Θεατρική Αγωγή και Παιδεία*, ό.π., σ.808

²⁹ Γραμματάς Θ. (2007), *Η σχολική θεατρική παράσταση. Οδηγός για εκπαιδευτικούς. Πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τόμος α'*, ό.π., σ.60

³⁰ Γραμματάς Θ. –Μουδατσάκης Τ. (2008), «Θέατρο και Πολιτισμός στο Σχολείο. Για την επιμόρφωση Εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», Ρέθυμνο, ΕΔΙΑΜΜΕ, σσ. 56-66 και [online]. Διαθέσιμο στο: <http://theodoregrammatas.com/el/> [ανάκτηση 13/6/2018]

³¹ Γραμματάς, Θ. (2001), *Διδακτική του θεάτρου*, ό.π., σ.85

³² Γκανά Γ., Θεοδωρίδης Ν., Ζησοπούλου Ε. κ.ά.(1998), *Δέκα δημιουργικά βήματα για μια σχολική παράσταση- Και έξι παραστάσεις με παιδιά σχολικής και προσχολικής ηλικίας*, Αθήνα: Καστανιώτη, σ.24-26

αποτέλεσμα να διεκδικούν μια θέση στην ομάδα, επιτρέποντας στον εαυτό τους να εκτεθούν πάνω στη σκηνή τις περισσότερες φορές με εξαιρετικά αποτελέσματα.³³ Βελτιώνεται η αυτοεικόνα του μαθητή, καθώς εκτονώνεται από συναισθήματα άγχους ή σχολικής φοβίας, μετατρέποντάς τα σε θετικά συναισθήματα που κινητοποιούν τη συναισθηματική εμπλοκή του μαθητή στη σχολική διαδικασία.³⁴ Επιπλέον, η αμφίδρομη επικοινωνία που αναπτύσσουν οι ηθοποιοί-μαθητές με το κοινό που τους παρακολουθεί σε συνδυασμό με την επενέργεια των δραματικών καταστάσεων που συντελούνται σκηνικά, θα συνδράμουν ώστε να επιτελεστεί στη συνείδηση του μαθητή-θεατή η «κάθαρση» με παιδαγωγικό όσο και ψυχαναλυτικό περιεχόμενο.³⁵

Με την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης που επιτυγχάνεται μέσα από τη θεατρική τέχνη δημιουργούνται οι συνθήκες για μια δημοκρατική κοινωνία με χειραφετημένους πολίτες.³⁶ Επίσης, ενισχύεται σημαντικά η αποκλίνουσα σκέψη³⁷, αφού μέσα στην ομάδα επινοούνται πρωτότυπες και ευφάνταστες λύσεις και πρακτικές για την αντιμετώπιση των εκάστοτε δυσκολιών που είναι πολύ πιθανόν να ανακύψουν, γεγονός το οποίο διευρύνει τους αντιληπτικούς ορίζοντες των παιδιών.

Σύμφωνα με τους Dumont & Webster, η κατάκτηση από τους μαθητές νέων τρόπων έκφρασης και επικοινωνίας και ο επαναπροσδιορισμός της παρουσίας τους στο μαθησιακό περιβάλλον του σχολείου μέσα από την υπέρβαση της παραδοσιακής νοησιαρχίας που είναι κυρίαρχη στη μάθηση και την ενίσχυση της φαντασίας, του συναισθήματος και της σωματικής μνήμης, ανοίγουν νέες προοπτικές για το εκπαιδευτικό σύστημα του 21^{ου} αιώνα.³⁸

³³ Page C., (2004), «Πώς οι ομαδικές δημιουργικές δραστηριότητες μπορούν να ανανεώσουν τις σχέσεις των μαθητών», στο *Το Θέατρο και οι Παραστατικές Τέχνες στην Εκπαίδευση: Δημιουργικότητα και μεταμορφώσεις*, επιμ. Ν. Γκόβας, Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, σ.153

³⁴ Κοντογιάννη Α., (2000), *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*, ό.π., σ.89

³⁵ Γραμματάς Θ. (2005). *Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, ό.π., σ.116

³⁶ Κοντογιάννη Α. (2008), *Μαύρη αγελάδα-Άσπρη αγελάδα: Δραματική Τέχνη και Διαπολιτισμικότητα*, Αθήνα: Τόπος, σ.212

³⁷ Ως αποκλίνουσα (δημιουργική σκέψη) ορίζεται «η νοητική διεργασία που αποσκοπεί στην αναζήτηση πολλών πιθανών λύσεων. Κατά την παραγωγή των πληροφοριών από δεδομένες πληροφορίες επιδιώκεται η ποικιλία και η ποσότητα. Υλοποιείται μέσα από την ικανότητα ασυνήθιστων συνθέσεων, μετασχηματισμών, επαναπροσδιορισμών και αναδιαρθρώσεων». Στο: Ξανθάκου, Γ. (2011), *Δημιουργικότητα και Καινοτομία στο Σχολείο και την Κοινωνία*, Αθήνα: Διάδραση, σ. 41

³⁸ Γραμματάς Θ. (2017), *Θεατρική Αγωγή και Παιδεία*, ό.π., σ.604

1.3. Ιστορικά στοιχεία για το «Σχολικό Θέατρο» στην Ελλάδα

Το παραδοσιακό σχολικό θέατρο αποτελεί μια κανονική θεατρική παράσταση, η οποία παίζεται από τους μαθητές-σπουδαστές. Κρίνεται από ένα κοινό ενηλίκων ως προς την αισθητική της υπόσταση και αποτελεί ένδειξη για την παιδαγωγική και μορφωτική στάθμη της σχολής. Η ιστορία του ανάγεται στα μεταμεσαιωνικά χρόνια και συνεχίζει ως σήμερα να παίζεται με την ίδια μορφολογία και σκοπιμότητα.³⁹

Κατά το τέλος του 16^{ου} και τις αρχές του 17^{ου} αιώνα, επικρατεί το κίνημα της αντιμεταρρύθμισης και τα Ιησουϊτικά κολέγια αναγνωρίζουν τον παιδαγωγικό ρόλο του θεάτρου και το αξιοποιούν ως μέσο προπαγάνδας, εντάσσοντάς το στο σχολικό πρόγραμμα. Έντονος ήταν ο ηθικο-παιδαγωγικός χαρακτήρας των έργων και η έμμεση εξυπηρέτηση δογματικών και θεολογικών σκοπιμοτήτων. Έτσι, το θέατρο γίνεται μέρος της σχολικής διαδικασίας και γίνεται γνωστό σε όλη την Ευρώπη.⁴⁰

Κατά το τέλος του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, το κίνημα του Νεοελληνικού διαφωτισμού δίνει ξανά έμφαση στο «Σχολικό Θέατρο» με σκοπό να προωθήσει τα εθνικο-πατριωτικά κινήματα για την απελευθέρωση του υπόδουλου γένους. Στις ακαδημίες που δημιουργούνται, στα κέντρα του απόδημου και παροικιακού ελληνισμού (Βουκουρέστι, Σμύρνη, Αμπελάκια, Τεργέστη κ.ά.) το θέατρο συνιστά κεντρική παράμετρο της σχολικής- εκπαιδευτικής διαδικασίας.⁴¹

Κατά την διάρκεια ολόκληρου σχεδόν του 19^{ου} αιώνα, η παρουσία του σχολικού θεάτρου στο ελεύθερο ελληνικό κράτος είναι υποτονική και υποβαθμισμένη. Τα έργα που είχαν παρουσιαστεί στα σχολεία του υπόδουλου έθνους δεν έχουν πια την ίδια απήχηση στο κοινό των μαθητών και των γονέων.⁴²

Στον 20^ο αιώνα, η πρακτική του θεάτρου από τα παιδιά διαταράχθηκε από όλες τις πλευρές: θεσμοποίηση της υποχρεωτικής σχολικής εκπαίδευσης, στοχασμοί πάνω στη θέση του παιδιού στην κοινωνία, ανανέωση των παιδαγωγικών μεθόδων, εξέλιξη του θεάτρου, τόσο ως προς τις φόρμες του, όσο και ως προς τα περιεχόμενά του και εισαγωγή διαφόρων τύπων πολιτιστικής εμπύχωσης. Εμπυχωτές και παιδαγωγοί διέσπασαν την έννοια του θεάτρου από τα παιδιά σε ποικίλες ονομασίες: δραματικό παιχνίδι, σωματική – δραματική έκφραση, θεατρική εμπύχωση και στους αγγλόφωνους drama (creative, developmental, educational).⁴³

³⁹ Πούχνερ Β. (1997), «Το Θέατρο στο Σχολείο», στο *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, σ.23

⁴⁰ Γραμματάς Θ. (1996), *Fantasyland, Θέατρο για Παιδικό και Νεανικό Κοινό*, σειρά «Θεατρική Παιδεία»1, Αθήνα: τυπωθήτω, σ.26 και Πούχνερ Β. (1997), *ό.π.*

⁴¹ Γραμματάς Θ. (1996), *ό.π.*, σ.27 και Πούχνερ Β. (1997), *ό.π.*

⁴² Γραμματάς Θ. (2005), *Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, *ό.π.*, σελ.120-124

⁴³ Courtney R. (1974). *Play, Drama and Thought: The intellectual Background to Drama in Education*, London, Cassell; New York: Drama Book Specialist

Οι κατεξοχήν ανανεωτικές – εκπαιδευτικές εμπειρίες αρχίζουν να θέτουν σε αμφισβήτηση τον κυρίαρχο διάλογο πάνω στην πραγματικότητα της παιδικής ηλικίας, όπως και τη συντηρητική – παιδαγωγική τάξη.⁴⁴

⁴⁴ Deldime R. (1996), *Θέατρο για την Παιδική και Νεανική Ηλικία*, ό.π., σ.25

Η ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΣΑΚΕΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

2.1. Σκοπός ιδρύσεως της Φ.Ε.

Η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία ιδρύθηκε το 1836 με σκοπό την πρόοδο των Δημοτικών Σχολείων και τη στοιχειώδη εκπαίδευση του λαού. Πρόκειται για ένα από τα παλαιότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα στην Ελλάδα, το οποίο συστάθηκε για να καλύψει ένα μεγάλο κενό στην εκπαιδευτική πραγματικότητα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, την έλλειψη σχολείων θηλέων.⁴⁵ Σύμφωνα με τον Γεώργιο Μπαμπινιώτη, Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών και Πρόεδρο της Φ.Ε., «η ίδρυση των Αρσακείων Σχολείων ήταν καρπός ενός οράματος: του οράματος να αναβιώσει η Παιδεία στον τόπο όπου γεννήθηκε και ακόμη ενός νέου οράματος -και «θάματος» για την εποχή-, να μορφωθούν οι Ελληνίδες».⁴⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία υπήρξε ο σπουδαιότερος φορέας δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των κοριτσιών κατά τον 19^ο αιώνα, αντικαθιστώντας εξολοκλήρου το κράτος, μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα.⁴⁷ Επιπροσθέτως, η Εταιρεία μερίμνησε και για την προετοιμασία διδασκαλισσών καθώς στο Παρθεναγωγείο της, το οποίο αναγνωρίστηκε το 1861 ως Διδασκαλείο, φοιτούσαν υπότροφες του κράτους, των δήμων και της ίδιας της Εταιρείας, με την υποχρέωση να εργαστούν αργότερα ως δασκάλες.⁴⁸

⁴⁵ <http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/founders> (ημερομηνία ανάκτησης 15/3/2018)

⁴⁶ Μπαμπινιώτης Γ. (1996), «Τα Αρσάκεια ως παιδευτική σύλληψη και πράξη», στο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, Αθήνα, σ.11

⁴⁷ Ζιώγου-Καραστεργίου Σ., *Η μέση εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα, (1830-1893)*, εκδ. ΙΑΕΝ, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1986,σσ. 79-103

⁴⁸ <http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/milestones> (ημερομηνία ανάκτησης 15/3/2018)

2.2. Ιδρυτές της Φ.Ε.

Εμπνευστές της ιδέας της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας υπήρξαν τρεις σπουδαίες πνευματικές προσωπικότητες: ο Ιωάννης Κοκκώνης (1796-1864)⁴⁹, ο Γεώργιος Γεννάδιος (1786-1854)⁵⁰ και ο Μισαήλ Αποστολίδης (1789-1862)⁵¹. Η ενασχόληση των φωτισμένων αυτών «δασκάλων» με θέματα παιδείας και εκπαίδευσης τους οδηγεί να πάρουν την πρωτοβουλία της δημιουργίας οργανωμένης και συστηματικής γυναικείας εκπαίδευσης στην αναγεννημένη Ελλάδα. Αναντίρρητα, ο στόχος αυτός φάνταζε όραμα ουτοπικό και προκλητικό μέσα στις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες της εποχής δεδομένου ότι το νεοϊδρυθέν κράτος έπρεπε να αντιμετωπίσει τεράστια προβλήματα.⁵²

Ο πρώτος που οραματίστηκε την ιδέα της μορφώσεως της Ελληνίδας ήταν ο Ιωάννης Κοκκώνης, παιδαγωγός με μεγάλη εκπαιδευτική, διοικητική και οργανωτική εμπειρία. Σπούδασε στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και στη συνέχεια στο Παρίσι, όπου συναναστρεφόμενος τον Αδαμάντιο Κοραή διαμόρφωσε τις ιδέες και τις απόψεις του αναφορικά με τη σημασία και τη συμβολή της παιδείας στην ανασυγκρότηση του έθνους. Ο Κοκκώνης ήταν θιασώτης του ηθικού σκοπού της αγωγής, ο οποίος πρέπει κατά τη γνώμη του να επιδιώκεται λιγότερο με τους λόγους του διδάσκοντος και περισσότερο με το παράδειγμά του. Επίσης, ήταν ένθερμος οπαδός της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου με την οποία αφενός μεν η διδασκαλία επεκτείνεται χωρίς πολλά έξοδα, αφετέρου δε επιτυγχάνεται η ηθική διάπλαση των μαθητών, αφού αυτοί, άλλοτε διοικώντας και άλλοτε διοικούμενοι, μαθαίνουν στην πράξη να άρχουν, να άρχονται και να σέβονται τους νόμους και τις διατάξεις.⁵³ Μάλιστα, υπήρξε και ο συγγραφέας του οδηγού της αλληλοδιδασκτικής, ο οποίος μετά την έγκριση από την Κυβέρνηση του Καποδίστρια και την Αντιβασιλεία αποτελούσε τον επιστημονικό και πρακτικό σύντροφο του δασκάλου.⁵⁴ Από το 1836 έως και το 1852 ο Ιωάννης Κοκκώνης έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην ελληνική εκπαίδευση από τη θέση του Διευθυντή του Διδασκαλείου Αθηνών -όπου σπούδαζαν οι δάσκαλοι της Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως- και του Γενικού Επιθεωρητή των Δημοτικών Σχολείων όλης της Ελλάδας.⁵⁵ Υπήρξε έτσι το ανώτατο διοικητικό όργανο για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, επηρεάζοντας καθοριστικά τη μορφή και την εξέλιξη των εκπαιδευτικών πραγμάτων στη νεότερη Ελλάδα: η αλληλοδιδασκτική μέθοδος παρέμεινε με μικρές προσαρμογές και παραλλαγές σε γενική υποχρεωτική εφαρμογή, σε μια εποχή κατά

⁴⁹ Βλ. Παράρτημα, Φωτογραφίες, Εικ.1

⁵⁰ Βλ. Παράρτημα, Φωτογραφίες, Εικ.2

⁵¹ Βλ. Παράρτημα, Φωτογραφίες, Εικ.3

⁵² Μπαμπινιώτης Γ. (1996), «Τα Αρσάκεια ως παιδευτική σύλληψη και πράξη», στο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, ό.π.,σ.11-12

⁵³ *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα* (1988), Πάπυρος, Τόμος 34, σ.291, στο λήμμα «Κοκκώνης Ιωάννης»

⁵⁴ Αμαριώτου Μ. (1937), *ΙΩ. Π. Κοκκώνης. Ο πρώτος μας παιδαγωγός*, Αθήνα, σελ.34

⁵⁵ Μπαμπινιώτης Γ. (1996), «Τα Αρσάκεια ως παιδευτική σύλληψη και πράξη», στο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, ό.π.,σ.12

την οποία στην υπόλοιπη Ευρώπη την εγκατέλειπαν οι αρχικοί υποστηρικτές της, γιατί ήδη την έβρισκαν υπερβολικά «μηχανιστική» και άκαμπτη, ακατάλληλη δηλαδή για να μορφώσει πολίτες ελεύθερου κράτους. Ο Κοκκώνης μόνο στα καθαρά μεθοδολογικά θέματα καθιέρωσε ορισμένες καινοτομίες, ιδίως στην τεχνική της ανάγνωσης, οι οποίες αποτελούν σαφείς βελτιώσεις σε σύγκριση με ό,τι ίσχυε παλαιότερα. Στα ζητήματα της γλωσσικής διδασκαλίας, αν και υποστήριζε πως είναι άσκοπη η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής στο δημοτικό, επέβαλε μια τόσο αυστηρή μορφή της καθαρεύουσας, ώστε οι διαφορές της με την αρχαία να είναι δυσδιάκριτες. Τέλος, εξέδωσε διάφορα διδακτικά βιβλία, μεθοδολογικά εγχειρίδια για τους δασκάλους και το περιοδικό *Ο Παιδαγωγός*.⁵⁶

Το όραμά του ενστερνίστηκε ο Ηπειρώτης Διδάσκαλος του Γένους Γεώργιος Γεννάδιος, εκπαιδευτικός και λόγιος, δάσκαλος και συγγραφέας. Θερμός πατριώτης με φιλελεύθερες και δημοκρατικές ιδέες, ο Γεννάδιος πίστευε ότι η πνευματική αναγέννηση του Έθνους αποτελεί προϋπόθεση της πολιτικής του αποκατάστασης. Διετέλεσε Σχολάρχης στην Οδησό και το Βουκουρέστι και πρώτος Διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Ήταν από τους πρώτους καθηγητές της φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και εμπνευστής της ιδρύσεως του Βαρβακείου Λυκείου και της Ριζαρείου Σχολής. Έγραψε και δημοσίευσε έργα φιλολογικού, εκπαιδευτικού και θρησκευτικού περιεχομένου. Ο γιος του Ιωάννης Γεννάδιος, λόγιος και διπλωμάτης, ίδρυσε τη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη.⁵⁷

Τέλος, εξίσου σημαντικός υπήρξε και ο πρώτος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Μισαήλ Αποστολίδης. Μετά την ίδρυση του Οθωνείου Πανεπιστημίου διορίστηκε τακτικός καθηγητής Θεολογίας και χρημάτισε πρώτος σχολάρχης (κοσμήτορας) της Θεολογικής Σχολής (1837-1848), στην οποία δίδαξε Δογματική Θεολογία, Χριστιανική Ηθική, Ερμηνεία της Παλαιάς Διαθήκης και Ομιλητική ως το 1852, οπότε έγινε επίτιμος καθηγητής. Διετέλεσε επίσης πρύτανης του Πανεπιστημίου (1842-1843 και 1850-1851). Ο Μισαήλ Αποστολίδης πέρα από τα καθαρά εκπαιδευτικά του καθήκοντα, πρωτοστάτησε στην οργάνωση και διοίκηση πνευματικών ιδρυμάτων, όπως της νεοϊδρυμένης τότε Φ.Ε. ως σύμβουλος της (1836-1844) και της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής ως πρώτος καθηγητής και διευθυντής (1844-1846), ενώ διατέλεσε και μέλος στο συμβούλιό της ως το θάνατό του. Μάλιστα, ήταν αυτός που από το 1822 δίδαξε στο Μόναχο την ελληνική γλώσσα στον πρίγκιπα Όθωνα και που τον συνόδευσε κατά τον ερχομό του στην Ελλάδα.⁵⁸

Συμπαραστάτες στο έργο τους βρέθηκαν, ως ιδρυτικά μέλη της Φ.Ε., άλλα 70 επιφανή πρόσωπα, αγωνιστές της Επανάστασης, όπως ο Θ. Κολοκοτρώνης, ο στρατηγός Ι. Μακρυγιάννης, ο Νικηταράς, ο Δ. Πλαπούτας, ο Πανουργιάς, ο Δ. Ολύμπιος κ.ά., αλλά και άνθρωποι του πνεύματος, της πολιτικής, της οικονομίας και

⁵⁶ *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό* (1991), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 4, σ.416, στο λήμμα «Κοκκώνης Ιωάννης»

⁵⁷ *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα* (1988), Πάπυρος, Τόμος 16, σ.294, στο λήμμα «Γεννάδιος Γεώργιος»

⁵⁸ *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα* (1981), Πάπυρος, Τόμος 10, σ.241, στο λήμμα «Μισαήλ Αποστολίδης» και *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό* (1991), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 6, σ.202-203, στο λήμμα «Μισαήλ Αποστολίδης»

της διπλωματίας, όπως ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, ο Παναγιώτης Σούτσος, ο Κωνσταντίνος Σχινάς, ο Ιάκωβος Ρίζος Νερουλός, ο Ανδρέας Μάμουκας, ο Αναστάσιος Πολυζωΐδης κ.ά.

Ενδεικτικό της σπουδαιότητας που αποδόθηκε στους σκοπούς της Φ.Ε. είναι ότι πρώτοι πρόεδροι του Διοικητικού Συμβουλίου της Φ.Ε. υπήρξαν γνωστές πολιτικές προσωπικότητες που είχαν τιμηθεί με το ανώτατο αξίωμα του Προέδρου της Κυβερνήσεως, όπως ο Γεώργιος Κουντουριώτης, πρώτος πρόεδρος της Φ.Ε. (1836-1841), ο Ανδρέας Μεταξάς, δεύτερος πρόεδρος της Φ.Ε. (1841-1850) και ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, τρίτος πρόεδρος της Φ.Ε. (1850-1866).

2.3. Το Κεντρικό Κτήριο

Το πρώτο Παρθεναγωγείο της Φ.Ε. αρχίζει να λειτουργεί το 1837 σε ενοικιασμένο κτήριο. Η ανταπόκριση, όμως, των Ελληνίδων για την εγγραφή τους στο «Σχολείο της Εταιρείας» ήταν τόσο μεγάλη ώστε σύντομα η Φ.Ε. αναγκάστηκε να αναζητήσει ιδιόκτητη στέγη για να στεγάσει το σχολείο της. Μετά από οκτώ χρόνια μεταφέρεται σε ιδιόκτητο οικόπεδο στη λεωφόρο Πανεπιστημίου, αυτό που έμελλε να εξελιχθεί στο Αρσάκειο Μέγαρο.⁵⁹ Έτσι, το 1846 θεμελιώνεται το κεντρικό κτήριο της Φ.Ε. σε σχέδια του περίφημου αρχιτέκτονα της εποχής Λύσανδρου Καυτανζόγλου, χάρη στις εισφορές των μελών, στις προσφορές και στους εράνους που διενεργήθηκαν στο εσωτερικό και το εξωτερικό.⁶⁰ Ωστόσο, οι προαναφερθέντες οικονομικοί πόροι, σε συνδυασμό με τα χαμηλά δίδακτρα που εισπράττονταν, δεν επαρκούσαν για την κάλυψη των τεράστιων δαπανών που αντιμετώπιζαν, με αποτέλεσμα η Φ.Ε. να περιέλθει σε οικονομικό αδιέξοδο. Την περίοδο που το τότε Διοικητικό Συμβούλιο της Εταιρείας, με επικεφαλής τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, αποφασίζει να διακόψει τις εργασίες ανοικοδομήσεως του κτηρίου, εμφανίζεται ως «από μηχανής» θεός ο Ηπειρώτης γιατρός, λόγιος και πολιτικός Απόστολος Αρσάκης (1792-1874), προσφέροντας σημαντική δωρεά για την αποπεράτωση του κεντρικού κτηρίου. Επί έναν αιώνα περίπου (1836-1933) τα Αρσάκεια Σχολεία συνιστούν παιδευτικό και πνευματικό επίκεντρο στην Αθήνα, παράδοση η οποία συνεχίζεται από το 1933 στο νέο κτηριακό συγκρότημα του Ψυχικού, όπου και μεταφέρονται.⁶¹

⁵⁹ Μπαμπινιώτης Γ. (1996), «Τα Αρσάκεια ως παιδευτική σύλληψη και πράξη», στο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, ό.π.,σ.13

⁶⁰Βλ. τα σχετικά ιστορικά στοιχεία στην ιστοσελίδα της Φ.Ε. <http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/milestones> (ημερομηνία ανάκτησης 15/2/2018)

⁶¹ Μπαμπινιώτης Γ. (1996), «Τα Αρσάκεια ως παιδευτική σύλληψη και πράξη», στο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, ό.π.,σ.13

2.4. Οι ευεργέτες

Σημαντικότερος όλων των ευεργετών στάθηκε ο Απόστολος Αρσάκης⁶², γιατρός, λόγιος και πολιτικός από τη Χοταχόβα Πρεμετής Ηπείρου, ο οποίος έζησε και διέπρεψε στο Βουκουρέστι της Ρουμανίας.⁶³

Το 1804 ο θείος του Γεώργιος έστειλε το νεαρό Απόστολο στη Βιέννη για σπουδές. Εκεί η εκπαίδευσή του διήρκεσε μια εξαετία, κατά τη διάρκεια της οποίας διδάχθηκε τα εγκύκλια μαθήματα σε κάποιο γυμνάσιο της πόλης, ενώ τα ελληνικά από το διδάσκαλο του Γένου Νεόφυτο Δούκα. Στη συνέχεια μετέβη στο Πανεπιστήμιο της Σαξονίας (περιοχή Χάλη) όπου σπούδασε Ιατρική. Νεώτατος ακόμη ο Αρσάκης έδωσε δείγματα της εξαιρετικής φιλολογικής του μορφώσεως και της πρώιμης διανοητικής ωριμότητάς του. Σε ηλικία 19 ετών, το 1811, έγραψε βουκολικό ειδύλλιο, σε δωρική διάλεκτο, κατ' απομίμηση των ειδυλλίων του Θεοκρίτου. Το ποίημά του αυτό το αφιέρωσε στον Μέγα Ναπολέοντα, με την ευκαιρία της γεννήσεως του παιδιού του, ικετεύοντας τον πανίσχυρο τότε αυτοκράτορα να βοηθήσει την υπόδουλη Ελλάδα στην αποτίναξη του τουρκικού ζυγού. Το 1813 ανακηρύχθηκε Διδάκτωρ της Ιατρικής, υποβάλλοντας διατριβή με τον τίτλο «*Περί του εγκεφάλου και του νωτιαίου μυελού των ιχθύων*». Η διατριβή επαινέθηκε πολύ, μεταφράστηκε σε ποικίλες ευρωπαϊκές γλώσσες και θεωρήθηκε ως επιστημονική μελέτη της φυσικής ιστορίας, προάγοντας τη συγκριτική ανατομία. Παράλληλα, δημοσίευσε στον Λόγιο Ερμή άρθρα σχετικά με την ιστορία της Ιατρικής και συνέγραψε πολλές ακόμα επιστημονικές εργασίες, τις οποίες δημοσίευσε σε επιστημονικά περιοδικά και εγκυκλοπαίδειες. Το 1814 επέστρεψε στο Βουκουρέστι, όπου επιδόθηκε στην άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος.⁶⁴

Το 1822 ο Αρσάκης μπήκε στη διπλωματική υπηρεσία του ηγεμόνα της Βλαχίας, ενώ την περίοδο 1836-1839 διετέλεσε γραμματέας επικρατείας του ηγεμόνα της Βλαχίας Αλέξανδρου Γκίκα. Το 1857 πρωτοεκλέχθηκε βουλευτής και αγωνίστηκε υπέρ του ηγεμόνα (Οσποδάρου) της Βλαχίας και Μολδαβίας Αλέξανδρου Κούζα. Την περίοδο 1857-1859 χρημάτισε μέλος της τετραμελούς επιτροπής για την ένωση της Βλαχίας και της Μολδαβίας, οι οποίες αποτέλεσαν κατόπιν τη Ρουμανία. Η τετραμελής επιτροπή επεξεργάστηκε νομοθετικά τη συνένωση των δύο ηγεμονιών και η δημιουργία της Ρουμανίας φέρει και την υπογραφή του Απόστολου Αρσάκη. Το 1860 διορίζεται υπουργός Εξωτερικών των Ηνωμένων Ηγεμονιών. Στις 8 Ιουνίου του 1862 γίνεται προσωρινός πρωθυπουργός, αντικαθιστώντας τον δολοφονημένο πρωθυπουργό Barbu Catargiu. Στον πρωθυπουργικό θώκο παρέμεινε μέχρι τις 24 Ιουνίου του 1862. Κατά τα έτη 1862-1865, μετά από την παραίτηση από τα κυβερνητικά αξιώματα, παρέμεινε απλός βουλευτής. Το 1866, μετά την επανάσταση κατά του Αλέξανδρου Κούζα, αποχώρησε από την ενεργό πολιτική δράση.

⁶² Βλ. Παράρτημα, Φωτογραφίες, Εικ.4

⁶³ Βλ. όσα αναγράφονται στο <http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/benefactors#απόστολος-αρσάκης> (ημερομηνία ανάκτησης 15/2/2018)

⁶⁴ *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* (1928), Εκδόσεις Πύρρος, τόμος 5, σ.662-663

Ο Απόστολος Αρσάκης ανήκει στις σπουδαίες προσωπικότητες του Νεοελληνικού Διαφωτισμού που εργάστηκαν με πίστη και ζήλο για τη θεμελίωση της Παιδείας στην Ελλάδα με απώτερο σκοπό την πρόοδο και την προκοπή του Γένους. Ευθύς εξαρχής αντιλήφθηκε το νόημα της μορφώσεως των γυναικών, αναγνωρίζοντας τον καθοριστικό ρόλο της για την πνευματική και κοινωνική ανάκαμψη της Ελλάδος. Όπως προαναφέρθηκε, υπήρξε ένας από τους βασικούς συντελεστές της προόδου της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, ενισχύοντας σημαντικά το έργο της. Γι' αυτήν ακριβώς την πράξη φιλοπατρίας του, η βασίλισσα Αμαλία, η οποία ήταν προστάτιδα του Σχολείου, αποφάσισε να τον τιμήσει με τον σταυρό των ανωτέρων Ταξιαρχών. Η Εταιρεία ευγνωμονούσα τον Αρσάκη ονόμασε το Σχολείο «Αρσάκειον» και ανέγραψε το όνομά του πρώτο στη στήλη των μεγάλων ευεργετών της, τοποθετώντας την προτομή του σε περίοπτη θέση.⁶⁵

Οντας βαθιά θρησκευόμενος, φρόντισε να χτιστεί στο Αρσάκειο Μέγαρο ιερός ναός της Αγίας Αναστασίας της Ρωμαίας, έχοντας την επιθυμία να τιμήσει τη μνήμη της συζύγου του Αναστασίας Δάρβαρη. Σήμερα, στο Αρσάκειο Ψυχικού υπάρχει ο ναός της Αγίας Αναστασίας της Ρωμαίας, που ανεγέρθηκε το 1935 και αντικατέστησε τον ναό του Αρσακείου Μεγάρου. Όταν απεβίωσε ο Αρσάκης, στις 16 Ιουλίου του 1874 στο Βουκουρέστι, το συμβούλιο της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας όρισε πένθος 40 ημερών σε όλο το προσωπικό του Αρσακείου. Κάθε χρόνο, στις 29 Οκτωβρίου, κατά την εορτή της Αγ. Αναστασίας της Ρωμαίας, στον φερόνυμο ναό του Αρσακείου στο Ψυχικό, τελείται μνημόσυνο για τον μεγάλο ευεργέτη.⁶⁶

Η Φ.Ε. ευτύχησε να υποστηριχθεί οικονομικώς και από άλλους σημαντικούς Έλληνες ευεργέτες με προεξάρχουσες μορφές το ζεύγος Μιχαήλ και Ελένης Τοσίτσα, καταγόμενοι και οι δύο από το Μέτσοβο Ηπείρου. Ο Τοσίτσας διέθεσε μεγάλο μέρος της περιουσίας του για εθνικούς και κοινωφελείς σκοπούς, ενώ η χήρα του δώρισε το οικόπεδο και ανέλαβε την οικοδόμηση και τον εξοπλισμό του Τοσιτσειού Σχολείου, μεριμνώντας και για τη συντήρησή του. Λιγότερο, αλλά σημαντικά, βοήθησαν και άλλοι ευεργέτες και δωρητές.⁶⁷

⁶⁵ Βλ. όσα αναγράφονται στο [http://www.arsakeio.gr/images/stories/FE/ISTORIKES GRAMMES/19os aiwnas/19os aiwnas/story_html5.html](http://www.arsakeio.gr/images/stories/FE/ISTORIKES_GRAMMES/19os_aiwnas/19os_aiwnas/story_html5.html) (ημερομηνία ανάκτησης 15/2/2018)

⁶⁶ Βλ. όσα αναγράφονται στο <http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/benefactors#απόστολος-αρσάκης> (ημερομηνία ανάκτησης 15/2/2018)

⁶⁷ Μπαμπινιώτης Γ. (1996), «Τα Αρσάκεια ως παιδευτική σύλληψη και πράξη», στο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, ό.π., σ.13

2.5. Η οργάνωση των σχολείων

Η Φ.Ε. ίδρυσε σχολεία σε διάφορες περιοχές της Ελλάδος προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες της γυναικείας εκπαίδευσης:

1. Αρσάκειο Κηφισιάς (1867-1880)
2. Αρσάκειο Μενιδίου (1867-1892)
3. Αρσάκειο Κιούρκων (1867-1868)
4. Αρσάκειο Γαυρίου Άνδρου (1867-1868)
5. Αρσάκειο Πατησίων (1871-1876)
6. Αρσάκειο Ελευσίνας (1873-1892)
7. Αρσάκειο Αβίας Μάνης (1874-1875)
8. Αρσάκειο Στύρων Ευβοίας (1885-1892)
9. Αρσάκειο Χασιάς (1890-1892)
10. Αρσάκειο Κερκύρας (1868-1934)
11. Αρσάκειο Λαμίας (1914-1923)
12. Αρσάκειο Τριπόλεως (1914-1924)
13. Αρσάκειο Λαρίσης (1902-1937)
14. Αρσάκειο Οικοκυρικής Σχολής Ρόδου (1947-1982)
15. Α. Αρσάκειο Οικοκυρικής Σχολής Θεσσαλονίκης (1939-1982)
και Β. Αρσάκειο Θεσσαλονίκης (1981-σήμερα)
16. Αρσάκειο Πατρών (1891-σήμερα)
17. Αρσάκειο Σχολείο Χοταχόβας (1874-1926)
(Ιδιαίτερη πατρίδα του Απόστολου Αρσάκη)

Σήμερα λειτουργούν το Αρσάκειο Αθηνών (Ψυχικού & Εκάλης) (1836-σήμερα), το Αρσάκειο Πατρών, το Αρσάκειο Θεσσαλονίκης, το Αρσάκειο Ιωαννίνων (2009-σήμερα), και το Αρσάκειο Τιράνων (1998-σήμερα).⁶⁸

⁶⁸ Μπαμπινιώτης Γ. (1996), «Τα Αρσάκεια ως παιδευτική σύλληψη και πράξη», στο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, ό.π.,σ.75-148

ΤΟ «ΣΧΟΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ» ΚΑΙ Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΑ ΑΡΣΑΚΕΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της προσφερόμενης παιδείας από τα σχολεία της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας ήταν η ευρύτητα των εκπαιδευτικών στόχων της. Οι ξένες γλώσσες, η μουσική παιδεία και η ζωγραφική δεν έλειψαν από το πρόγραμμα των μαθημάτων. Συνεπώς, δεν θα μπορούσε να αγνοηθεί και το θέατρο, με την υψηλή παιδευτική του δύναμη.⁶⁹

3.1. Οι σχολικές παραστάσεις

3.1.1. Τα πρώτα χρόνια

Όταν ιδρύεται ανεξάρτητο κράτος, το σχολικό θέατρο στην Ελλάδα μοιάζει υποτονικό και αρκετά υποβαθμισμένο, γεγονός που οφείλεται στα προβλήματα ανασυγκρότησης του κράτους αλλά και την αδιαφορία για το επίπεδο σχολικής αγωγής.⁷⁰ Όπως υπογραμμίζει ο Γιάννης Σιδέρης, προλογίζοντας το βιβλίο της Αντιγόνης Μεταξά «*Το θέατρο του παιδιού*», είχε εκφραστεί ακόμη και η άποψη να μεταφερθεί το Γυμνάσιο της Αθήνας στην Αίγινα κατά το έτος 1840, ώστε οι μαθητές να είναι μακριά από το μiasma του θεάτρου.⁷¹ Παράλληλα, στην πρωτεύουσα του νεοσύστατου βασιλείου, ύστερα από το 1840, καταβάλλεται μια πολύ σοβαρή προσπάθεια από πρωτεργάτες των προεπαναστατικών ερασιτεχνικών παραστάσεων, σαν τον Κωνσταντίνο Κυριακό Αριστία⁷², και από πρωτοπόρους της νεότερης δραματουργίας, σαν τον Αλέξανδρο Ρίζο Ραγκαβή, να θεμελιωθεί επιτέλους εδώ μια

⁶⁹ Ατσαβέ Π. (1996), «Θεατρική Παιδεία» στον επετειακό τόμο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, Αθήνα και «Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία» (1997) στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, Αθήνα, σ.14

⁷⁰ Σταματοπούλου-Βασιλάκου Χ. (2001), «Το θέατρο στο σχολείο, Σύντομη ιστορική αναδρομή» στο *Το θέατρο στο σχολείο* επιμ. Β. Δεμερτζή, Αθήνα, Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Γ' Αθήνας Τμήμα Πολιτιστικών Θεμάτων, σ.28

⁷¹ Μεταξά Α. (1949), *Το θέατρο του παιδιού*, τ. Δ', πρόλογος Γ. Σιδέρη, Αθήνα, σ.7-9

⁷² Κωνσταντίνος Κυριακός Αριστίας (Κωνσταντινούπολη 1800-Βουκουρέστι 1880). Ήταν ο πρώτος Έλληνας και Ρουμάνος επαγγελματίας ηθοποιός, ιδρυτής του Ρουμανικού Εθνικού Θεάτρου, συγγραφέας και μεταφραστής. Επί ηγεμονίας Ιωάννη Καρατζά, πηγαίνει στο Βουκουρέστι, στην Ελληνική Ακαδημία. Υπήρξε πρωταγωνιστής, στον ερασιτεχνικό θίασο που δημιούργησε η Ραλλού Καρατζά, η οποία στη συνέχεια τον έστειλε να εκπαιδευτεί στο Παρίσι, κοντά στον ηθοποιό F.J.Talma. Στο: Φωτιάδης, Δημήτρης (1971), *Η Επανάσταση του 21*, Μέλισσα, τόμος Α', σσ. 271-272. Βέβαια, από κάποιους μελετητές αμφισβητείται/τίθεται υπό διερεύνηση η μαθητεία του δίπλα στο μεγάλο Γάλλο τραγωδό και θεωρείται ότι είναι σκόπιμο να εκληφθεί ως ένα σχήμα λόγου η σπουδή του κοντά στον Talma για να προσδώσει στο ταξίδι και στην παρουσία του στο Παρίσι και την ενδεχόμενη υποκριτική σπουδή του μεγαλύτερο κύρος, δίνοντας στην πολιτισμική δραστηριότητα της Ραλλούς Καρατζά «ηγεμονικές» διαστάσεις. Στο: Πούχνερ Β. (2015), «Ζητήματα τεκμηρίωσης στην ιστορία του Ελληνικού Προεπαναστατικού Θεάτρου, Β' Το ταξίδι του Κυριακού Αριστία στο Παρίσι και η μαθητεία του στον Talma», στο: *Ανεπίδοτα και αναπάντητα. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

ευπρόσωπη εγχώρια κίνηση τακτικών θεατρικών παραστάσεων.⁷³ Προκειμένου να υποστηριχθούν τα σχέδια του Αριστία συστάθηκε στην Αθήνα η «Φιλοδραματική Εταιρεία»⁷⁴, η οποία με προκήρυξή της, που κυκλοφόρησε σε φυλλάδιο τον Σεπτέμβριο του 1840 με τίτλο «Πρόσκλησις περί ελληνικού θεάτρου», εξέθετε ένα φιλόδοξο σχέδιο για την αναγέννηση του θεάτρου στην πατρίδα του Αισχύλου.⁷⁵ Το κείμενο υπερασπίζεται σθεναρά τις θέσεις για την εθνική διδακτική αποστολή η οποία απορρέει από τη θεατρική τέχνη. Παράσταση σταθμός στην ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου ήταν ο *Αριστόδημος* του Μοντι σε μετάφραση Κ. Κ. Αριστία, με τον ίδιο στον επώνυμο ρόλο. Οι δυο παραστάσεις της τραγωδίας που έδωσε (τέλος Νοεμβρίου η πρώτη, αρχές Δεκεμβρίου η επανάληψη) γνώρισαν τεράστια επιτυχία, αποσπώντας διθυραμβικές κριτικές.⁷⁶ Μάλιστα, ο *Αριστόδημος* καταδεικνύει την υψηλή αντίληψη που είχε ο Κ. Κυριακός για το επάγγελμα του σκηνοθέτη και ηθοποιού.⁷⁷ Η αναφορά στον Κ. Κ. Αριστία δεν είναι άσχετη προς τη Φ.Ε. αφού, την ίδια περίοδο, και πιο συγκεκριμένα στις 5/12/1840, όπως πληροφορούμαστε από τα «Πρακτικά» του Δ.Σ. της Φ.Ε., ο Κ. Αριστίας⁷⁸ σε επιστολή του προς την Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία αναγγέλει την παράσταση του *Αριστοδήμου* και ότι τα έσοδά της θα προσφερθούν ως δωρεά σε αυτήν. Έτσι, στις 8 Δεκέμβρη του 1840 ξαναπαίζεται ο *Αριστόδημος* με εξαιρετική πάλι επιτυχία. Πράγματι, ο Αριστίας διέθεσε όλες τις εισπράξεις της παράστασης υπέρ της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, η οποία σε ένδειξη ευγνωμοσύνης τον κατέταξε στους ευεργέτες της.⁷⁹

⁷³ Για μια συνοπτική παρουσίαση των προσπαθειών, βλ. Θ. Χατζηπανταζής, 2002, ό.π., σσ. 87-105. Χατζηπανταζής Θ. (2006), *Το Ελληνικό Ιστορικό Δράμα. Από το 19^ο στον 20^ό αιώνα*, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, σ.60

⁷⁴ Για τη Φιλοδραματική Εταιρεία βλ. Λάσκαρη Ν. (1938), *Ιστορία Νεοελληνικού Θεάτρου*, Αθήνα: Μ.Βασιλείου, σ.269-273

⁷⁵ Ζωΐδης Γ. (1964), *Κωνσταντίνος Κυριακού-Αριστίας: Ο φλογερός αγωνιστής, Ο κορυφαίος ηθοποιός, Ο γλυκός δάσκαλος. Ιστορική βιογραφία*, Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, σ.43-45

⁷⁶ Γεωργακάκη Κ. (1998), «Θέατρο Αθηνών: Οι παραστάσεις στα χρόνια του Όθωνα», *Παράβασις* 2 σ.166

⁷⁷ Ζωΐδης Γ. (1964), ό.π., σ.45

⁷⁸ Η τραγωδία *Αρμόδιος και Αριστογείτων* του παλιού πρωταγωνιστή του Βουκουρεστίου και σημαιοφόρου του εκεί Ιερού Λόχου Κωνσταντίνου Κυριακού Αριστία κυκλοφορεί ελεύθερα το 1840 στην Αθήνα, αλλά η παράστασή της στη σκηνή απαγορεύεται, όπως είχαν απαγορευτεί λίγους μήνες νωρίτερα παραστάσεις του *Τιμολέοντος* και του *Γεωργίου Καστριώτου* από το φρούραρχο της πρωτεύουσας, παλιό Φιλικό κι αγωνιστή της Επανάστασης, Γεώργιο Λεβέντη. Χατζηπανταζής Θ. (2006), *Το Ελληνικό Ιστορικό Δράμα. Από το 19^ο στον 20^ό αιώνα*, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, σ.65

⁷⁹ Ζωΐδης Γ. (1964), *Κωνσταντίνος Κυριακού-Αριστίας: Ο φλογερός αγωνιστής, Ο κορυφαίος ηθοποιός, Ο γλυκός δάσκαλος. Ιστορική βιογραφία*, ό.π., σ.49-50

3.1.2.19^{ος} αιώνας. Η περίοδος των αποκριάτικων εορτών

Στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα υπήρχε η κοσμική συνήθεια να παρουσιάζονται γαλλικές παραστάσεις κατά τις αποκριάτικες γιορτές. Ωστόσο, στα Αρσακεία Σχολεία το πλαίσιο ήταν αρκετά αυστηρό με αποτέλεσμα να υπάρχουν συνεχώς συγκρούσεις ως προς την πραγματοποίηση τέτοιου είδους εορταστικών εκδηλώσεων. Όπως πληροφορούμαστε από τα «Πρακτικά» της Φ.Ε., στις 27/01/1859, γίνεται ανάθεση σε δύο μέλη του Δ.Σ. να εξετάσουν καταγγελία απομιμήσεως μυστηρίων της Εκκλησίας με ιερατική μεταμφίεση από μαθήτριες, παρουσία της τότε Διευθύντριας. Λίγες μέρες αργότερα, στις 11/02/1859 γίνεται ανάθεση στον Πρόεδρο και στην Επιτροπή Σχολείων να ερευνήσουν περαιτέρω το ζήτημα της διακωμωδήσεως του μυστηρίου του γάμου στο Οικοτροφείο. Στις 14/02/1859 παρατίθεται η Έκθεση Επιτροπής Σχολείων σχετικά με την παρωδία του μυστηρίου του γάμου στο Οικοτροφείο. Μάλιστα, αναφέρεται ότι η κυρία Διευθύντρια μόλις πληροφορήθηκε ότι η διασκέδαση ήταν σκανδαλώδης επέβαλε ποινή στις μαθήτριες, τιμώντας τις με ξηροφαγία και γονυκλισία. Μερικά από τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει η έκθεση είναι ότι «1) ότι εν τη περιστάσει ταύτη διεπράχθη εν τω Καταστήματι πράγμα ως μη όφειλεν όλως ανοίκειον κ' άτοπον, αλλ' ότι σκοπός προσβλητικός των θείων εις ουδενός νουν επήλθεν, ούτε των κορασιών, ούτε των Επιμελητριών, ούτε της κυρίας Διευθυντριας. 2) ότι επειδή τα κοράσια ετιμωρήθησαν ήδη κ' μετεμελήθησαν, θεωρούμεν αρκούσαν την τιμωρίαν ταύτην 3) ότι πρέπει να προσκληθώσιν υπό του Συμβουλίου αι Επιμελήτριαι κ' η Κα Διευθύντρια ώστε του λοιπού να ήναι προσεκτικώτεραι όπως προλαμβάνωσιν κ' απαγορεύωσιν όχι μόνον πάσαν πράξιν αλλά κ' πάντα λόγον απάδοντα εις το οφειλόμενον σέβας προς τα θρησκευτικά ημών, ή εις την αιδώ, κοσμιότητα κ' σεμνοπρέπειαν, ήτις πρέπει να χαρακτηρίζη ιδίως πάντα τα εν τω Αρσακείω διατελούντα πρόσωπα.». Τα παραπάνω στοιχεία είναι ενδεικτικά της αυστηρότητας του εκπαιδευτικού πλαισίου του Αρσακείου την εποχή εκείνη, αλλά και της αξίας που κατείχαν τα χρηστά ήθη σύμφωνα με τα οποία έπρεπε να συμπεριφέρονται τόσο οι διδάσκοντες όσο και οι διδασκόμενες.

Στις 23/01/1860 γίνεται ανάθεση σε μέλος της Επιτροπής Σχολείων να ελέγξει την καταλληλότητα ελληνικού και γαλλικού θεατρικού κειμένου προς παράσταση κατά τις Απόκριες. Πιο συγκεκριμένα, ο Κ. Λεβίδης ανέφερε ότι τα κορίτσια ζήτησαν από τη Διευθύντρια να παραστήσουν κάποιο ελληνικό δράμα κατά τις Απόκριες. Υπέβαλε μάλιστα και κάποιο βιβλίο το οποίο περιείχε δράματα, από το οποίο έπρεπε να επιλεγεί ένα για παράσταση. Το βιβλίο αυτό δόθηκε στον Κ. Κωνσταντινίδη προκειμένου να αποκλείσει το ενδεχόμενο ύπαρξης προσβλητικών στοιχείων, καθώς μόνον τότε θα ήταν εφικτό να δοθεί η άδεια που απαιτείτο. Επιπλέον, και η δασκάλα του πιάνου ζήτησε την άδεια να γυμνάσει τα κορίτσια για να παραστήσουν κάποιο γαλλικό δράμα. Και σε αυτήν την περίπτωση αποφασίστηκε να υποβάλει στον Κ. Κωνσταντινίδη το έργο και εάν εγκριθεί, να δοθεί η άδεια.

Στις 26/01/1860 εγκρίθηκε το κείμενο της θεατρικής παράστασης για τις Απόκριες. Ο Κ. Κωνσταντινίδης ανέφερε ότι μελετώντας το δράμα «Η Υπομονή» το βρήκε αρκετά καλό για παράσταση, εκτός από κάποιες λέξεις τις οποίες ήθελε να εξαλείψει.

Στις 23/01/1874 τέθηκε το θέμα της αγοράς στολών, αλλά εκφράστηκε η άποψη ότι οι παραστάσεις δεν αρμόζουν στο Παρθεναγωγείο και γι' αυτό γνωμοδοτήθηκε να μη γίνουν. Με δεδομένο, όμως, ότι οι προετοιμασίες είχαν ήδη αρχίσει και δεν είχε προβλεφθεί κάποιο άλλο είδος διασκέδασης για τις ημέρες εκείνες, εγκρίθηκε μεν το ζητηθέν ποσό, αλλά θεωρήθηκε αναγκαίο να επινοηθεί άλλο είδος διασκέδασης κατάλληλο για τα κορίτσια. Η προαναφερθείσα διαφωνία μεταξύ των δύο μελών του Δ.Σ. καταδεικνύει για μια ακόμη φορά την αυστηρότητα που χαρακτηρίζει τον 19^ο αιώνα στη σχολική πράξη και συνάμα φανερώνει πόσο άτεγκτες είναι οι απόψεις της πλειοψηφίας των διοικούντων στο Αρσάκειο την περίοδο αυτή. Στις 15/01/1875 αποφασίζεται η διεξαγωγή μαθητικής εσπερίδος αντί θεατρικής παραστάσεως κατά τις Απόκριες («Ενεκρίθη να μη γείνωσι θεατρικά παραστάσεις τα καρναβάλια, αλλ' απλή διασκέδασις άνευ προσκλήσεων»). Ωστόσο, στις 22/01/1875, παρά τις αντιρρήσεις και τις συγκρούσεις για την πραγματοποίηση θεατρικών δράσεων στο Αρσάκειο, εγκρίθηκε η οργάνωση θεατρικής παράστασης σε αποκριάτικη εσπερίδα, καθώς -όπως σημειώνεται- είναι «απλή διασκέδαση την οποία περιμένουν τα κοράσια με ανυπομονησία και ταυτόχρονα συμβάλλει και στην εξάσκηση των μαθητριών στη γαλλική γλώσσα.»

Επίσης, οι δαπάνες για την υλοποίηση θεατρικών παραστάσεων ήταν συγκεκριμένες. Στις 12/03/1869 γίνονται συστάσεις στη Διευθύντρια να μην υπερβεί στο μέλλον τον προϋπολογισμό για θεατρική παράσταση. «Η Οικονομική Επιτροπή παρουσίασε τους λογαριασμούς των εξόδων της θεατρικής παραστάσεως, καθ' ους εφάνη υπέρβασις περίπου 100 δραχμών. Ενεκρίθη μεν να πληρωθή, αλλά να γείνη η παρατήρησις εις την Διεύθυνσιν ότι δεν έπρεπε να γείνη υπέρβασις, και του λοιπού τιαύται παραστάσεις είναι καλόν να γίνωνται άνευ προσκλήσεων». Ανάλογες πρακτικές συναντάμε και στις 20/01/1871 καθώς ο ορισμός εξόδων σχολικής θεατρικής παραστάσεως απαγορεύεται να υπερβαίνει τα συμφωνηθέντα/προβλεπόμενα («Ωσαύτως επρότεινε να ορισθή η δαπάνη της προσεχώς γενησομένης θεατρικής παραστάσεως, ενεκρίθη να δαπανηθώσιν όσα είναι αναγκαία ουχί όμως πλείοτερα των πέρυσιν εξοδευθέντων»).

Η μεγαλοπρέπεια με την οποία δίδονταν οι παραστάσεις φαίνεται από το γεγονός ότι σε αρκετές πολιτιστικές εκδηλώσεις παρευρίσκονταν οι βασιλείς, για να απολαύσουν άρτια οργανωμένες σχολικές παραστάσεις. Στις 11/02/1870 πληροφορούμαστε για πρόσκληση «της Βασιλίσσης και των γονέων» σε αποκριάτικες παραστάσεις των εσωτερικών μαθητριών. «Ο Κοσ Κοντογόνης ανήγγειλεν από μέρους της Κας Διευθυντριάς ότι την Παρασκευήν της Τυρηνής θέλει γείνει η συνήθης διασκέδασις των κορασιών διά μικρών τινών θεατρικών παραστάσεων, και ερωτά αν θα προσκληθώσιν θεαταί και ποίοι. Ενεκρίθη να ειδοποιηθή η Βασίλισσα και οι γονείς ή οι κηδεμόνες των κορασιών, όσα θα λάβωσι μέρος εις τας παραστάσεις». Επίσης, στις 28/12/1875 πραγματοποιείται παρακολούθηση εορταστικών εκδηλώσεων, απονομής βραβείων και θεατρικής παραστάσεως («La Loterie de Francfort») μαθητριών της Φ.Ε. από το Βασιλιά και τη Βασίλισσα. Μολονότι είχε προαποφασισθεί από το συμβούλιο να μη γίνει θεατρική παράσταση, εγκρίθηκε τελικά η πραγματοποίησή της δεδομένου ότι δεν είχε ειδοποιηθεί εγκαίρως η Βασίλισσα. Ο Μητσόπουλος ζήτησε -ως συνήθως- να σημειωθεί η γνώμη του, ότι είναι ενάντιος στο

ανέβασμα παραστάσεων. Την 01/12/1876 απαγορεύτηκε η πραγματοποίηση θεατρικής παράστασης κατά την απονομή των βραβείων ενώ στις 21/11/1879 απορρίφθηκε το αίτημα του Κερκυραϊκού Δραματικού Συλλόγου να διδάσκονται δραματουργία οι Αρσακειάδες στο Κερκυραϊκό Παρθεναγωγείο και ρητή δήλωση εκ μέρους της διοίκησης ότι οι θεατρικές παραστάσεις αντιβαίνουν στο σκοπό της Εταιρείας. Τέλος, στις 28/11/1884 αποφασίστηκε να οργανωθούν θεατρικές παραστάσεις και απονομή βραβείων («Απεφασίσθη να διδάσκονται υπό των κορασίων και Ελληνικά δράματα υπό την έγκρισιν και επιτήρησιν του Επόπτου, συγχρόνως δ' εγένετο αποδεκτόν να δίδονται κατά τριμηνίαν εύσημα εις τας διακρινομένας μαθητριάς των τάξεων του Εσωτερικού Προτύπου»).

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι ότι στις 27/01/1871 δόθηκε πιθανόν μια παράσταση με έργο του γνωστού συγγραφέα και κωμωδιογράφου Άγγελου Βλάχου. Η πληροφορία συνάγεται από σχετική αναγραφή στα «Πρακτικά» της Φ.Ε. ότι απορρίφθηκε το αίτημά του να προσκαλέσει συγγενείς και φίλους του στην παράσταση και ότι η τελική απόφαση ήταν να μην προσκληθεί κανείς λόγω κακών συνθηκών υγείας των μαθητριών. Δυστυχώς, δεν έχει εντοπιστεί ο τίτλος της εν λόγω παράστασης ούτε και επιπλέον υλικό για τη σκηνική απόδοσή της.

3.1.3. 20ός αιώνας. Ο δρόμος προς τις σχολικές παραστάσεις

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, βέβαια, η συμμετοχή γυναικών στη θεατρική πράξη, λόγω των συντηρητικών ηθών που κυριαρχούσαν, δεν εθεωρείτο ότι συμβάδιζε με τα «κοινωνικώς αποδεκτά». Το 1842 το Δ.Σ. της Φ.Ε. απέρριψε πρόταση της επιτροπής Θεάτρου να δοθεί άδεια σε μια Αρσακειάδα να συμμετέχει σε θεατρικές παραστάσεις.⁸⁰ Πολλές δεκαετίες αργότερα όμως παραχώρησε ειδική άδεια στη Μαρίκα Κοτοπούλη⁸¹ να εργάζεται το βράδυ ως ηθοποιός στον θίασο του πατέρα της ενώ το πρωί ήταν μαθήτρια.⁸² Σημαντική στιγμή στην καριέρα της νεαρής Κοτοπούλη υπήρξε η συμμετοχή της στην τριλογία του Αισχύλου *Ορέστεια* το 1903⁸³, όπου η απαγγελία για πρώτη φορά αρχαίου δράματος στη δημοτική γλώσσα προκάλεσε αντιδράσεις στα θεατρικά και κοινωνικά δεδομένα της εποχής. Οι οπαδοί της καθαρεύουσας, οι οποίοι υποκινήθηκαν από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Γεώργιο Μιστριώτη, αντέδρασαν βίαια, προκλήθηκαν επεισόδια με τραυματίες και έναν νεκρό (τα λεγόμενα «Ορεστειακά») και η συνέχεια των παραστάσεων διακόπηκε. Όπως μνημονεύεται σε δημοσιεύματα εφημερίδων εποχής: «...Μετά την εμφάνιση των Υψηλοτήτων, άνοιξε η αυλαία και ο κόσμος έστρεψε την προσοχή του στη λευκή του μεγάλου τραγωδού προτομή την οποία η δις Μ. Δ. Κοτοπούλη, φέρουσα κατάλευκο το ένδυμα των αρχαίων χρόνων, έστεψε, αφού απήγγειλε μακροτάτη ωδή του κ. Κ.

⁸⁰ «Η πρότασις της Επιτροπής του Θεάτρου περί τινος κορασίου της Εταιρίας, έχοντος ικανότητα διά την σκηνήν, απερρίφθη ως πάντη ακατάλληλος· ο Κύριος Παλαιόπουλος επιφορτίσθη να κοινοποιήση τούτο προς τον Κύριον Δεληγιάννην Επίτροπον της Εφορίας του Θεάτρου.» Πρακτικά Φ.Ε., 3/11/1842

⁸¹ Πρβλ. Υποκεφ. Τα πρόσωπα, σ.44

⁸² Ατσαβέ Π. (1996), «Θεατρική Παιδεία», ό.π., σ.183

⁸³ «Το Βασιλικόν Θέατρον», *Εμπρός*, 28/10/1903

Παλαμά η οποία δημιουργήθηκε γι' αυτό το σκοπό και την οποία δε διέκρινε δυστυχώς η συνήθης δύναμη του ποιητή, ίσως διότι ήταν ποίημα κατά παραγγελία γραμμένο. Και η *Ορέστεια* άρχισε...».⁸⁴ Η σχέση της νεαρής Κοτοπούλη με την τραγωδία δεν μπορεί παρά να σφυρηλατήθηκε ήδη από τα μαθητικά της χρόνια στο Αρσάκειο.

Η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία για την ψυχαγωγία των εσωτερικών οικοτρόφων μαθητριών της διοργάνωνε μικρές θεατρικές παραστάσεις στις οποίες λάμβαναν μέρος Αρσακειάδες. Παράδοση αποτελούσε στα Αρσάκεια η διδασκαλία του αρχαίου δράματος από το πρωτότυπο, ώστε οι μαθήτριες να μυηθούν στον κόσμο του αρχαίου λόγου. Υπάρχουν όμως και έργα νεοελλήνων συγγραφέων που παίχτηκαν από μαθήτριες του σχολείου, κυρίως κατά την τελετή αποφοίτησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το μονόπρακτο «Το Εύρημα» του Γρηγορίου Ξενόπουλου, το οποίο ο συγγραφέας έγραψε μετά από παράκληση της τότε διευθύντριας του σχολείου.⁸⁵

Το έργο αυτό αποτελεί μια σημαντική στιγμή του νεοελληνικού σχολικού θεάτρου, γιατί συγχρόνως καταλέγεται στα πρώτα νεοελληνικά πρωτότυπα δράματα που γράφτηκαν ειδικά για ανήλικο κοινό, από έναν πολύπειρο συγγραφέα όπως ο Γρηγόριος Ξενόπουλος. Όπως μας πληροφορεί ο ίδιος σε άρθρο του με τίτλο «Από την Εορτήν του Αρσακείου» στη στήλη «Αθηναϊκά Επιστολαί», η συγκεκριμένη παράσταση υπήρξε δείγμα της εξαιρετικής προόδου των μαθητριών στην καλλιτεχνία (μουσική, απαγγελία και ηθοποιία). Υπογραμμίζει ότι το πρόγραμμα ήταν πολύ πλούσιο⁸⁶ καθώς παρουσιάστηκαν με μεγάλη επιτυχία ποιήματα, τραγούδια, κωμωδίες και μουσικά κομμάτια από Αρσακειάδες όλων των τάξεων και όλων των ηλικιών. Μάλιστα, προχωρεί και σε γλαφυρή περιγραφή του προγράμματος αυτού. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο μέρος περιελάμβανε τέσσερα τραγούδια «εν χορώ» και την «Κυρία Παστακρέμα», την μονόπρακτη κωμωδία του ίδιου η οποία είχε δημοσιευθεί στη *Διάπλαση*. Φανερά ενθουσιασμένος από το παίξιμο των μικρών μαθητριών του Προτύπου, εξήρε ιδιαίτερα το αληθινό ταλέντο της μικρής δεσποινίδας Μαρίκας Θεοφιλιά. Το δεύτερο μέρος περιείχε πάλι τραγούδια και απαγγελίες εκλεκτών ποιημάτων που κέρδισαν το θερμό χειροκρότημα του κοινού. Το τρίτο μέρος ήταν το δικό του μονόπρακτο δραματάκι το οποίο γράφτηκε κατά παράκλησιν της κυρίας Μαρίας Αλεξανδρίδου, διευθύντριας του εσωτερικού Αρσακείου. Επίσης, στο ίδιο άρθρο του ενημέρωνε τους αναγνώστες ότι υπάρχει δημοσιευμένο στη *Διάπλαση* και, έτσι, θα έχουν τη δυνατότητα να το διαβάσουν σε συνέχειες.

Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Ξενόπουλος επιμένει στο άρθρο του να αναφέρεται στην αισθητική της παράστασης για την οποία δηλώνει πολύ ικανοποιημένος. Κάνει ειδική μνεία στον Ορέστη Κοντογιάννη, διπλωματούχο της Δραματικής Σχολής του

⁸⁴ «Η πρώτη της Ορέστειας. Εις το Βασιλικόν Θέατρον», *Αθήναι*, 2/11/1903

⁸⁵ Ατσαβέ Π. (1996), «Θεατρική Παιδεία», ό.π., σ.183 και «Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία» (1997), ό.π., σ.14 και Δημάκη-Ζώρα Μ. (2017), «Δι' εορτάς σχολείων και οικογενειών: Ο Γρηγόριος Ξενόπουλος και η συμβολή του στη θεμελίωση του θεάτρου για παιδιά στην Ελλάδα», *Πρακτικά 1' Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου*, Κέρκυρα, σ.660, «Μια εορτή», *Εμπρός*, 11/6/1916 και Η Κοσμική Κίνησης, «Το εσωτερικόν Αρσάκειον», *Αθήναι*, 10/6/1916

⁸⁶ Το πρόγραμμα της γιορτής μνημονεύεται και αναλύεται διεξοδικά στο: «Η Κοσμική Κίνησης. Η χθεσινή εορτή του Αρσακείου», *Αθήναι*, 11/6/1916

Ωδείου Αθηνών, χάρη στη διδασκαλία του οποίου οι Αρσακειάδες κατάφεραν να ζωντανέψουν το έργο του. Επιπλέον, με ιδιαίτερη υπερηφάνεια και συγκίνηση μας πληροφορεί και για τη συμμετοχή των θυγατέρων του στη συγκεκριμένη παράσταση, αλλά και άλλων συμμαθητριών τους τις οποίες επωνύμως αναφέρει και επαινεί, με την παρατήρηση ότι έπαιζαν σαν αληθινές ηθοποιοί. Ομολογεί ότι ως συγγραφέας εισέπραξε τόσο μεγάλη ικανοποίηση, που, παρόλο που η Διευθύντρια και οι Σύμβουλοι του Αρσακείου θεώρησαν χρέος τους να τον ευχαριστήσουν, εκείνος θεώρησε ότι τους όφειλε μεγαλύτερες ευχαριστίες διότι είχε την τύχη και τη χαρά να δει ένα έργο του παιγμένο τόσο καλά. Στο ίδιο άρθρο του αναφέρει ότι μετά το «*Εύρημα*» η μαντολινάτα των Αρσακειάδων, υπό τη διεύθυνση του Λάβδα, έπαιξε τέσσερα ωραιότατα κομμάτια και ολοκλήρωσε με τον Εθνικό Ύμνο. Τέλος, δίνει τα θερμά συγχαρητήριά του σε όλους όσους συνετέλεσαν στην αξιοσημείωτη πρόοδο των μαθητριών.⁸⁷ Η γλαφυρή και λεπτομερής αναφορά του Γρηγορίου Ξενόπουλου στην παράσταση αυτή μας δίνει μια εικόνα του τρόπου με τον οποίο οι εκάστοτε διευθύντριες αλλά και οι διδάσκοντες φρόντιζαν τις σχολικές παραστάσεις σε όλες τις λεπτομέρειες ώστε να είναι, όσο το δυνατόν, καλλιτεχνικά άρτιες. Μας δίνεται, επίσης, η πληροφορία ότι οι παραστάσεις εντάσσονταν σε ένα ευρύτερο πρόγραμμα με καλλιτεχνικές δράσεις, όπου περιλαμβάνονταν και η μουσική, η λογοτεχνία και ο χορός, με ανθρώπους που είχαν κάνει ειδικές καλλιτεχνικές σπουδές, όπως ο μουσικός και ηθοποιός του επαγγελματικού θεάτρου Ορέστης Κοντογιάννης.⁸⁸

Στη διάρκεια του αιώνα, η θεατρική παιδεία στα Αρσάκεια βρίσκει πρόσφορο έδαφος να καλλιεργηθεί δεδομένου ότι σε όλα τα καινούργια κτήρια όπου στεγάσθηκαν τα σχολεία της Φ.Ε. υπήρχε «θέατρο», που χρησιμοποιήθηκε ως αίθουσα για ποικίλες εκδηλώσεις, για εορτασμούς των εθνικών επετείων αλλά και για τη διδασκαλία θεατρικών έργων.⁸⁹

Ωστόσο, αν και το έργο του Ξενόπουλου ήταν γραμμένο σε απλή γλώσσα και, όπως γνωρίζουμε ο ίδιος υπήρξε ένας από τους πρωτεργάτες του δημοτικισμού, αυτό ίσχυε για τα έργα που αφορούσαν σύγχρονα θέματα και είχαν ψυχαγωγικό χαρακτήρα, όχι όμως και για τις τραγωδίες που παρουσιάζονταν στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της αρχαιομάθειας των Αρσακειάδων. Το 1907 αποφασίστηκε να απονεμηθούν τα βραβεία του Μποτασείου και του Ράλλειου διαγωνισμού, δύο διαγωνισμών που είχαν αθλοθετηθεί από χορηγούς και απονέμονταν στις μαθήτριες του Εξωτερικού και Εσωτερικού Αρσακείου, αντίστοιχα.⁹⁰ Στην τελετή εκφώνησε λόγο ο καθαρολόγος καθηγητής Μιστριώτης.⁹¹ Στο *Νουμά*, το περιοδικό των δημοτικιστών, σχολιάστηκε με δηκτικό ύφος ο ετήσιος λόγος του, καθώς διακωμωδήθηκε με ιδιαίτερα καυστικό τρόπο η έναρξη της τελετής με τραγούδια που ερμηνεύονταν από Αρσακειάδες. Ο συντάκτης υπογράμμισε ότι το τραγούδι απλωνόταν στην αίθουσα και αντηχούσε σαν «πνοή θανατικού». Οι μαθήτριες

⁸⁷ Φαίδων, «Από την Εορτήν του Αρσακείου», *Διάπλασις των Παίδων*, 18/6/1916, σ.231

⁸⁸ Πρβλ. Υποκεφ. Τα πρόσωπα, σ.50

⁸⁹ Ατσαβέ Π. (1996), «Θεατρική Παιδεία», *ό.π.*, σ.183 και «Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία» (1997), *ό.π.*, σ.14

⁹⁰ Από ανέκδοτο υλικό που παραχωρήθηκε ευγενώς στην γράφουσα από την κα Π. Ατσαβέ

⁹¹ Πρβλ. Υποκεφ. Τα πρόσωπα σ.49

υποχρεώνονταν να αποστηθίσουν πράγματα που δεν είχαν κατανοήσει, ωστόσο, το κοινό τις καμάρωνε με περίσσεια περηφάνεια. Ο αρθρογράφος σημείωνε ότι οι Αρσακειάδες μολιάζονται με το σπόρο της προγονοπληξίας που απομυζά τα ζωντανά στοιχεία της ύπαρξής τους. Μάλιστα υπογράμμισε ότι η συγκεκριμένη μέθοδος διδασκαλίας οδηγεί τις μαθήτριες σε ηθικό, πνευματικό και κοινωνικό μαρασμό⁹². Το άρθρο αυτό και τα σχετικά δηκτικά σχόλια του συντάκτη του *Νουμά* δεν είχαν βέβαια ως στόχο τους τις Αρσακειάδες αλλά τον καθηγητή της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Γεώργιο Μιστριώτη, που ήταν γνωστός υποστηρικτής της αρχαΐζουσας γλώσσας και εναντίον του οποίου ο *Νουμάς* και οι δημοτικιστές έδιναν μεγάλες μάχες. Η παρουσία του Μιστριώτη στις γιορτές του Αρσακείου και η διδασκαλία του στις μαθήτριες φαίνεται ότι πυροδοτούσε τις αντιδράσεις των δημοτικιστών. Σχετικά άρθρα είχαν δημοσιευθεί και σε άλλα έντυπα της εποχής, στηλιτεύοντας τη στάση των ακραίων καθαρολόγων και του βασικού εκπροσώπου της τάσης αυτής και μιλώντας με αρνητικά σχόλια για τη διδασκαλία του στις Αρσακειάδες⁹³.

Το 1917 δόθηκε παράσταση της τραγωδίας *Ιφιγένεια η εν Αυλίδι* στην αίθουσα τελετών του Αρσακείου Αθηνών. Έκτοτε διδάχθηκαν από Αρσακειάδες δράματα που προσφέρονταν για σχολική παράσταση.⁹⁴ Κατά τη διάρκεια της παράστασης που προαναφέρθηκε, χορωδία έψαλε διάφορα άσματα υπό τη διεύθυνση του Ορ. Κοντογιάννη και απαγγέλθηκαν ποιήματα από τις μαθήτριες Άννα Παπαιωάννου, Καλ. Σκαλτσογιάννη, Πιπίτσα Παναγοπούλου, Τασία Παπαδιά, Νίκη Γκιόλμα, Κλ. Κυρνασίου, Ιωσ. Πρίντζη, Μ. Κοκκινιώτη, Ευφ. Νικολοπούλου, Ευθ. Ξενοπούλου, Μαρ. Μπούρλου, Αφρ. Παπαμήτρου, Χατζησαράντη, και Χρ. Ζαμάνου. Οι περισσότερες απήγγειλαν με επιτυχία, απολαμβάνοντας τα χειροκροτήματα του ακροατηρίου.

Ωστόσο, όπως παρατηρήσαμε και παραπάνω, οι γιορτές του Αρσακείου φαίνεται πως είχαν έναν πιο σύνθετο χαρακτήρα, αφού πάντοτε υπήρχε μια ευρύτερη σειρά καλλιτεχνικών δράσεων που πλαισίωναν τη βασική παράσταση. Έτσι και το 1917, εκτός από την *Ιφιγένεια* παίχθηκε μια σχολική οπερέττα σε μετάφραση του Ν. Λάβδα από τα ιταλικά. Το έργο παραστάθηκε από τις μαθήτριες Δήμητρα Κυπριανού, Μαρία Λεμπέση, Μαρία Κατσανού, Θάλεια Περδικάρη και Παρασκευή Παπαθεοδώρου. Τον χορό αποτελούσαν οι μαθήτριες Ελένη Φίλη, Στ. Νταλιάνη, Ευθ. Βαλάσα, Μ. Μολφέτα, Λουκ. Καρακατσάνη, Λιγιδάκη, Παλάσκα, Λαζαρίδου, Αργυρώ και Ελένη Σπυράκη. Η οπερέττα αυτή τιλοφορούμενη «Το οικογενειακόν βραβείον» είχε πολλή επιτυχία και η ορχήστρα απέδωσε με πολλή ακρίβεια την εύθυμη μουσική του έργου υπό τη διεύθυνση του Ν. Λάβδα. Ακολούθησαν πάλι απαγγελίες από τις μαθήτριες Αικ. Καλογεροπούλου, Άννα Δρανίδου, Μ. Θεοφιλά, Μ. Κουλουκουνητή, και Αντ. Μεταξά, τη γνωστή μετέπειτα συγγραφέα και ιδρύτρια του «Θεάτρου του Παιδιού», που υπήρξε μαθήτρια του Αρσακείου⁹⁵. Τελευταία απήγγειλε

⁹² «Αρσάκειο», *Νουμάς*, 31/6/1907. Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.5

⁹³ Βλ. και «Αιδε αι Αρσακειάδες», *Εστία*, 25/6/1907, «Φιλόμουσος Ομήγγυρις», *Εστία*, 26/6/1907, «Ο λόγος του Μιστριώτη», *Εμπρός*, 25/6/1907 και «Η χθεσινή εορτή του Αρσακείου», *Αθήναι*, 25/6/1907

⁹⁴ Ατσαβέ Π. (1996), «Θεατρική Παιδεία», *ό.π.*, σ.184

⁹⁵ Πρβλ. Υποκεφ. Τα πρόσωπα σ.46

η μαθήτρια Παρασκευή Καμπάνη με αξιοσημείωτη αισθηματικότητα και χρωματισμό, το ποίημα του Πολέμη ο «Πόθος του πατέρα». Τέλος, η χορωδία, καταρτισμένη με αξιόπαινο τρόπο, έψαλε διάφορα άσματα και τον Εθνικό Ύμνο. Τόσο η Μ. Αλεξανδρίδου⁹⁶ όσο και η Αικ. Βαρουξάκη⁹⁷ διευθύντριες του Αρσακείου, δέχθηκαν τα συγχαρητήρια των παρευρεθέντων.⁹⁸

3.1.3. Η περίοδος του Μεσοπολέμου

Στην πρώτη περίοδο ανάπτυξης του θεάτρου στον 20ό αιώνα (1895-1922) κυριαρχεί το ψυχολογικό και κοινωνικό δράμα ενώ ταυτόχρονα δεσπόζει η επιθεώρηση, το λαϊκιστικό δράμα, το πατριωτικό μελόδραμα, αλλά και πρωτότυπες θεατρικές δημιουργίες που στηρίζονται στη θεματική του δημοτικού τραγουδιού και τις αρχές της τραγωδίας. Τα θέματα και οι ήρωες, η αισθητική και η ιδεολογία του ευρωπαϊκού θεάτρου (κοινωνικοί προβληματισμοί, γυναικεία χειραφέτηση, ψυχολογικά προβλήματα, σοσιαλισμός, ρεαλισμός, νατουραλισμός), γίνονται ευρύτερα γνωστά στο ελληνικό/αθηναϊκό κοινό.⁹⁹

Η μικρασιατική καταστροφή του 1922 σηματοδοτεί μια σημαντική καμπή στην εξέλιξη του νεοελληνικού κράτους και της κοινωνίας, με εμφανή αντίκτυπο και στο θέατρο της αντίστοιχης περιόδου του μεσοπολέμου, μέχρι δηλαδή το 1940. Οι ποικίλες λύσεις φυγής από την πραγματικότητα που παρουσιάζουν οι συγγραφείς της εποχής στρεφόμενοι είτε στην τραγωδία και το ιστορικό δράμα, είτε στο λεγόμενο «ηθογραφικό δράμα», είτε στις ποικίλες εκδοχές της φαρσοκωμωδίας, αντιστοιχούν στις ανάγκες και απαιτήσεις ενός αστικού κοινού που βίωνε έντονα τις μεταβατικές συνθήκες της ασταθούς ιστορικής στιγμής ανάμεσα στους δύο μεγάλους πολέμους.¹⁰⁰

Στη διάρκεια της μεσοπολεμικής περιόδου, ωστόσο, το ελληνικό θέατρο κάνει τα πιο αποφασιστικά βήματα εκσυγχρονισμού και ανανέωσης σε επίπεδο σκηνοθεσίας. Πειραματικές σκηνές και πρωτοποριακά σχήματα κάνουν την εμφάνισή τους (Εταιρεία Ελληνικού Θεάτρου, Επαγγελματική Σχολή Θεάτρου, Θέατρο Τέχνης (Σπύρου Μελά), Ελεύθερη Σκηνή), επίσημες κρατικές σκηνές ιδρύονται (Εθνικό Θέατρο).¹⁰¹

Στον χώρο του σχολικού θεάτρου, η κατάσταση είναι διαφορετική. Υπάρχει πάντοτε η στενή σύνδεση της θεατρικής δραστηριότητας με την αυστηρή προσήλωση στις παιδαγωγικές αντιλήψεις της εποχής. Στα Αρσάκεια, ωστόσο, διαφαίνεται μια ιδιαίτερη σχέση με την αισθητική αγωγή, πιθανότατα και ως απόρροια της επίδρασης ευρωπαϊκών προτύπων. Μια μαθήτρια του Αρσακείου στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η Ελένη Πολυζωπούλου, περιγράφει με ιδιαίτερο ενθουσιασμό τη ζωή στο σχολείο της. Αναφέρει ότι υπήρχε πνεύμα οικογενειακό αλλά και απόλυτη πειθαρχία, όπως επίσης

⁹⁶ Πρβλ. Υποκεφ. Τα πρόσωπα σ.43

⁹⁷ Πρβλ. Υποκεφ. Τα πρόσωπα σ.42

⁹⁸ «Η Κοσμική Κίνησης. Εις το Αρσάκειον», *Αθήναι*, 19/5/1917, «Η χθεσινή εορτή», *Εμπρός*, 19/5/1917 και «Κίνησης», *Καιροί*, 18/5/1917

⁹⁹ Γραμματάς Θ. (2002), *Το Ελληνικό Θέατρο στον 20ό αιώνα. Πολιτισμικά πρότυπα και πρωτοτυπία*, Α' Τόμος, Αθήνα: Εξάντας, σ. 151-152

¹⁰⁰ Γραμματάς Θ. (2002), *ό.π.*, σ. 159-160

¹⁰¹ Γραμματάς Θ. (2002), *ό.π.*, σ.157-158

ότι οι συχνές επισκέψεις μελών της βασιλικής οικογένειας έδιναν ιδιαίτερη αίγλη στο σχολείο. Μιλάει για τους ομαδικούς περιπάτους μέσα στην πόλη και στην Ακρόπολη, για τις επισκέψεις των οικογενειών τους. Το αποκορύφωμα της ψυχαγωγίας ήταν οι χοροί τις Απόκριες. Εκεί οι μαθήτριες ανέβαζαν θεατρικές παραστάσεις, χόρευαν ευρωπαϊκούς και ελληνικούς χορούς και το γλέντι κρατούσε μέχρι τις πρωινές ώρες. Παραθέτουμε σχετικό απόσπασμα: «[...] Εις την επίσημον αίθουσαν των τελετών εστήνετο η σκηνή επί της οποίας επαίζοντο δράματα και κωμωδία ελληνιστί και γαλλιστί με αρκετήν επιτυχίαν. Επηκολούθουν άσματα και απαγγελία εθνικού και πατριωτικού περιεχομένου και εν συνεχεία χορός αδιάπτωτος μέχρι και πέραν του μεσονυκτίου. [...]»¹⁰²

Παράλληλα, βέβαια, η προσήλωση στην κλασική παιδεία συνεχίζεται και ενδυναμώνεται. Το 1927 ο καθηγητής Ορέστης Κοντογιάννης παρουσιάζει αρχαίες τραγωδίες με μαθήτριές του.¹⁰³ Όπως προκύπτει από σχετικά δημοσιεύματα της εποχής, το Αρσάκειο, συνεχίζοντας τις εορτές των Δελφών και του Λυκείου των Ελληνίδων στο στάδιο, οργάνωσε μια παράσταση της Σοφοκλείου *Αντιγόνης* στο πρωτότυπο.¹⁰⁴ Η αίθουσα τελετών έβριθε Ελλήνων και ξένων λογίων, κυρίως ξένων, οι οποίοι παρακολουθούσαν την παράσταση της αρχαίας τραγωδίας με το κείμενο της *Αντιγόνης* ανά χείρας. Το ρόλο της Αντιγόνης υποδύθηκε η μαθήτρια Αν. Σωτηρίου, της Ισμήνης η Μαρία Καίπα, του Κρέοντος η Αικ. Λασκάρεως, του Αίμωνος η Χαρ. Τσίτερ, της Ευρυδίκης η Μαρ. Χριστοδούλου, του Αγγέλου η Θεοδ. Μουρίκη. Ο χορός αποτελούνταν, επίσης, από μαθήτριες με κορυφαία του χορού την Αντ. Παρασκευοπούλου. Σημειώνεται ότι οι ερασιτέχνιδες ερμήνευσαν τους δυσβάσταχτους ρόλους τους με αρκετή επιτυχία, ιδιαίτέρως οι Σωτηρίου (Αντιγόνη) και Λασκάρεως (Κρέων). Τονίζεται ότι ο χορός υπήρξε εξαιρετικά καλός, αφού εκτέλεσε τα χορικά στη βάση της μουσικής του Ιωάννη Σακελλαρίδη, γνωστού μουσικοδιδασκάλου και φιλόλογου. Επιπλέον, σημειώνεται ότι η διδασκαλία και το ανέβασμα της *Αντιγόνης* στο πρωτότυπο οφείλεται στον καθηγητή Γ. Γαρδίκας¹⁰⁵ του οποίου οι εργασίες πάνω στην αρχαία ελληνική φιλολογία είναι ευρύτατα γνωστές. Μάλιστα, ο Γαρδίκας προλόγισε την παράσταση της *Αντιγόνης* στην εισαγωγική ομιλία του¹⁰⁶. Ας μην λησμονούμε και το ιστορικό συγκείμενο, καθώς την ίδια ακριβώς περίοδο, στο πλαίσιο της νεορομαντικής προσέγγισης στον αρχαίο κόσμο και της απόπειρας αναβίωσης του κλασικού πνεύματος μέσα από τη Δελφική Ιδέα, παρουσιάζονται οι εμβληματικές παραστάσεις του *Προμηθέα Δεσμώτη* το 1927 και των *Ικέτιδων* το 1930 στον αρχαιολογικό χώρο των Δελφών. Οι Δελφικές Γιορτές, προϊόν δημιουργικής έμπνευσης του Αγγ. Σικελιανού και της γυναίκας του Εύας Πάλμερ, συνιστούν πραγματικά ορόσημα για την ανάπτυξη μιας συνείδησης για τον ελληνισμό και τη συγκρότηση μιας πολιτισμικής ταυτότητας, που διατηρείται μνημονικά μέχρι τις

¹⁰² Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.107-108

¹⁰³ Ατσαβέ Π. (1996), ό.π. βλ. και Παράρτημα με φωτογραφίες, Εικ.11

¹⁰⁴ «Μαθητική παράστασις», *Εστία*, 19/5/1927, «Μία θεατρική παράστασις εις το Αρσάκειον», *Ελεύθερος Λόγος*, 4/6/1927 και «Παράστασις Αντιγόνης», *Ελεύθερον Βήμα*, 20/5/1927

¹⁰⁵ Πρβλ. Υποκεφ. Τα πρόσωπα σ.50

¹⁰⁶ «Η Αντιγόνη εις το πρωτότυπον», *Ελεύθερον Βήμα*, 22/5/1927

μέρες μας μέσα από παραστατικά τεκμήρια (οπτικο-ακουστικό υλικό), θεατρικές κριτικές, αρθρογραφία της εποχής, συνεντεύξεις των δημιουργών, αλλά και όλη τη μεταγενέστερη πλούσια σχετική βιβλιογραφία.¹⁰⁷

Το 1934 η Μαρίκα Κοτοπούλη έδωσε στο Θέατρο του Αρσακείου Ψυχικού πανηγυρική παράσταση υπό την αιγίδα του Βασιλέως, τα έσοδα της οποίας διατέθηκαν για την ανέγερση του «Ιδρύματος Μαθητικής Προνοίας» του Συνδέσμου Αποφοίτων Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας.¹⁰⁸ Το ίδιο έτος πληροφορούμαστε ότι δόθηκε παράσταση της *Αντιγόνης* του Σοφοκλέους από τις μαθήτριες των ανωτέρων τάξεων του Αρσακείου η οποία έδωσε τη δυνατότητα στο πολυπληθές και εκλεκτό ακροατήριο που την παρακολούθησε αφενός μεν να θαυμάσει το καινούριο κτήριο της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας στο Ψυχικό και αφετέρου να απολαύσει την άρτια διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας μέσα από την αψεγάδιαστη απαγγελία ολόκληρου του δραματικού έργου στη γλώσσα του ποιητή. Με ιδιαίτερα εγκωμιαστικά σχόλια εξαιρείται η σκηνική εμφάνιση και η ηθοποιΐα των νεαρών ερμηνευτριών του Σοφοκλέους, η οποία αποδίδεται όχι μόνο στην έμφυτη κλίση και στη γενικότερη υποδομή των μαθητριών, αλλά κυρίως στη βαθιά κατανόηση του ένδοξου έργου ως απόρροια της εξαιρετικής διδασκαλίας του ακάματου διδασκάλου, Γαρδίκια, καθηγητή του Πανεπιστημίου και οργανωτή της λαμπρής παράστασης¹⁰⁹.

Το 1935 παρουσιάστηκε από μαθήτριες η τραγωδία *Ιφιγένεια η εν Αυλίδι*¹¹⁰. Σε σχετική ανακοίνωση εφημερίδας της εποχής αναφέρεται ότι στο θέατρο του Αρσακείου στο Ψυχικό επρόκειτο να δοθεί έκτακτη καλλιτεχνική παράσταση με την *Ιφιγένεια εν Αυλίδι* σε διδασκαλία του πρώην καθηγητή του Πανεπιστημίου και γυμνασιάρχη του Αρσακείου Γ.Κ. Γαρδίκια και ότι σε αυτήν θα συμμετείχαν μαθήτριες του Αρσακείου.¹¹¹ Η εν λόγω παράσταση υπήρξε εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, σημειώνοντας μεγάλη επιτυχία όχι μόνον στη συνολική εκτέλεση, αλλά και σε ό,τι αφορά την καλλιτεχνική διάσταση του παιχνιδιού των μαθητριών, οι οποίες πρωταγωνίστησαν.¹¹²

3.1.4.Οι εορτές της Εκατονταετηρίδας

Στο μεγαλοπρεπές νέο κτήριο του Αρσακείου στο Ψυχικό πραγματοποιήθηκε με κάθε επισημότητα, λαμπρότητα, αλλά συγχρόνως και σεμνότητα ο πενήνταήμερος πανηγυρικός εορτασμός της εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας¹¹³, ο οποίος ορίστηκε να γίνει περί την 29^η Οκτωβρίου του 1936, ημέρα εορτασμού της Ιεράς μνήμης της Αγίας Αναστασίας της Ρωμαίας. Οι εορτές ξεκίνησαν στις 8.30 πμ

¹⁰⁷Γραμματάς Θ. (2011), *Εισαγωγή στην ιστορία και τη θεωρία του θεάτρου*, Αθήνα: Εξάντας, σ.316-317

¹⁰⁸ Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*

¹⁰⁹Η «Αντιγόνη» εις το Αρσάκειο, *Εστία*, 15/5/1934

¹¹⁰ Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*

¹¹¹«Εις το Αρσάκειον», *Ελεύθερον Βήμα*, 19/5/1935

¹¹²«Αι Παραστάσεις του Αρσακείου», *Ελεύθερον Βήμα*, 3/6/1935

¹¹³ Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.14

με τη δοξολογία η οποία εψάλη στο Ναό της Αγίας Αναστασίας της Ρωμαίας προεξάρχοντος του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών κ. Χρυσοστόμου, ο οποίος μίλησε για τον υψηλό προορισμό της γυναίκας δια της χριστιανικής θρησκείας, καθώς και το σπουδαίο ρόλο που διαδραμάτισε η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία στον τομέα αυτό. Μετά τη Θεία Λειτουργία άρχισε στο Αρσάκειο και στη μεγάλη κεντρική αίθουσα των τελετών η επίσημη τελετή της εκατονταετηρίδος στην οποία παρέστη πλήθος πολιτικών και ακαδημαϊκών προσωπικοτήτων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Σκουτερόπουλος, κυβερνητικός επίτροπος του Αρσακείου, μιλώντας εκ μέρους του ανωτάτου εκπαιδευτικού συμβουλίου τόνισε ότι μέχρι το 1915, οπότε και πρώτη φορά ιδρύθηκαν κρατικά διδασκαλεία θηλέων, η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία προσέφερε όλες τις διδασκάλισσες που μόρφωσαν πνευματικώς και εξύψωσαν ψυχικώς τις γενιές των Ελληνίδων επί 100ετία¹¹⁴.

Η δεύτερη ημέρα γιορτάστηκε με συγκινητική ατμόσφαιρα στο Θέατρο του Αρσακείου Ψυχικού από το Σύνδεσμο των Αποφοίτων με την πρωτοβουλία των Αρσακειάδων του Λυκείου των Ελληνίδων, του οποίου τα σπουδαιότερα μέλη είχαν φοιτήσει στο Αρσάκειο. Επρόκειτο, όπως έγραψε εφημερίδα της εποχής, για μια εσωτερική οικογενειακή μάλλον γιορτή, που περιελάμβανε όμως σαν μια οικογένεια ολόκληρη σχεδόν την Ελλάδα. Γιατί σ' αυτήν συναντήθηκαν οι απόφοιτοι του 1936 και απόφοιτοι του 1906 και του 1886 και του 1896, γριούλες και κορίτσια από την Αθήνα και την επαρχία, από την Ασία, την Αφρική και την Αμερική που έζησαν κάποτε τα μαθητικά τους χρόνια κάτω από την στέγη του Αρσακείου, μεγάλωσαν με τα όνειρα της Αρσακειάδας και έζησαν με τις όμορφες αναμνήσεις του λαμπρού εκπαιδευτηρίου!¹¹⁵

Εκείνο το βράδυ, μίλησε στους παρευρισκομένους και η Ευφρ.Λόντου-Δημητρακοπούλου¹¹⁶, η γνωστή για την ξεχωριστή προσφορά της στο ελληνικό θέατρο για παιδιά, η οποία έκανε σύντομη αναφορά στη δράση της Εταιρίας, μετά απήγγειλε ποίημα στην Άγνωστη Αρσακειάδα η δεσποινίς Μ. Γιατρά και τηρήθηκε λιγόλεπτη σιγή «εις μνήμην της Αγνώστου Αρσακειάδος»¹¹⁷. Ακολούθως η Φιλιππίδου απήγγειλε το ποίημα του Γ. Δροσίνη «Αρσακειάδες» και η Ν. Χαλκίδου το ποίημα «Η Ελληνίς Μητέρα» των Δ. Σολωμού – Γεωργίου Καλοσγούρου, συνοδευόμενο με ωραιότατη πλαστική εικόνα, η οποία παρίστανε Ελληνίδα μητέρα της εποχής της Επανάστασης του 1821, λικνίζοντας το παιδί της. Έπειτα ακολούθησε η εκτέλεση νανουρίσματος από τη Μαθητική χορωδία, απαγγελία από την Ηλέκτρα Παπαμικροπούλου (αντιπρόσωπο Πατρών) και εκτέλεση ελληνικής ραψωδίας, η οποία συνετέθη από την ίδια¹¹⁸.

Το απόγευμα της 30ής Οκτωβρίου 1936 οι μαθήτριες του Αρσακείου Αθηνών και Ψυχικού παρουσίασαν στο Θέατρο του Σχολείου σκηνές από τη ζωή των Αρχαίων Ελλήνων, των Βυζαντινών αλλά και του νεώτερου Ελληνικού βίου, διασκευασθείσες

¹¹⁴ Ό.π.

¹¹⁵ «Εις το Αρσάκειον του Ψυχικού. Πώς επανηγύρισαν χθες την 100ετηρίδα των σχολείων των αι εξ όλης της Ελλάδος Αρσακειάδες. Η β' ημέρα των εορτών του Αρσακείου- απόφοιτοι του Αρσακείου εξ όλης της Ελλάδος ομιλούν-η χθεσινή λαμπρά εορτή», *Ακρόπολις*, 31/10/1936

¹¹⁶ Πρβλ. Υποκεφ. Τα πρόσωπα, σ. 47

¹¹⁷ Ό.π.βλ. και Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.16

¹¹⁸ Ό.π.

από τις ίδιες με τη βοήθεια των καθηγητριών τους. Παρουσιάστηκε η σκηνή της αναγνώρισης Οδυσσέα και Τηλεμάχου, μία πράξη από τις *Αδωνιάζουσες* του Θεοκρίτου, ο διάλογος του Λουκιανού *Χάρων και Μένιππος*, *Η προαγωγή της Πατρικίας Ζωστής* από το έργο του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου *Περί βασιλείου τάξεως*, και μία πράξη της Καταστροφής του Αρκαδίου από τον *Όρκο* του Μαρκορά. Η χορωδία έψαλλε Βυζαντινούς Ύμνους και νεώτερα Ελληνικά τραγούδια¹¹⁹.

Την Κυριακή 31 Οκτωβρίου έγινε δοξολογία στο Μητροπολιτικό Ναό, στην οποία παρευρέθησαν όλα τα σχολεία και το απόγευμα της ίδιας μέρας, στις 5μ.μ. δόθηκε παράσταση στο Θέατρο του Αρσακείου Ψυχικού από μαθήτριες των ανωτέρων τάξεων του Γυμνασίου και του διδασκαλείου με την αρχαία ελληνική τραγωδία του Ευριπίδη *Ιφιγένεια εν Ταύροις* στο πρωτότυπο. Το έργο σκηνοθέτησε και δίδαξε η φιλόλογος Αγαθή Νικοκάβουρα και ο καθηγητής της μουσικής Ορέστης Κοντογιαννίδης. Την παράσταση τίμησε με την παρουσία του ο Βασιλιάς Γεώργιος, ο Διάδοχος Παύλος, τα μέλη της οικογενείας του και οι πριγκίπισσες Ελένη, Ειρήνη, Αικατερίνη, Λουίζα και οι πρίγκιπες Χριστόφορος και Ανδρέας¹²⁰.

Το πρωί της Δευτέρας 1^η Νοεμβρίου, της τελευταίας ημέρας του εορτασμού, από τα τμήματα ξένων γλωσσών τα οποία ανήκαν διοικητικά στην Οικοκυρική σχολή, μικρές μαθήτριες του Δημοτικού αλλά και του Διδασκαλείου και του Γυμνασίου παρουσίασαν μικρές θεατρικές σκηνές στην γαλλική, αγγλική και γερμανική γλώσσα¹²¹.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας ολοκληρώθηκαν οι εκδηλώσεις με τη λαμπρή γιορτή του Διδασκαλείου. Ο εορτασμός άρχισε με εικόνα που αναπαριστούσε το «Κρυφό Σχολείο» του Γύζη και απαγγελία του ποιήματος του Ι. Πολέμη. Με πολύ πρωτότυπο τρόπο οι μαθήτριες του Διδασκαλείου δίδαξαν σε μικρές μαθήτριες με την αλληλοδιδασκτική μέθοδο, με την Ερβαρτιανή μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε αργότερα και τέλος με την νεώτερη μέθοδο της ελεύθερης πνευματικής ενέργειας και του Σχολείου Εργασίας. Έτσι δόθηκε στους θεατές άριστη και ζωηρότατη εικόνα της ιστορικής εξελίξεως της μεθόδου διδασκαλίας στα σχολεία της Εταιρείας τα πρώτα 100 χρόνια. Στη συνέχεια οι μαθήτριες της ΣΤ΄ τάξεως του Δημοτικού έπαιξαν ένα έργο γραμμένο από τις ίδιες για την 100ετηρίδα της Φ.Ε.. Η ημέρα τελείωσε με την προβολή μικρής κινηματογραφικής ταινίας για να γίνει γνωστότερος στους θεατές ο σχολικός βίος των εσωτερικών και των εξωτερικών μαθητριών¹²².

Όπως προκύπτει από τη μελέτη των πρακτικών του Δ.Σ. της Φ.Ε. (27.10.1937) το έτος εκείνο προστέθηκε στην Παιδαγωγική Ακαδημία το μάθημα της απαγγελίας και όταν συζητήθηκε «η ανάγκη διδασκαλίας δράματος ενός εκ των αρχαίων τραγικών καταλλήλου δια νεάνιδας» υποδείχθηκε η *Άλκηστις* του Ευριπίδη. Το έργο αποφασίσθηκε να διδαχθεί στην Α΄ τάξη της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ψυχικού και τον επόμενο χρόνο να γίνει από σκηνής διδασκαλία του «αφού πλέον θα έχουν

¹¹⁹ Ατσαβέ, Π., *Ο Εορτασμός της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*, Ανέκδοτο υλικό

¹²⁰ «Έληξαν αι εορταί της εκατονταετηρίδος του Αρσακείου (1836-1936)», *Ακρόπολις*, 4/11/1936. Βλ. και Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.15

¹²¹ Ατσαβέ Π., *Ο Εορτασμός της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*, Ανέκδοτο υλικό

¹²² Ο.π.

κατανοήσει τούτο όσο το δυνατόν βαθύτερον». Το Δ.Σ. ανέθεσε στον Τάκη Μουζενίδη να σκηνοθετήσει το έργο¹²³.

3.1.5. Μεταπολεμική περίοδος

Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τα κτήρια της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας επιτάσσονται ως το 1952 και στεγάζουν το μεν Αρσάκειο Ψυχικού το στρατιωτικό νοσοκομείο, το δε Τοσίτσειο της οδού Αχαρνών την Πυροσβεστική Υπηρεσία¹²⁴. Είναι πασιφανές, λοιπόν, ότι το χρονικό αυτό διάστημα η θεατρική δραστηριότητα που αναπτύσσεται είναι αρκετά μειωμένη έως ανύπαρκτη δεδομένου ότι η Φ.Ε. προσπαθεί να ανταποκριθεί στις αυξημένες και κατεπείγουσες εθνικές ανάγκες που ανακύπτουν. Εξαιρεση αποτελεί η θεατρική παράσταση που δόθηκε το 1940 με το δράμα του Ανδρέα Κάλβου *Δαναΐδες*¹²⁵ στο Θέατρο του Αρσακείου Ψυχικού με εισιτήριο 50 δραχμών, υπέρ του Ταμείου Υποτροφιών του Συνδέσμου Αποφοίτων Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας.¹²⁶ Η τραγωδία του ποιητή ήταν μεταφρασμένη από το ιταλικό από την Μαριέττα Μινώτου και πραγματοποιήθηκε υπό

¹²³Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*

¹²⁴Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας (1996), Αθήνα, σ.358

¹²⁵Οι Δαναΐδες έχουν ως αρχέτυπο τον Σαούλ (Saul) του Αλφιέρι. Υπάρχουν έντονες ομοιότητες στη σκιαγράφηση των χαρακτήρων και αναλογίες δομής και ύφους (στο τρίγωνο Danao-Linceolpermenstra κατά το Saul-David-Micol). Σύμφωνα με μια επιτυχή διατύπωση του Mario Vitti, οι Δαναΐδες απεικονίζουν ως προς την αναζήτηση της ποιητικής φόρμας ένα σημείο μετάβασης, έναν πειραματισμό που ενσωμάτωνε τις αλφειρικές θεωρίες περί αρμονίας με την προσωπική εργασία του Κάλβου στη λυρική ποίηση του Meli. Άννα Ταμπάκη (2015), «Το ελληνικό θέατρο των Νεωτέρων Χρόνων Β΄. Ενότητα 4: Το νεοελληνικό θέατρο στον 19^ο αιώνα. Ανδρέας Κάλβος». Φιλοσοφική Σχολή. Τμήμα Θεατρικών Σπουδών. Ανακτήθηκε στις 18/8/2018 από <http://opencourses.uoa.gr/modules/document/file.php/THEATRE103/%CE%94%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%A0%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%84%CE%BF/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/PDF/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%83%CE%B7%20%20-%20%20%CE%9A%CE%AC%CE%BB%CE%B2%CE%BF%CF%82.pdf> Luigi Trenti, από την αρχή ακόμα της εισαγωγής του στο πρόσφατο έργο Ανδρέας Κάλβος. Έργα. Τόμος Α (Ποιητικά), δεν διαστάζει να χαρακτηρίσει την τραγωδία «Δαναΐδες» ως έργο «προικισμένο με χαρακτηριστικά τέτοια που να του επιτρέπουν να συγκριθεί, σαν πραγματικό αριστούργημα με τη συχνά μέτρια και στερεοτυπική κλασικιστική δραματική παραγωγή» της εποχής του. Επισημαίνει τη διαπίστωση του Φόσκολο ότι ο Κάλβος «κατέχει την ιταλική γλώσσα όπως ένας τοσκάνος», εξετάζει το πνευματικό και καλλιτεχνικό περιβάλλον της Φλωρεντίας μέσα στο οποίο ο Κάλβος –και ως γραμματικός του Φόσκολο και με την προτροπή του– σπουδάζει σε βιβλιοθήκες και βελτιώνει την παιδεία του, ενώ υποθέτει και σχέσεις του με διακεκριμένους σκηνικούς της εποχής. Ακόμα ο Trenti υπογραμμίζει την επιλογή από τον Κάλβο της δομής των «Δαναΐδων» ως θέληση επιστροφής στο αρχαίο υπόδειγμα ενός «θεάτρου της πολιτικής κοινότητας» και στην προοπτική αυτή εντάσσει τη σημασία του Χορού και τους τρεις μόνον υποκριτές-πρόσωπα τη «θλιμμένη» και «σπλαχνική» Υπερμνήστρα, τον Λυγκέα και τον Δαναό.

Τονίζει τον αναστοχασμό του ποιητή ως προς το τραγικό υπόδειγμα κατά την επεξεργασία των «Δαναΐδων». Καταλήγοντας ο Trenti εξετάζει το τέλος της τραγωδίας ή μάλλον της Υπερμνήστρας που δεν συμβαδίζει με το δραματουργικό προηγούμενο του Οράτιου και του Οβίδιου, αλλά η τραγική κόρη σκοτώνεται από τον πατέρα της τον Δαναό ο οποίος κλείνει την τραγωδία με τους στίχους « [...] ed il mio ferro / in te... = [...] Και το σπαθί μου / μέσα σου... ». Ανακτήθηκε στις 18/8/2018 από <http://www.kathimerini.gr/881954/article/politismos/vivlio/kalvos-lampros-logios-kai-poihths>

¹²⁶Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.184

τη διδασκαλία του καθηγητή Ορέστη Κοντογιάννη. Σε αυτήν συμμετείχαν οι μαθήτριες της πέμπτης τάξεως του Γυμνασίου Θέκλα Λόντου, Λούλα Σταματιάδου, Λία Κανάκη, Κάτια Σπάλα, Μαρία Αναγνωστοπούλου, Τούλα Θεοφανοπούλου, Αλίκη Κοζώνη, Διδώ Λεονάρδου, Ρωξάνη Φωτιάδου, Ελένη Νοστράκη, Ιωάννα Γεωργίου, Ελένη Πετρίδου, Νιόβη Ζωΐδου, Ελένη Γεωργαντά και η φοιτήτρια της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κυβέλη Βαφείδου. Διευθυντής σκηνης ήταν η Αμαλία Ζήλια¹²⁷.

Επίσης, στη συνεδρία της 28^{ης} Μαΐου 1947 το Δ.Σ. ενέκρινε την παρουσίαση της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή, την οποία δίδαξε ο καθηγητής του Τοσιτσειού Ορέστης Κοντογιάννης. Σημαντική υπήρξε η προσφορά στον τομέα της παρουσίας σχολικών παραστάσεων της φιλολόγου καθηγήτριας Αντιγόνης Μπέλλου-Θρεψιάδου, η οποία ήταν και απόφοιτος Δραματικής Σχολής.¹²⁸

Μολονότι ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος είχε λήξει από το 1944, το ελληνικό κράτος καθυστέρησε πολύ να αποδώσει στη Φ.Ε. τα επιταχθέντα κτήρια. Μόλις το 1951, και μετά τη μεσολάβηση του τότε προέδρου Παναγιώτη Πουλίτσα, επεστράφησαν τα κτήρια και άρχισαν σταδιακά να επαναλειτουργούν ως σχολεία¹²⁹. Στο πλαίσιο, λοιπόν, της αναδιοργάνωσης λόγω της επίταξης κατά τη δεκαετία του 1950, εντοπίζουμε ένα ομολογουμένως διθυραμβικό άρθρο στην εφημερίδα *Ακρόπολις* αναφορικά με μια εξαιρετικά καλλιτεχνική παράσταση που δόθηκε στο θέατρο «Αρσακείου» του Ψυχικού ενώπιον του Υπουργού Παιδείας και πνευματικού κύκλου με θέμα το μύθο της Πανδώρας και την αποκλειστική συμβολή των μαθητριών στη θεατρική διασκευή του μύθου, τη σκηνοθεσία, τα κοστούμια. Επρόκειτο για μια άρτια παράσταση η οποία θα μπορούσε κάλλιστα να έχει πραγματοποιηθεί σε επίσημο θέατρο. Καταπληκτική όμως εντύπωση είχε προκαλέσει η Τρίτη πράξη, ολόκληρη δοσμένη με χορογραφία, με θέμα την αναπήδηση των κακών πνευμάτων από το κουτί που έδωσαν οι θεοί στην Πανδώρα: πόλεμος, αρρώστια, φόβος, μίσος αποδόθηκαν με σπάνια εκφραστική δύναμη από μαθήτριες, που δεν είχαν ποτέ διδαχθεί χορό. Ο άθλος αυτός επετεύχθη χάρη στη γνωστή καλλιτέχνίδα του χορού Ελευθερία Μιλήση που συνέθεσε και δίδαξε τη χορογραφία. Όπως υπογραμμίζεται, πήρε στα χέρια της σώματα αγύμναστα, τους έδωσε ζωντάνια και τα έκανε να δώσουν τόσο εκφραστικά το βαθύτερο νόημα των μορφών που χόρεψαν. Αποκορύφωμα ο τελευταίος συνολικός χορός που απέσπασε παρατεταμένα χειροκροτήματα γιατί όλοι πίστευαν ότι βλέπουν αληθινούς καλλιτέχνες επί σκηνης¹³⁰.

Από τη δεκαετία του 1960 και μετά, η θεατρική δραστηριότητα στα Αρσάκεια Σχολεία φαίνεται να παρουσιάζει νέα ανάκαμψη. Το 1964 παρουσιάστηκε διασκευή του δράματος *Η Θυσία του Αβραάμ* στο Αρσάκειο Ψυχικού, το 1966 η *Ιφιγένεια η εν Ταύροις*, το 1968 η *Ιφιγένεια η εν Αυλίδι*¹³¹ και το 1970 η *Αντιγόνη* από το Τοσίτσειο.

¹²⁷ «Αι Δαναΐδες του Κάλβου», *Ελεύθερον Βήμα*, 18/5/1940

¹²⁸ Ο.π.

¹²⁹ Ανακτήθηκε στις 19/8/2018 από: <http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/43-greek/administration/history/28320-to-arsakeio-kata-ton-polemo-tou-1940>

¹³⁰ «Στο Αρσάκειο Ψυχικού», *Ακρόπολις*, 20/05/1955

¹³¹ «Η Ιφιγένεια εν Αυλίδι από Αρσακειάδες», *Ακρόπολις*, 29/5/1968 και Μαν. Μαθιουδάκη, «Η Ιφιγένεια εν Αυλίδι από μαθήτριες του Αρσακείου», *Η Βραδυνή*, 4/6/1968. Βλ. και Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.17, 18

Σχετικά με την παράσταση της *Ιφιγένειας εν Αυλίδι* του 1968, αξίζει να σημειωθεί ότι, σε διθυραμβική κριτική του Μπάμπη Κλάρα, υπογραμμίζεται η άρτια αισθητική της σκηνικής απόδοσης του αρχαίου δράματος από τις μαθήτριες, γεγονός που οφείλεται και στη συνεργασία του Αρσακείου με σπουδαίους καλλιτέχνες του θεάτρου, όπως ο Κλεόβουλος Κλώνης στη σκηνογραφία και ο Αργύρης Κουνάδης στη μουσική πλαισίωση.¹³²

Το 1973 παρουσιάστηκε η *Ηλέκτρα* (από το Β΄ Αρσάκειο Γυμνάσιο Ψυχικού) και το 1974 το *Bloc C* του Ηλία Βενέζη από μαθήτριες της Ε΄ τάξεως του Τοσιτσείου Γυμνασίου Εκάλης.¹³³ Με την πάροδο των ετών, λοιπόν, παρατηρούμε ότι διατηρείται η έμφαση στην κλασική παιδεία, καθώς συνεχίζονται να παρουσιάζονται παραστάσεις αρχαίων τραγωδιών με έργα ιδιαίτερου αξιακού βάθους και ηθικοδιδασκτικής διάστασης. Παράλληλα, όμως, σημειώνεται μια έντονη διαφοροποίηση από προγενέστερες περιόδους δεδομένου ότι διαφαίνεται μια στροφή σε σύγχρονους συγγραφείς, οι οποίοι φέρουν τη σφραγίδα της εποχής τους. Πιο συγκεκριμένα, η παρουσίαση νεοελληνικών έργων, όπως το *Bloc C* του Ηλία Βενέζη, στο οποίο αποτυπώνονται στιγμές από τον αντιφασιστικό αγώνα του ελληνικού λαού, μαρτυρεί μια νέα πνοή στην πραγματοποίηση σχολικών θεατρικών παραστάσεων. Συνεπώς, υπάρχει ένα είδος ανανέωσης της θεματολογίας και του ρεπερτορίου του σχολικού θεάτρου των Αρσακείων-Τοσιτσειών Σχολείων, καθώς τα θέματα άπτονται ευρύτερων προβληματισμών και, συγχρόνως, το ανέβασμα έργων διαφορετικού ύφους και αισθητικής φανερώνει τη διαλεκτική σχέση με την κοινωνία. Μάλιστα, το *Bloc C* του Βενέζη συνιστά προϊόν συγκεκριμένων ιστορικοκοινωνικών συνθηκών στο οποίο αντικατοπτρίζεται το κλίμα μιας ολόκληρης εποχής και συνάμα το διάχυτο αντιστασιακό του περιεχόμενο με έμφαση στο στοιχείο της επαναστατικότητας είναι άμεσα συνυφασμένο και με τον κόσμο της εφηβικής ηλικίας, συνθήκη απαραίτητη για την εξασφάλιση της ταύτισης με τους μαθητές.

Επιπλέον, δεν ήταν λίγες οι φορές κατά τις οποίες η αίθουσα του κινηματοθέατρου «Ορφεύς» παραχωρούνταν για την πραγματοποίηση θεατρικών παραστάσεων. Σύμφωνα με τα πρακτικά της Φ.Ε., στις 21/12/1977 «Επί αιτήσεως προς το Διοικητικόν Συμβούλιον του ΣΑΦΕ όπως παραχωρηθή εις αυτόν η αίθουσα του Κινηματοθέατρου «ΟΡΦΕΥΣ» την 30ήν Ιανουαρίου 1978, ίνα δοθή υπ' αυτού θεατρική παράστασις διά τας μαθητριάς των Σχολείων της Εταιρείας, το Συμβούλιον εγκρίνει την δωρεάν παραχώρησιν της αιθούσης αυτής, όσον αφορά εις τα δικαιώματα της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας». Επίσης, στις 17/02/1982, μετά από αίτηση του Σωματείου ΣΑΦΕ για δωρεάν χορήγηση της αίθουσας του κινηματογράφου «ΟΡΦΕΥΣ» στις 21.3.1982 προκειμένου να δώσει παράσταση για ψυχαγωγία των μαθητριών της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, το συμβούλιο ενέκρινε την παραχώρηση της αίθουσας για το σκοπό αυτό.

Στις 05/04/1979 πληροφορούμαστε για την έλευση του τότε Πρωθυπουργού ο οποίος τίμησε με την παρουσία του μια θεατρική παράσταση, διαπιστώνοντας και

¹³² Μπάμπης Δ. Κλάρας, «Από το Αρσάκειο Ψυχικού. Η Ιφιγένεια στην Αυλίδα. Στο πρωτότυπο, από μαθήτριες», *Η Βραδυνή*, 10/6/1968

¹³³ Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.* και «Ο κόσμος της τέχνης. Παράστασις Αρσακείου», *Ακρόπολις*, 17/5/1974

συνάμα αναγνωρίζοντας το σπουδαίο έργο της Φ.Ε. Χαρακτηριστικά μνημονεύεται στα πρακτικά ότι «Ο κ. Πρόεδρος ανακοινούει εις το Συμβούλιον ότι κατά την παρελθούσαν Τετάρτην 21.3.1979 επί τη τελετή της Εθνικής εορτής του Αου Αρσακείου Δημοτικού Σχολείου Ψυχικού, επεσκεφέθη το Σχολείον ο κ. Πρωθυπουργός διά να ίδη την εις αυτό φοιτώσαν ανειψίαν του. Ο κ. Πρωθυπουργός ηθέλησε να έλθη όλως ανεπισημως. Μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου παρευρισκόμενα διά την Σχολικήν εορτήν τον υπεδέχθησαν. Ο Πρόεδρος του Συμβουλίου τον κατετόπισεν διά βραχυτάτων επί της λειτουργίας των Σχολείων, ο δε κ. Πρωθυπουργός ενεθουσιάσθη αληθώς εξ όσων είδε και ήκουσεν. - «Εγνώριζα», είπεν, «ότι επιτελείται εδώ πολύ σοβαρόν έργον, τώρα το διεπίστωσα και ο ίδιος». Ο κ. Πρωθυπουργός είπεν επανειλημμένως εις τον κ. Πρόεδρον ότι θα τον καλέση συντόμως διά να συζητήσουν «περί του μέλλοντος της Εταιρείας».¹³⁴

Χαρακτηριστική είναι η παρακάτω καταγραφή αναφορικά με την ανάδειξη και την ενίσχυση των πολιτιστικών εκδηλώσεων στα σχολεία της Εκάλης: «Ο Πρόεδρος κ. Στυλιανός Κορρές ανακοινούει εις το Συμβούλιον ότι αι εκδηλώσεις διά την Ελληνικήν παράδοσιν, αι οποίαί έγιναν χθες υπό των Γυμνασίων και Λυκείων των Σχολείων Εκάλης εντυπωσίασαν εις μέγα βαθμόν όσους τας παρηκολούθησαν, ανώτεροι δε εκπαιδευτικοί του Δημοσίου ως και γονείς και κηδεμόνες εξεφράζοντο ευμενέστατα διά την πληρότητα και την αρτιότητα αυτών. Διά τούτο επιβάλλεται ως πράττει άλλωστε η Εταιρεία, η εν παντί ενίσχυσις της τοιαύτης μορφής προσπαθειών των Σχολείων».

Αρκετές από τις σχολικές εορτές των Αρσακείων ήταν αφιερωμένες σε αξιόλογους και σημαντικούς Έλληνες ποιητές. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στις 25/01/1980 δόθηκε σχολική εορτή προς τιμήν του σπουδαίου Οδ. Ελύτη.¹³⁵

Στις 6/11/1980 «ο Πρόεδρος ανακοινούει ότι κατά τας διεξαχθείσας εν τοις Σχολείοις Ψυχικού και Εκάλης τελετάς επί τη επετείω της 28ης Οκτωβρίου 1940, διεπιστώθη το υψηλόν φρόνημα διδασκόντων και διδασκομένων, χάρις εις το οποίον υπήρξεν κατάδηλος εθνική έξαρσις, χαροποιήσασα του παρακολουθήσαντας τας εορτάς», γεγονός που καταδεικνύει την ευαρέσκεια για τις σχολικές εορτές της 28^{ης} Οκτωβρίου.

Στην Πάτρα οι δευτεροετείς σπουδάστριες της Παιδαγωγικής Ακαδημίας παρουσίασαν το 1983 τη *Θυσία του Αβραάμ*.¹³⁶ Τους *Όρνιθες* του Αριστοφάνη παρουσίασαν το 1986 μαθήτριες της Γ' τάξεως του Β' Τοσιτσειού Γυμνασίου.¹³⁷ Στο Θέατρο των Τοσιτσειών Σχολείων επίσης δόθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 1987 από το Θεατρικό Εργαστήρι Βόλου παράσταση της τραγωδίας του Σοφοκλή *Αντιγόνη* στο πρωτότυπο κείμενο και σε σκηνοθεσία Σπύρου Βραχωρίτη. Την παράσταση παρακολούθησαν την πρώτη μέρα μαθήτριες και εκπαιδευτικοί και την επομένη οι εταίροι και το διοικητικό προσωπικό των σχολείων της Φ.Ε.¹³⁸ Μάλιστα, η εφ. *Ακρόπολις* προμήνυε ότι ο αρχαίος λόγος θα είναι βασικό θεατρικό στοιχείο στην

¹³⁴ Πρακτικά του Δ.Σ. της Φ.Ε.

¹³⁵ Ό.π.

¹³⁶ Ατσαβέ Π. (1996), ό.π.

¹³⁷ Ατσαβέ Π. (1996), ό.π.

¹³⁸ Ατσαβέ Π. (1996), ό.π.

παράσταση της *Αντιγόνης* που θα δινόταν το Σάββατο 12 Δεκεμβρίου, από 6.30-8.00 μ.μ. στο αρχαϊκού τύπου θέατρο των Τοσιτσειών Σχολείων Εκάλης. Σε σχετικό άρθρο υπογραμμιζόταν ότι η καινοτόμα αυτή θεατρική παρουσία που έχει ήδη εντυπωσιάσει στην Ελλάδα και στο εξωτερικό ήταν σκηνοθεσία του γνωστού Έλληνα σκηνοθέτη Σπύρου Βραχωρίτη. Τέλος, επισημαινόταν ότι το μεγάλο αυτό κλασικό έργο θα παρουσιαζόταν στο πλαίσιο ενός ευρύτερου προγράμματος επικοινωνίας του νέου τότε Διοικητικού Συμβουλίου με όλους τους φορείς έκφρασης και λειτουργίας των Αρσακείων και Τοσιτσειών Σχολείων σε όλη την Ελλάδα¹³⁹. Μάλιστα, πληροφορούμαστε ότι την παράσταση παρακολούθησαν περί τους 800 θεατές ανάμεσα στους οποίους πολλοί επώνυμοι της πολιτικής, των Γραμμάτων και των Τεχνών.¹⁴⁰

Το 1993 μαθητές και μαθήτριες της Γ' τάξεως του Α' Τοσιτσειού Γυμνασίου παρουσίασαν την τραγωδία *Ιφιγένεια η εν Ταύροις*.¹⁴¹ Το Αρσάκειο Πατρών παρουσιάζει κάθε χρόνο θεατρικές παραστάσεις, κυρίως στην εθνική εορτή του Μαρτίου, με δόκιμα έργα ανάλογου περιεχομένου, τόσο επιμελημένες, ώστε ο Δήμος Πατρέων περιλαμβάνει τις παραστάσεις αυτές στο επίσημο πρόγραμμα του εορτασμού της πόλεως.

Ιδιαίτερη δραστηριότητα στον θεατρικό τομέα αναπτύσσουν και το Αρσάκειο Γυμνάσιο και Λύκειο Θεσσαλονίκης, η θεατρική ομάδα των οποίων συμμετέχει και στα «Δημήτρια». Θεατρικά έργα που έχει παρουσιάσει η ομάδα του Αρσακείου Θεσσαλονίκης είναι: *Στάχτη στα μάτια* του Eugene Labiche, *Συμφωνιέττα*, διασκευή από το έργο *Το αρχιπέλαγος χωρίς όνομα* του JeanTardieu (1989-1990), *Κενό* του Ευ. Ιονέσκο (1993-1994), *Η νύφη της Κούλουρης* του Ευ. Παντόπουλου κ.ά.¹⁴².

3.1.6. Σύγχρονη εποχή

Συνεχίζοντας την έντονη θεατρική της παράδοση και δραστηριότητα, η Φ.Ε. δεν παύει να δημιουργεί με μεγάλη συχνότητα ολοκληρωμένες θεατρικές παραστάσεις, στο πλαίσιο όλων των δημοτικών της σχολείων, με αφορμή τις εθνικές επετείους, τις γιορτές λήξης αλλά και μέσα από την υλοποίηση διαθεματικών προγραμμάτων, τα οποία εντάσσονται στην ευρύτερη εκπαιδευτική διαδικασία και τα οποία περιλαμβάνουν πρωτότυπες διακειμενικές συνθέσεις που προέκυψαν μέσα από διαδικασίες δημιουργικής γραφής, με τη συνεργασία διδασκόντων και μαθητών/μαθητριών. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι καταγράφονται παραστάσεις των οποίων το κείμενο βασίζεται σε υπάρχοντα έργα καταξιωμένων δραματουργών (όπως λ. χ. η παράσταση του έργου «Ήταν κάποτε ένας βασιλιάς», που βασίστηκε στα «Μαγικά μαξιλάρια» του Ευγένιου Τριβιζά, 2016-17, Α' Αρσάκειο Δημοτικό

¹³⁹ «Αντιγόνη» στα Τοσίτσεια, *Ακρόπολις*, 10/12/1987

¹⁴⁰ «Έρωσ ανίκατε μάχαν», *Ακρόπολις*, 17/12/1987

¹⁴¹ Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*, σ.186

¹⁴² Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*

Ψυχικού), καθώς και παραστάσεις που αξιοποιούν ποικίλα κείμενα (λογοτεχνικά, θεατρικά, ιστορικά, δοκιμιακά) με σκοπό τη σύνθεση μιας παράστασης με διακειμενικό χαρακτήρα τόσο στο πλαίσιο των καθιερωμένων εορτών όσο και στο πλαίσιο των διαθεματικών προγραμμάτων (λ. χ. το διαθεματικό πρόγραμμα «Ελιά, του ήλιου η θυγατέρα», που εκπονήθηκε από μαθητές/μαθήτριες της Γ΄τάξης κατά το σχολικό έτος 2013-14).

Ωστόσο, εκτός από το πλούσιο υλικό το οποίο προκύπτει στο πλαίσιο των σχολικών εορτών και των ποικίλων πολιτιστικών δραστηριοτήτων, τα Αρσάκεια Σχολεία συμπράττουν και με άλλους φορείς, με αποτέλεσμα τη δημιουργία θεατρικών παραστάσεων με απήχηση σε ευρύτερο κοινό, με υψηλή καλλιτεχνική ποιότητα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι πρόσφατες παραστάσεις *Δώδεκα παρά δώδεκα*¹⁴³ και *Τα παιδιά της χορωδίας*.¹⁴⁴

Πιο συγκεκριμένα, *Δώδεκα παρά δώδεκα* είναι ο τίτλος του «μουσικού ονειροδράματος σε δώδεκα σκηνές και μία κλεψύδρα» που δημιούργησε ο Ευγένιος Τριβιζάς, κατόπιν παραγγελίας της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας.

Το συγκεκριμένο έργο του Ευγένιου Τριβιζά, που δημοσιεύθηκε και σε έντυπη μορφή από τις εκδόσεις Καλέντη, ανέβηκε σε πρώτη παγκόσμια παρουσίαση στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για τον «Κύκλο Χριστουγέννων». Στις 18 Δεκεμβρίου 2014 «τα μάγια τύλιξαν τη σκηνή της αίθουσας Αλεξάνδρα Τριάντη του Μεγάρου Μουσικής, όταν άνοιξε η αυλαία του νέου και πρωτοπαρουσιαζόμενου έργου του ποιητή παραμυθιών Ευγένιου Τριβιζά με τους ήχους της μουσικής του Δημήτρη Παπαδημητρίου, σε σκηνοθεσία Φωκά Ευαγγελινού»¹⁴⁵.

Στις *Δώδεκα παρά Δώδεκα*, μια βραδιά Πρωτοχρονιάς, στο μυθικό προθάλαμο του χωρο-χρόνου συναντιούνται ο Νέος Χρόνος, ο οποίος ανυπομονεί να πάρει στα χέρια του τις μοίρες του κόσμου, και ο Παλιός Χρόνος, ο οποίος αρνείται να παραδεχτεί ότι πρέπει να αποχωρήσει αποτυχημένος και αποφασίζει να δολοφονήσει τον διάδοχό του. Κατά τη διάρκεια του έργου και ενώ το σύμπαν βρίσκεται στα πρόθυρα του απόλυτου χάους, ένα πλήθος χαρακτήρων και πλασμάτων, μεταξύ των οποίων Ρωμαίοι εκατόνταρχοι, δεινόσαυροι, αμετανόητοι ηγεμόνες, αλυσοδεμένοι κατάδικοι, εκδικητές Βεδουίνοι, σαλπικτές, πειρατές, πανικόβλητοι πιγκουίνοι, αρλεκίνοι και ένας λευκός μονόκερως εμφανίζονται και εξαφανίζονται σε καταγιστικούς ρυθμούς από τις χρονοπύλες του μέλλοντος και του παρελθόντος σε μια ονειρική πανδαισία ήχων και χρωμάτων. Δώδεκα λεπτά πριν από τα μεσάνυχτα η κοσμική σύγκρουση μεταξύ μέλλοντος και παρελθόντος κορυφώνεται με συναρπαστικό τρόπο¹⁴⁶.

Ο Γρηγόρης Βαλτινός πρωταγωνίστησε στο ρόλο του απελπισμένου αλλά αποφασισμένου Παλιού Χρόνου και ο Πάνος Μουζουράκης στο ρόλο του ορμητικού και ακάθεκτου Νέου Χρόνου. Εκτός από τους μεγάλους όμως πρωταγωνιστές, πάνω από εκατό μικροί, μικρότεροι και μικρότατοι πρωταγωνιστές του Μουσικού Ομίλου των Αρσακείων – Τοσιτσειών Σχολείων και της Χορωδίας Graduarti (απόφοιτοι των

¹⁴³ Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.54-57

¹⁴⁴ Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.58-60

¹⁴⁵ Ανακτήθηκε στις 28/8/2018 από <http://www.arsakeio.gr/gr/latest/21110-12para12>

¹⁴⁶ Ό.π.

Σχολείων), υπό την διεύθυνση της κ. Χριστίνας Βαρσάμη, κατέκλυσαν με την παρουσία τους και τις μελωδικές φωνές τους τη σκηνή του Μεγάρου Μουσικής, χαρίζοντας στους θεατές αξέχαστες γιορτινές αναμνήσεις. Τα έσοδα των παραστάσεων διετέθησαν για την υποστήριξη του Ταμείου Υποτροφιών των Αρσακείων-Τοσιτσειών Σχολείων¹⁴⁷.

Στις 9 και στις 10/02/2016 δόθηκε η μουσικοθεατρική παράσταση *Τα Παιδιά της Χορωδίας* από τον Όμιλο Χορωδίας των Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού, σε συνεργασία με την Αθηναϊκή Συμφωνική Ορχήστρα Νέων, υπέρ του Ταμείου Υποτροφιών των Αρσακείων Σχολείων, στη Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση. Ουσιαστικά επρόκειτο για θεατρική μεταφορά της ομώνυμης γαλλικής ταινίας *Les choristes* (2004) η οποία προκάλεσε παγκόσμια συγκίνηση και ενθουσιασμό, αφ' ενός μεν για τα εξαιρετικά παιδαγωγικά και κοινωνικά της μηνύματα, αφ' ετέρου δε για την υπέροχη μουσική της. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τη μουσική, τα τραγούδια, τη δραματοποίηση και την εικόνα εκτυλίσσεται η πραγματική ιστορία ενός φωτισμένου δασκάλου, που κατορθώνει, μέσω της μουσικής, να δώσει ελπίδα και να επηρεάσει καθοριστικά το μέλλον των προβληματικών μαθητών ενός οικοτροφείου, τους οποίους όλοι έχουν αφήσει στην τύχη τους.¹⁴⁸ Η εν λόγω παράσταση, προϊόν συνεργασίας/σύμπραξης των υπεύθυνων για τον Όμιλο εκπαιδευτικών της Φ.Ε. με κορυφαίες προσωπικότητες του θεατρικού και του μουσικού χώρου, απέσπασε θετικές κριτικές οι οποίες έκαναν λόγο για την αδόκητη δημιουργία μιας άρτιας παράστασης με αρκετές αξιομνημόνευτες στιγμές που με τίποτα δεν μπορεί να ενταχθεί κάτω από την ετικέτα των μαθητικών παραστάσεων.¹⁴⁹ Το κείμενο έγινε μουσικοθεατρική παράσταση, με την καλλιτεχνική διεύθυνση του Φωκά Ευαγγελινού και με την ιδιαίτερα ελκυστική πρωτότυπη μουσική του Μπρουνό Κουλέ για την ταινία. Η χορωδία των παιδιών διδάχθηκε από τους Κωνσταντίνα Γύφτουλα-Πολύδωρα, Ευάγγελο Κατσιναβάκη, Μαρίκίτα Μιχαλοπούλου σε μουσική διεύθυνση Πέτρου Στυλιανού. Ο Ευάγγελος Κατσιναβάκης δημιούργησε τα κείμενα ενώ η υποκριτική διδασκαλία ανατέθηκε στον Γιάννη Παναγόπουλο. Την αφήγηση ανέλαβαν ο Δημήτρης Λιγνάδης και ο Γιάννης Παναγόπουλος με τη συμμετοχή του Δημήτρη Δεγαΐτη και του Νίκου Καρδώνη.

¹⁴⁷ Ό.π.

¹⁴⁸ Κατσιναβάκης Ε., Εξαγγελία Φ.Ε.

¹⁴⁹ Σαρηγιάννης Γ., «Κελαηδούν...», 10/2/2016 . Διαθέσιμο στο http://totetartokoudouni.blogspot.com/2016/02/blog-post_10.html, (ημερομηνία ανάκτησης 6/2/2018)

3.1.7. Τα πρόσωπα

Είναι αναμφισβήτητο ότι η σχολική θεατρική δραστηριότητα στα Αρσάκεια Σχολεία σχεδιάστηκε, οργανώθηκε και υλοποιήθηκε με τη συμβολή και την αδιάλειπτη φροντίδα των μελών του διδακτικού προσωπικού και, κυρίως, των Διευθυντριών οι οποίες συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στην εδραίωση του σχολικού θεάτρου στα σχολεία της Φ.Ε. Παράλληλα, στα Αρσάκεια Σχολεία γαλουχήθηκαν μαθήτριες, οι οποίες θεράπευσαν αργότερα, την τέχνη του θεάτρου, έχοντας λάβει τις κατάλληλες εμπειρίες κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους σε αυτά. Παρακάτω παρουσιάζονται σύντομα βιογραφικά κάποιων από τα βασικά πρόσωπα αυτών των δύο κατηγοριών.

A) Διευθύντριες και διδάσκουσες

Αμεναΐς Καβανιάρη
(Διευθύντρια Αρσακείου 1860-1876)

Παιδαγωγός με σπουδές στην Ελβετία, προτάθηκε από την Βαρωνίδα σύζυγο του Σίμωνος Σίνα, διορίστηκε και διετέλεσε για πολλά χρόνια πρώτη Διευθύντρια του Αρσακείου Παρθεναγωγείου. Ήταν εξόχως μορφωμένη, πολύγλωσση, μουσικός και δεξιοτέχνης του πιάνου. Με ανατροφή Κυρίας του μεγάλου κόσμου, έχαιρε της ευνοίας της Βασιλίσσης Αμαλίας και κατόπιν του Βασιλέως Γεωργίου και της Βασιλίσσης Όλγας και όλης της εκλεκτής κοινωνίας της Αθήνας. Διηύθυνε το Αρσάκειο με εξαιρετική επιτυχία, οδηγώντας το σε περίοπτη θέση.¹⁵⁰ Μάλιστα, οργάνωσε το σχολείο με ευρύτερο πνεύμα στο κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο.¹⁵¹ Πιο συγκεκριμένα, προκειμένου να εξοικειώσει τις μαθήτριες με την κοινωνική ζωή, είχε καθιερώσει κάθε Σάββατο μικρή δεξίωση, κατά τη διάρκεια της οποίας οι μαθήτριες απήγγειλαν γαλλιστί ή ελληνιστί ποιήματα, έπαιζαν κωμωδίες και κατόπιν χόρευαν, ενώ εκείνη έπαιζε στο πιάνο χορούς.¹⁵²

Αικατερίνη Βαρουξάκη
(Διευθύντρια Αρσακείου 1896-1934)

Πρόκειται για μια εξαιρετική φυσιογνωμία η οποία επί μισό σχεδόν αιώνα κατηύθυνε τη γυναικεία αγωγή της χώρας μας μέσα από τα σχολεία της Φιλεκπαιδευτικής

¹⁵⁰ *Φυσιογνωμίες τινες Αρσακειάδων. Επ' ευκαιρία της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. 1836-1936 (1936)*, Αθήνα: χ.ε., σ.20

¹⁵¹ *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, Αθήνα 1996, σ.310

¹⁵² *Φυσιογνωμίες τινες Αρσακειάδων. Επ' ευκαιρία της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. 1836-1936 (1936)*, ό.π. σ.21

Εταιρείας. Κατά τη μακρά σταδιοδρομία της επέδειξε μία πληθώρα αρετών, με προεξάρχουσα την ακτινοβολία της καλοσύνης της, η οποία αποτέλεσε τη βάση ολόκληρης της ζωής της. Το 1895 διορίζεται οικονόμος στα εξωτερικά σχολεία της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, κάνοντας την πρώτη εμφάνισή της στο στίβο της κοινωνικής ζωής και έχοντας ως στόχο να αναπτρώσει ηθικά, κοινωνικά και οικονομικά την οικογένειά της. Το δεύτερο έτος της εργασίας της τη βρίσκει Υποδιευθύντρια και το όγδοο Διευθύντρια, προαχθείσα στο βαθμό αυτό κατά τα εγκαίνια των νέων μεγάλων κτιρίων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, το 1903. Τότε αριστεύει και στις επί πτυχίω διδασκαλίσσεις εξετάσεις. Γίνεται η φίλη, η πνευματική οδηγός και μητέρα όλης αυτής της γενιάς ελληνίδων, η οποία έδρασε από το 1912. Παράλληλα με την πολυσχιδή δράση της, δεν έπαψε να τελειοποιεί τον εαυτό της μέσα από την απόκτηση νέων πτυχίων (π.χ. Καθηγήτρια της Γαλλικής και Οικιακών Έργων). Το 1907 διορίζεται επόπτρια του Ελληνικού Παρθεναγωγείου Καΐρου και επισκέπτεται αυτό ετησίως. Ταξιδεύει επανειλημμένως στην Ευρώπη προκειμένου να επισκεφτεί τα σπουδαιότερα εκπαιδευτήρια και να έρθει σε επαφή με τα νέα εκπαιδευτικά συστήματα. Την 1^η Μαρτίου 1934, η Αικατερίνη Βαρουζάκη, η αρίστη μεταξύ των αρίστων συγχρόνων Ελληνίδων, αφήνει την τελευταία της πνοή, έχοντας αφήσει το αποτύπωμά της μέσα από το επίμοχθο έργο της.¹⁵³

Μαρία Αλεξανδρίδου¹⁵⁴
(Διευθύντρια Αρσακείου 1898-1918)

Η Μαρία Αλεξανδρίδου ήταν από τις ελάχιστες Αρσακειάδες που γνώρισαν τον Απόστολο Αρσάκη. Σπούδασε παιδαγωγός και έγινε Διευθύντρια του Αρσακείου για είκοσι χρόνια (1898-1918). Παράλληλα, διηύθυνε το οικοτροφείο και το Διδασκαλείο. Άνοιξε νέους δρόμους στην παιδεία και έδωσε άλλη διάσταση στην κοινωνική προβολή του σχολείου, ώστε να αγαπηθεί πολύ τόσο από τις μαθήτριες όσο και από τους γονείς τους. Τη διέκρινε έντονη αυστηρότητα και πειθαρχία και απαιτούσε σεβασμό στους σχολικούς χώρους. Παρά τον εσωτερικό πόνο, λόγω του θανάτου του γιου της, δεν εξωτερίκευε τα συναισθήματά της. Αφοσιώθηκε ακόμη περισσότερο στις μαθήτριάς της, μετατρέποντας τον πόνο σε προφορά. Την διακατείχε βαθιά φιλοσοφημένο πνεύμα και έντονη αίσθηση της πραγματικότητας. Συμμεριζόταν τα προβλήματα των μαθητριών καθώς γνώριζε τη μεγάλη κοινωνική αποστολή της γυναίκας και καθώς πίστευε πως οι γνώσεις ήταν μέσο και όχι ο σκοπός της εκπαίδευσής τους, έστρεφε όλη την προσοχή της στην ψυχική τους μόρφωση.¹⁵⁵

¹⁵³ *Φυσιογνωμίες τινες Αρσακειάδων. Επ' ευκαιρία της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. 1836-1936 (1936)*, ό.π., σ. 51-54

¹⁵⁴ Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.20

¹⁵⁵ *Φυσιογνωμίες τινες Αρσακειάδων. Επ' ευκαιρία της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. 1836-1936 (1936)*, ό.π., σ.41-48

B) Μαθήτριες

Μαρίκα Κοτοπούλη¹⁵⁶
(Αθήνα 1887-1954)

Ελληνίδα ηθοποιός, κόρη του Δημητρίου και της Ελένης Κοτοπούλη. Εμφανίστηκε στη σκηνή βρέφος 40 ημερών σε περιοδεία του θιάσου των γονέων της στο έργο *Ο Αμαζιάς των Άλπεων*. Σε ηλικία έξι ετών έπαιξε τη μαθητριά στην πρώτη ελληνική επιθεώρηση *Λίγο απ' όλα* του Μικ. Λάμπρου.¹⁵⁷ Επίσης στην ίδια ηλικία έπαιξε το φάντασμα στον *Μάκβεθ* του Σαίξπηρ. Μέχρι το 1902 μετείχε στον θίασο των γονέων της, παίζοντας στην Αθήνα και στις περιοδείες, ιδιαίτερα στη Σμύρνη, ρόλους όλων των ηλικιών, από τη Μάγδα του Ζούντερμαν ως την κυρά-Γιάννενα στον *Αγαπητικό της Βοσκούλας* του Δ. Κορομηλά.¹⁵⁸

Η Κοτοπούλη φοιτούσε στο Αρσάκειο όταν ήταν Διευθύντρια η Αικατερίνη Βαρουζάκη. Θεωρούνταν πρότυπο Αρσακειάδας καθώς ήταν από τις λίγες μαθήτριες οι οποίες παράλληλα με το σχολείο εργάζονταν. Υπήρξε το αγαπημένο παιδί, το παιδί-θαύμα του Αρσακείου. Ατίθασο, μα μελετηρό. Όλη την εξυπνάδα και τη νοημοσύνη που τη χαρακτήριζαν στο θεατρικό σανίδι, φρόντιζε να τα αναδεικνύει και στο σχολείο. Οι θεατρικές περιοδείες του θιάσου του πατέρα της στις επαρχίες, που την αποσπούσαν συχνά από τα θρανία, δεν είχαν αρνητικό αντίκτυπο στη σχολική της επίδοση.¹⁵⁹ Παρά τις κολακευτικές κριτικές του Τύπου, ο οποίος αναγνώριζε το μεγάλο ταλέντο της, ήταν απλή και σεμνή, χωρίς έπαρση. Στο τέλος της θριαμβευτικής καριέρας της έλεγε με υπερηφάνεια ότι η κλασική παιδεία που έλαβε στο Αρσάκειο θεμελίωσε το ταλέντο της πάνω σε γερή βάση.¹⁶⁰

Το 1902 με την ίδρυση της Νέας Σκηνής του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου προσελήφθη στον θίασο των «μυστών», αλλά γρήγορα αποχώρησε για να προσχωρήσει στον αντίπαλο θίασο του «Βασιλικού Θεάτρου». Στην εναρκτήρια παράσταση της *Ορέστειας* απήγγειλε το «Χαίρε της τραγωδίας» του Κωστή Παλαμά εν είδει προλόγου.¹⁶¹ Στη συνέχεια διέπρεψε σε κλασικούς ρόλους (Πουκ στο *Όνειρο θερινής νυκτός* του Σαίξπηρ, Ιφιγένεια στην *Ιφιγένεια στην Ταυρίδα*, Μαργαρίτα στον *Φάουστ* του Γκαίτε και Ηρώ στο *Ηρώ και Λέανδρος* κ.ά.). Το 1906 διέκοψε τη συνεργασία της με το «Βασιλικόν Θέατρον» και επισκέφθηκε το Παρίσι, στο οποίο από τότε κατέφευγε κάθε χρόνο για να ενημερωθεί στις νέες τάσεις και στα νέα ρεύματα του θεάτρου. Την ίδια χρονιά ιδρύει με άλλους αξιόλογους ηθοποιούς έναν

¹⁵⁶ Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.21,22

¹⁵⁷ Σιδέρης Γ., «Ένα χρονικό της Μαρίκας Κοτοπούλη», *Νέα Εστία*, 1/10/1954, τ.56, σ.1398

¹⁵⁸ «Κοτοπούλη Μαρίκα», *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα* (1989), Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, Τόμος 35, σ. 292-293 και Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό (1986), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 5, σ.48

¹⁵⁹ *Φυσιогνωμιαί τινες Αρσακειάδων. Επ' ευκαιρία της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. 1836-1936* (1936), ό.π., σ. 118-119

¹⁶⁰ *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας* (1996), Αθήνα, σ.319

¹⁶¹ Ηλιάδης Φ. (1996), *Μαρίκα Κοτοπούλη*. Αθήνα: Δωρικός, σ.71-75

φιλόδοξο θίασο με έργα ποιότητας. Επισκέπτεται την κοσμική τότε Σύρο με δράματα του Ίψεν, του Ζούντερμαν και του Ονέ.

Το 1908 ιδρύει τον προσωπικό της θίασο, τον οποίο με μερικές μικρές διακοπές διατήρησε έως τον θάνατό της. Από το 1908 έως το 1937 ο θίασός της στεγάζεται στο ομώνυμό της θέατρο στην Ομόνοια. Κατά την περίοδο αυτή έπαιξε εκατοντάδες ρόλων όλων των ειδών και των εποχών, αλλά έλαμψε στις *Χοηφόρες* του Αισχύλου, στον *Οθέλλο*, στη *Στρίγγλα που έγινε αρνάκι* και στον *Έμπορο της Βενετίας* του Σαίξπηρ, στον *Αμαζιά Ένσελ* του Χάουπτμαν, στη *Φάουστα* του Βερναρδάκη. Το 1927 πρωταγωνίστησε στην *Εκάβη* του Ευριπίδη, που σκηνοθέτησε ο Φώτος Πολίτης, στο Παναθηναϊκό Στάδιο. Το 1929 ίδρυσε μαζί με τον Σπύρο Μελά την «Ελεύθερη Σκηνή» και έλαμψε σε έργα της γαλλικής πρωτοπορίας (Λενορμάν, Μπατάιγ). Το 1930 περιόδευσε θριαμβευτικά στις ΗΠΑ, όπου είχε και τρανταχτή εμπορική επιτυχία. Το 1932 συγκρότησε θίασο με τη μεγάλη της αντίπαλο Κυβέλη και ανταγωνίστηκαν στην ίδρυση του «Εθνικού Θεάτρου» παίζοντας μαζί στη Μαρία Στιούαρτ του Σίλερ. Το 1937 εγκαινίασε το νέο θέατρό της, το «Ρεξ», στην οδό Πανεπιστημίου, με το έργο του Ζοσέ Ελισάβετ. Το 1939 γιόρτασε τα τριάντα χρόνια της θιασαρχικής της καριέρας με την *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή με σκηνοθέτη τον Κάρολο Κουν.

Κατά τη Γερμανική Κατοχή η Κοτοπούλη διέκοψε τις εμφανίσεις της στο θέατρο. Επανήλθε στη σκηνή μετά την Απελευθέρωση και έπαιξε σποραδικά κυρίως ρόλους καρατερίστας (Το επάγγελμα της κ. Γουόρεν, Το έκτο πάτωμα, Η Μις Μέιμπλ). Το 1949 συνεργάστηκε εκτάκτως με το «Εθνικό Θέατρο» ενσαρκώνοντας την Κλυταιμνήστρα στην *Ορέστεια* του Αισχύλου σε σκηνοθεσία Δημήτρη Ροντήρη, στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού.¹⁶² Μετά το τέλος των παραστάσεων οι συμμετέχοντες ηθοποιοί της προσέφεραν τιμητικό μετάλλιο, το οποίο η Κοτοπούλη μετέτρεψε σε επαμειβόμενο έπαθλο «Κοτοπούλη», που από το 1950 έως το 1967 απονεμήθηκε σε πολλές αξιόλογες νέες ηθοποιούς. Από το 1949 η Κοτοπούλη παρέδωσε τη διεύθυνση του θιάσου της στον ανιψιό της Δημήτρη Μυράτ και εκείνη περιορίστηκε σε έκτακτες εμφανίσεις στην Αθήνα και την επαρχία έως τον θάνατό της. Στη διάρκεια της θιασαρχικής της καριέρας η Κοτοπούλη δημιούργησε μια άτυπη δραματική εμπειρική σχολή, στην οποία μαθήτευσαν όλοι σχεδόν οι μεγάλοι θεατράνθρωποι της εποχής (Ροντήρης, Μ. Μυράτ, Μινωτής, Παξινού, Ν. Παπαγεωργίου, Βεάκης, Λογοθετίδης, Δ. Μυράτ, Γ. Παπάς, Γληνός, Κουν, Λαμπέτη, Μ. Μερκούρη, Σ. Νοταρά κ.ά.).

Η Κοτοπούλη υπήρξε μια μεγάλη εμπειρική ηθοποιός. Είχε εκ φύσεως θεία βαθιά φωνή, εσωτερική φλόγα, πάθος και λιτότητα στην κίνηση, έξοχη φαντασία, τερατώδη τεχνική, πηγαίο χιούμορ, αίσθηση του μέτρου. Η Κοτοπούλη υπηρέτησε όλα τα στυλ από την τραγωδία έως την φάρσα, την κομεντί και την επιθεώρηση με το ίδιο κύρος, την ίδια αυθεντικότητα και την ίδια αποτελεσματικότητα. Διέπρεψε στο νατουραλιστικό θέατρο και στο συμβολιστικό εξίσου κατορθώνοντας να νομιμοποιήσει όλα τα είδη στο μεγάλο κοινό.¹⁶³

¹⁶² Σολομός Α. (1992), *60 χρόνια Εθνικό Θέατρο (1932-1992)* επιμ. Σπύρος Καραχρήστος, Κέδρος, σ.12

¹⁶³ «Κοτοπούλη Μαρίκα», *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα* (1989), Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, Τόμος 35, σ. 292-293 και *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό* (1986), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 5, σ.48

Αντιγόνη Μεταξά-Κροντηρά¹⁶⁴
(Αθήνα 1905-17.10.1971)

Η Αντιγόνη Μεταξά γεννήθηκε στην Αθήνα το 1905. Η οικογένειά της καταγόταν από την Κεφαλονιά. Σπούδασε στο Αρσάκειο Σχολείο Αθηνών της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. Ο πατέρας της Κώστας Μεταξάς, εκπαιδευτικός, ίδρυσε το 1906 στην Αθήνα την «Ελληνογαλλική Σχολή Μεταξά». Με παρότρυνση του πατέρα της πήγε στο Παρίσι για να σπουδάσει Παιδαγωγικά. Όταν, όμως, επέστρεψε στην Αθήνα αποφάσισε να ασχοληθεί με την τέχνη του θεάτρου. Φοίτησε στη Δραματική Σχολή του «Ελληνικού Ωδείου», με δάσκαλό της τον Ευτύχιο Βονασέρα και συμφοιτήτριές ηθοποιούς που αργότερα καταξιώθηκαν στη θεατρική σκηνή, όπως η Ελένη Παπαδάκη και Κατερίνα (Ανδρεάδη). Το 1922 ερμήνευσε θαυμάσια το ρόλο της στην παράσταση του έργου *Στέλλα Βιολάντη* του Γρ. Ξενόπουλου με αποτέλεσμα ο δραματουργός να ενθουσιαστεί και να εκφραστεί με κολακευτικά λόγια γι' αυτή. Την επόμενη χρονιά έπαιξε για τις διπλωματικές της εξετάσεις τη Νόρα στο έργο «*Το σπίτι της κόκκλας*» του Ίψεν και αποφοίτησε με χρυσό μετάλλιο. Όταν το 1925 ο Σπύρος Μελάς ίδρυσε το «Θέατρο Τέχνης», την προσέλαβε ως ηθοποιό μαζί με την Ελένη Παπαδάκη για να συμμετάσχουν στο νεοσυγκροτημένο θίασο. Στη συνέχεια συνεργάστηκε με το θίασο Βεάκη-Παξινού-Μινωτή και έπαιξε στο έργο *Πόθοι κάτω από τις λεύκες* του Ο' Νηλ. Η θεατρική της σταδιοδρομία ως ηθοποιού ολοκληρώθηκε με καλοκαιρινή περιοδεία του θιάσου Αιμίλιου Βεάκη. Κατόπιν παντρεύτηκε τον ηθοποιό και μετέπειτα σκηνοθέτη και συνεργάτη της Κώστα Κροντηρά, εγκαταλείποντας οριστικά την καριέρα της ηθοποιού.¹⁶⁵

Από τις αρχές της δεκαετίας του '30 αφοσιώθηκε στην καλλιτεχνική, κοινωνική και παιδαγωγική αγωγή των παιδιών, μέχρι το τέλος της ζωής της. Πιο συγκεκριμένα, η πραγματική δημιουργός δράση της Αντιγόνης Μεταξά ξεκινάει το 1932, όταν ιδρύει τη Σχολή Παιδικού Θεάτρου, στα πλαίσια της Σχολής Μεταξά, του πατέρα της. Τα παιδιά διδάσκονται απαγγελία, χορό, μουσική και υποκριτική, δύο φορές την εβδομάδα, σε ώρες εκτός σχολείου. Ένα χρόνο αργότερα (1933), η εμπειρία της στη Σχολή, την οδηγεί στην απόφαση να ιδρύσει ένα μόνιμο θεατρικό οργανισμό: «*Το Θέατρο του Παιδιού*»¹⁶⁶, το οποίο δημιουργείται από την ανάγκη να δώσει στα παιδιά ένα κατάλληλο θέαμα για την ηλικία τους και να τα απομακρύνει από θεάματα που δηλητηριάζουν την αγνή παιδική ψυχή.¹⁶⁷ Η συνεργασία της με το Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας ξεκινά από το 1938, ενώ το 1941 αναλαμβάνει τη διεύθυνση της παιδικής εκπομπής με διευθυντή τον Γιάννη Βουλπιώτη, τον άνθρωπο που της προτείνει να μετονομαστεί σε *Θεία* για να δημιουργεί κλίμα οικειότητας με το ανήλικο κοινό. Η

¹⁶⁴ Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.23

¹⁶⁵ Καραγιάννης Θ. (2012), *Ιστορία της Δραματουργίας για παιδιά*, Θεσσαλονίκη: Αντ. Σταμούλης, σ.379

¹⁶⁶ Λαδογιάννη Γ. (1998), *Το παιδικό θέατρο στην Ελλάδα. Ιστορία και Κείμενα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 99

¹⁶⁷ Καραγιάννης Θ. (2013), *Σχολικό Θέατρο (1871-1974) Πρόλογοι Σχολικού Θεάτρου & Σχολικών Γιορτών. 140 Κείμενα με αισθητικό, ιστορικό, παιδαγωγικό και εκπαιδευτικό περιεχόμενο*, Αθήνα: Πάραλος, σ.111

εκπομπή της, με την επωνυμία: «*Θέατρο του Παιδιού*» εξακολούθησε να «βγαίνει στον αέρα» για 47 ολόκληρα χρόνια. Το 1944 αναλαμβάνει τη διεύθυνση της «*Ωρας του παιδιού*». Για πρώτη φορά τα παιδιά έχουν μια δική τους εκπομπή με κλασσικά και άλλα παραμύθια που έγραφε η ίδια, ιστορίες, διαγωνισμούς και ότι άλλο σκεπτόταν και υλοποιούσε η γνωστή πια σε όλους «*Θεία Λένα*».¹⁶⁸

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η δραστηριότητα της Μεταξά συνεχίζεται και μάλιστα επεκτείνεται στον χώρο του βιβλίου. Καταμετρώνται 38 τίτλοι που μοιράζονται σε 53 τόμους, οι οποίοι εκδόθηκαν κατά καιρούς από τους εκδοτικούς οίκους Αλικιώτη, Πεχλιβανίδη, Φυτράκη και Δωρικό. Επιπλέον, ιδιαιτέρως παραγωγική είναι και η εργασία της ως επιμελήτρια λογοτεχνικών σειρών για παιδιά δεδομένου ότι επιμελείται δεκάδες βιβλία, τα οποία υπολογίζονται σε 200.¹⁶⁹ Για το έργο και την προσφορά της βραβεύτηκε, το Δεκέμβριο του 1965 από την Ακαδημία Αθηνών ενώ την ίδια χρονιά ο βασιλιάς Παύλος της απένειμε το παράσημο του Τάγματος της Ευποιίας. Την 1^η Οκτωβρίου του 1971 ο Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό της απένειμε δίπλωμα με το Χρυσό Σταυρό.

Ευφροσύνη Λόντου-Δημητρακοπούλου
(Αθήνα 1888-1972)

Ήταν κόρη του πολιτικού Δημήτριου Δημητρακόπουλου, ανιψιά του επίσης πολιτικού Νικόλαου Δημητρακόπουλου και του λογοτέχνη Πολύβιου Δημητρακόπουλου. Σπούδασε στο Αρσάκειο, στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και στη Δραματική Σχολή του Ωδείου Αθηνών. Το 1905 αποφοίτησε από το Διδασκαλείο της Μαρασλείου και την ίδια χρονιά διορίστηκε ως δασκάλα, ενώ το 1908 έγινε διευθύντρια στο 16^ο δημοτικό σχολείο Αθηνών. Το 1918 παντρεύτηκε τον Κωνσταντίνο Λόντο, μετέπειτα βασικό συνεργάτη της στη θεατρική σκηνή που ίδρυσαν από κοινού. Έχοντας μια ιδιαίτερη κλίση προς το θέατρο, είχε δημιουργήσει, από το 1920, στα σχολεία που υπηρετούσε μια υποτυπώδη θεατρική κίνηση, παρακινώντας τους μαθητές να δραματοποιούν και να παρουσιάζουν χαρακτηριστικές σκηνές από τα διδασκόμενα μαθήματα.¹⁷⁰ Έτσι, έδινε την ευκαιρία στους μαθητές να τινάζουν από πάνω τους το άγχος της από καθέδρας διδασκαλίας και να συμμετέχουν δημιουργικά σε νέους τρόπους έκφρασης. Κι αυτό κράτησε ως το 1931.¹⁷¹ Το 1923 ολοκλήρωσε τη διδακτορική της διατριβή με θέμα *Η αθανασία της ψυχής παρά Πλάτωνι*, με επιβλέποντα καθηγητή τον παιδαγωγό Νικ. Ι. Εξαρχόπουλο. Η Λόντου έχαιρε της εκτίμησης των θρησκευτικών αρχών, καθώς το 1925 της απονεμήθηκε το Παράσημο του Τάγματος των Ορθοδόξων Σταυροφόρων από τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων Δαμιανό. Την ίδια χρονιά άρχισε τη συγγραφική της δράση,

¹⁶⁸ Ζωγόπουλος, Κ. (1991, 1 Ιανουαρίου) Αφιέρωμα στη «Θεία Λένα» [Τηλεοπτική εκπομπή], Αθήνα: ΕΡΤ ΑΕ (ημερομηνία ανάκτησης 6/5/2018)

¹⁶⁹ Λεκκάκου Ι. (2006), *Το ελληνικό θέατρο για παιδιά. Από τα πρώτα βήματα στην καθιέρωση (1896-1972)*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα, σ.44

¹⁷⁰ Σακελλαρίου, Χ. (1996), *Οι Πρωτοπόροι της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ.50

¹⁷¹ Σακελλαρίου Χ. (1996), *ό.π.*

δημοσιεύοντας στα έντυπα *Πατρίς, Εσπερινή* και *Εθνική*. Στις 26 Φεβρουαρίου 1926 έδωσε διάλεξη με θέμα «Ο Πολύβιος Δημητρακόπουλος και οι Μαλλιαροί ως ποιηταί» ενώ την ίδια χρονιά τιμήθηκε με το Α΄ Βραβείο Δραματικού Διαγωνισμού του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός». Από τις αρχές του 1931 ήταν στην ημερησία διάταξη της «Κοινωνίας των Εθνών» (ΚΤΕ), γεγονός το οποίο στάθηκε η αφορμή για να γράψει ένα δίπρακτο θεατρικό έργο με τίτλο «Το τραγούδι της ειρήνης». Μαζί συνέταξε και ένα υπόμνημα με τίτλο «Προς τους μεγάλους διά τους μικρούς», με το οποίο προσπαθούσε να ευαισθητοποιήσει τους «μεγάλους» των εθνών για τα προβλήματα που καλούνταν να διαχειριστούν τα μικρά παιδιά την εποχή εκείνη.¹⁷² Η Γραμματεία της Κ.Τ.Ε. ευχαρίστησε τη συγγραφέα τόσο για το υπόμνημά της όσο και για το θεατρικό της έργο, διαβεβαιώνοντάς τη ότι το έργο αυτό κρατήθηκε στο αρχείο της Κ.Τ.Ε., «για να χρησιμεύσει ως σύμβουλος στους ενδιαφερόμενους». Το υπόμνημά της δημοσιεύτηκε στο Δελτίο της Κ.Τ.Ε. και στον παγκόσμιο τύπο. Για την τιμητική αυτή διάκριση στην Ελληνίδα εκπαιδευτικό και συγγραφέα έγραψαν τότε και οι ελληνικές εφημερίδες.¹⁷³ Το 1931 ίδρυσε την πρώτη στην Ελλάδα «Παιδική Σκηνή» (από το 1934 μετονομάστηκε σε «Παιδική και Εφηβική Σκηνή»), η οποία δραστηριοποιήθηκε μέχρι το 1941. Μετά την Κατοχή δημιουργήθηκε σωματείο με την επωνυμία «Μορφωτικόν Παιδικόν Θέατρον – Παιδική και Εφηβική Σκηνή». Πίστευε ότι το Θέατρο είναι «το σχολείο των σχολείων», όπως σημειώνει στον πρόλογο των «Απάντων του Παιδικού και Εφηβικού Θεάτρου» (εκδ.Π. Ράνος, 1946).¹⁷⁴ Παράλληλα με τη θεατρική της δράση ανέλαβε, τον Ιούλιο του 1938 στο νεοϊδρυθέντα ραδιοφωνικό σταθμό των Αθηνών, την εκπομπή «Η ώρα του παιδιού», η οποία σταμάτησε τον Ιανουάριο του 1939.¹⁷⁵

Στις 16 Μαΐου 1959 διοργανώθηκε εορτή στην αίθουσα του Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός για τα «Σαραντα χρόνια της πνευματικής δημιουργίας της Λόντου». Την εκδήλωση προλόγισε ο Στέλιος Σπεράντσας ως Πρόεδρος της Ένωσης Ελλήνων Λογοτεχνών, ενώ μεταξύ άλλων μίλησαν για τη συγγραφέα ο Δ. Μπόγρης ως Αντιπρόεδρος της Εταιρίας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων, ο Π. Πουλίτσας ως Πρόεδρος της Εταιρίας Βυζαντινών Σπουδών (τ. Πρωθυπουργός και Ακαδημαϊκός) και ο λογοτέχνης Ν. Σηφάκις. Στις 27 Νοεμβρίου 1962 πραγματοποιήθηκε στο θέατρο «ΠΟΡΕΙΑ» τιμητική εκδήλωση για τα 30χρονα της «Παιδικής Σκηνης» με ομιλητές, μεταξύ άλλων, τον Γ. Κουρνούτο, Διευθυντή Γραμμάτων και Θεάτρου του Υπουργείου Παιδείας, τον θεατρικό συγγραφέα Δ. Μπόγρη, τον δημοσιογράφο Αχ. Μαμάκη, τον Ν. Σηφάκι και την ίδια τη Λόντου που υπογράφει Βυζαντινολόγος, Λογοτέχνης και Παιδαγωγός.¹⁷⁶ Τέλος, εκδόθηκε ο τόμος «Ελεύθερος Θεατρικός Οργανισμός Παιδικού και Εφηβικού Θεάτρου. Τα 30 χρόνια της Παιδικής και Εφηβικής Σκηνης της Ευφροσύνης Κ. Λόντου Δημητρακοπούλου».

¹⁷² Σακελλαρίου Χ. (1996), *ό.π.*

¹⁷³ Σακελλαρίου Χ. (1996), *ό.π.*, σ.51

¹⁷⁴ Σακελλαρίου Χ. (1996), *ό.π.*, σ.52

¹⁷⁵ Καραγιάννης, Θ. (2012). *Ιστορία της Δραματολογίας για παιδιά*, *ό.π.*, σ.348-349

¹⁷⁶ Λεκκάκου, Ι. (2006), *Το ελληνικό θέατρο για παιδιά. Από τα πρώτα βήματα στην καθιέρωση (1896-1972)*, *ό.π.*, σ.36-37

Γ) Καθηγητές

Γεώργιος Μιστριώτης
(Τρίπολη, 1839 - Αθήνα, 1916)

Φιλολόγος, καθηγητής Πανεπιστημίου. Γόνος αρματολικής οικογένειας της Αρκαδίας, συγγενικής των Κολοκοτρωναίων (ο πατέρας του Κωνσταντίνος, δραστήριος έμπορος, πρωταγωνίστησε στην Επανάσταση του 1821). Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1858-62) και στα Πανεπιστήμια της Λειψίας (1864-65) και του Βερολίνου (1865-67). Το 1868 ανακηρύχθηκε υφηγητής στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και κατόπιν έγινε τακτικός και επίτιμος καθηγητής.

Υπήρξε πολυγραφότατος δεδομένου ότι εξέδωσε σαράντα τόμους με έργα Ελλήνων συγγραφέων (Όμηρος, Αισχύλος, Σοφοκλής, Ευριπίδης, Θουκυδίδης, Ξενοφών, Πλάτων), την *Ιστορία των Ομηρικών επών* (1867), δίτομη *Ελληνική Γραμματολογία* (1894-97) και έξι τόμους *Ρητορικών λόγων* (1903-1915). Κατά την εύστοχη κρίση του Συκουτρή, οι εκδόσεις του των αρχαίων συγγραφέων, παρά την κυκλοφοριακή τους επιτυχία και όταν πρωτοεκδόθηκαν και κατά τους μετέπειτα χρόνους, δεν είναι παρά «μεταγγίσεις απλαί», συχνά άκριτες, από ξένα βοηθήματα, όχι πάντοτε τα καλύτερα. Ο Συκουτρής υπογραμμίζει και άλλα ελαττώματα: ερμηνευτικές αυθαιρεσίες, έλλειψη πρωτοτυπίας, αντιφατική κρισιολογία, έλλειψη βαθύτερης φιλοσοφικής εμβάθυνσης στο νόημα και τις καλαισθητικές αρετές των έργων ως την «περικαλλεστέραν των γλωσσών, αίτινες απήνθησαν εις ανθρώπινα χείλη», ως τη γλώσσα που προέκυψε «εκ της καθάρσεως της δουλωθείσης, συντριβείσης και μιανθείσης των Θεών φωνής». Αμείλικτη υπήρξε η καταφορά του προς τους «μαλλιαρούς», τους δημοτικιστές δηλ., που απεργάζονταν (όπως πίστευε) τη διάσπαση της γλωσσικής και εθνικής ενότητας της ελληνικής φυλής. Ο Μιστριώτης έπαιξε το ρόλο του «σημαιοφόρου της γλώσσας» με ταραχώδη συλλαλητήρια και άλλα δημαγωγικά μέσα, κάθε φορά που ήταν συμφέρον να πιστέψει το κοινωνικό σύνολο ότι κινδυνεύουν είτε η Εκκλησία (Ευαγγελικά) είτε το θέατρο (Ορεστειακά) είτε η εθνική εκπαίδευση και ότι είναι ανάγκη να καταδιωχθούν οι προκαλούντες τους φανταστικούς αυτούς κινδύνους.

Ως πρόεδρος της «Εταιρίας υπέρ της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών δραμάτων» ο Μιστριώτης οργάνωσε παραστάσεις του Σοφοκλή και του Ευριπίδη στη γλώσσα του πρωτοτύπου (Αντιγόνη 1896, 1900, 1905, Ηλέκτρα 1899, 1906, Οιδίπους Τύραννος 1901, Αίας 1904, Ιφιγένεια η εν Ταύροις 1901, Μήδεια 1903): οι παραστάσεις αυτές προκάλεσαν πολλές συζητήσεις, κατακρίθηκαν ή επαινέθηκαν υπέρμετρα και αποκορυφώθηκαν στη δυναμική αντιπαράθεση του Μιστριώτη προς τη διδασκαλία της αισχυλικής Ορέστειας από το Βασιλικό Θέατρο, σε μετάφραση Γ. Σωτηριάδη και σκηνοθεσία Θ. Οικονόμου (1903).

Η ζωή του Μιστριώτη συνοψίζεται στο ελεγειακό τετράστιχο που έγραψε ο ίδιος για να χαραχτεί στον τάφο του: Ω ξένε, Μιστριώτην λεύσεις, ος νάμασιν ήρσε/φωνής αθανάτου ουκ ολίγας γενεάς/ηθέων, οι σφων προγόνων αρετής γε εδίπων/και καθαρευούσης ην πρόμαχος κρατερός (δηλαδή: ξένε, εδώ βλέπεις τον Μιστριώτη που με τα νάματα της αθάνατης γλώσσας πότισε πολλές γενεές νέων που διψούσαν για την αρετή των προγόνων τους και που υπήρξε της καθαρεύουσας ο φοβερός πρόμαχος).¹⁷⁷

Γεώργιος Γαρδίκας
(Λαγκάδια Αρκαδίας, 1860-Αθήνα, 1936)

Φιλολόγος, ερευνητής της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας. Ανέπτυξε διδακτική δράση στη Μέση Εκπαίδευση (διετέλεσε γυμνασιάρχης του Αρσακείου) και στην Ανώτατη Εκπαίδευση ως έκτακτος καθηγητής των ελληνικών Γραμμάτων και της Παπυρολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ασχολήθηκε κυρίως με γραμματολογικά, παπυρολογικά, γραμματικά και λεξικογραφικά θέματα. Κυριότερες πραγματείες του: *Ελληνική Γραμματολογία (από τον Όμηρο ως το 1930)*, *Ευριπίδης, Οι πάπυροι και ο εν αυτοίς ελληνισμός*, *Η παρά Πλάτωνι τροπική λέξις και Η Ελληνίς εν τοις Ομηρικοίς έπεσιν*.¹⁷⁸

Ορέστης Κοντογιάννης

Ο Ορέστης Κοντογιάννης, τον οποίο συναντούμε για πρώτη φορά στο άρθρο του Ξενοπούλου¹⁷⁹, υπήρξε γνωστός μουσικός και ηθοποιός της εποχής του. Σπούδασε στο Μουσικό Τμήμα (1908-1914)¹⁸⁰, καθώς και στη Δραματική Σχολή του Ωδείου Αθηνών (1910-1914)¹⁸¹. Όπως πληροφορούμαστε από το Αρχείο του Ωδείου Αθηνών, το σχολικό έτος 1910-1911 ο Ορέστης Κοντογιάννης έλαβε τον πρώτο έπαινο στη Μονωδία. Το απολυτήριο δίπλωμά του ως σολίστ του απενεμήθη με βαθμό Άριστα. Μάλιστα, όπως αναφέρεται, «εδίδαξε λίαν ευδοκίμως εις το Πρακτικόν Διδασκαλείον της Μονωδίας» και έλαβε ως τιμητική διάκριση το Οικονόμειον Βραβείον (200 δραχμ) για την επίδοσή του. Το 1918 ιδρύεται το «Θέατρον Ωδείου» «προς εμψύχωσιν της

¹⁷⁷ Γ.Α. Χριστοδούλου, «Γεώργιος Μιστριώτης», *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό* (1987), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 6, σ.205

¹⁷⁸ «Γαρδίκας Γεώργιος», *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό* (1990), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 2, σ.398

¹⁷⁹ Φαίδων, «Από την Εορτήν του Αρσακείου», *Διάπλασις των Παίδων*, 18/6/1916, σ.231

¹⁸⁰ *Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1908-1909)*, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις, σ. 20, *Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1909-1910)*, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις, σ.20, *Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1910-1911)*, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις, σ.19, *Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1911-1912)*, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις, σ.24, *Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1913-1914)*, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις, σ.25

¹⁸¹ *Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1910-1911)*, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις, σ.33, *Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1911-1912)*, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις, σ.38, *Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1913-1914)*, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις, σ.39

δραματικής ποιήσεως» (απόσπασμα Πρακτικών της Συνεδριάσεως της 8^{ης}/10/1918 του Δ.Σ. του εν Αθήναις Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου Ωδείου Αθηνών). Στη 2^η συνεδρίαση του Δ.Σ. του Θεάτρου Ωδείου 2/12/1918 εγκρίνεται το μισθολόγιο του προσωπικού του Θεάτρου, όπου ως μόνιμος ηθοποιός εμφανίζεται και ο Ορέστης Κοντογιάννης, με σκηνοθέτη τον Θωμά Οικονόμου. Από τα σχετικά μηνιαία δελτία πληρωμής του Ορέστη Κοντογιάννη, που απόκεινται στο Αρχείο του Ωδείου Αθηνών, και από τα σχετικά θεατρικά προγράμματα του Ωδείου Αθηνών, αλλά και από άλλα έγγραφα, συνάγεται ότι εργάστηκε ως μόνιμος ηθοποιός, συμμετέχοντας σε παραστάσεις και συναυλίες, ως το τέλος του 1924. Κατόπιν εντάχθηκε στο δυναμικό του «Θεάτρου Ελληνικού Ωδείου» υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση του Σπύρου Μελά. Μάλιστα, ο νέος αυτός θίασος αποτέλεσε τον προπομπό του Θεάτρου Τέχνης. Η σύνθεση του θιάσου περιλάμβανε μαθητές του Ωδείου Αθηνών, καθώς και τους μαθητές του Ελληνικού Ωδείου. Μεταξύ των μελών της Εφορευτικής Επιτροπής του νέου καλλιτεχνικού οργανισμού του Θεάτρου Ελληνικού Ωδείου, ο Ορέστης Κοντογιάννης ορίστηκε ως αντιπρόσωπος των εταίρων του θεάτρου.¹⁸² Τέλος, έχουμε πληροφορίες ότι είχε πάρει μέρος ως ηθοποιός στις πρώτες δελφικές γιορτές.¹⁸³

¹⁸² Καρρά Α. (2010), *Ο Σπύρος Μελάς και το θέατρο της εποχής του: συμβολή στη μελέτη της δραματουργίας του*, Διδακτορική Διατριβή: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, σ.62

¹⁸³ Σιδέρης Γ. (1976), *Το Αρχαίο Θέατρο στη Νέα Ελληνική Σκηνή 1817-1932*, Αθήνα: Ίκαρος, σ.350

ΟΙ ΜΑΘΗΤΙΚΟΙ ΘΕΑΤΡΙΚΟΙ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

4.1. Η ίδρυση και η λειτουργία του θεσμού

Το 1990, δύο σημαντικοί φορείς της ελληνικής πολιτιστικής και εκπαιδευτικής ζωής, η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία και το Θέατρο Τέχνης Κάρολος Κουν αποφάσισαν να συνεργαστούν με στόχο τη θεατρική παιδεία και καλλιέργεια των μαθητών/-τριών των σχολείων. Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής διοργανώθηκε στο Θέατρο του Αρσακείου Ψυχικού εκδήλωση προς τιμήν του μεγάλου δασκάλου του θεάτρου Κάρολου Κουν, καθώς και φωτογραφική έκθεση για τη ζωή και το έργο του. Μάλιστα, πραγματοποιήθηκαν ομιλίες στα σχολεία με προβολή συναφών ταινιών από τον Μίμη Κουγιουμτζή και οι εκδηλώσεις έκλεισαν με την παρουσίαση προγράμματος αυτοσχεδιασμού από μαθητές της Δραματικής Σχολής του Θεάτρου Τέχνης-Κάρολος Κουν.¹⁸⁴

Η αρχική αυτή ιδέα είχε μια θαυμάσια συνέχεια μέσα από την υλοποίηση ενός πειραματικού προγράμματος θεατρικής παιδείας με απώτερο σκοπό τη σύζευξη δύο συγγενών μορφών Παιδείας, του Σχολείου και του Θεάτρου. Έτσι, το 1991-1992 συμπράττοντας και πάλι, οι δύο αυτοί μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, η Φ.Ε. και το Θέατρο Τέχνης Κάρολος-Κουν, προκήρυξαν το «Α΄ Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου» με την προσδοκία ότι θα καθιερωθεί ως θεσμός που θα παρέχει κίνητρα σε σχολεία και μαθητές από όλη την Ελλάδα να ασχοληθούν παιδευτικά με το θέατρο.¹⁸⁵

Βασικός στόχος των Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου υπήρξε η έναρξη μιας συζήτησης αναφορικά με τα προβλήματα που είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την προσπάθεια ευαισθητοποίησης μαθητών, καθηγητών και αρμόδιων φορέων για την ένταξη της θεατρικής δραστηριότητας στο σχολείο μέσα από τη δημιουργία ενός κλίματος αποδοχής της αναγκαιότητας σχηματισμού μαθητικών θεατρικών πυρήνων. Επιπροσθέτως, πρόθεση των εμπνευστών ήταν η δημιουργία ενός νέου θεσμού που να αποτελεί ένα μόνιμο χώρο ανταλλαγής απόψεων σχετικά με τη σχολική θεατρική δραστηριότητα των γυμνασίων-λυκείων τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, όπως επίσης ο σχηματισμός μιας -κατά το δυνατόν- ευέλικτης οργανωτικής δομής, η οποία να επιτρέπει την ισότιμη συμμετοχή όλων των γυμνασίων και των λυκείων της χώρας. Τέλος, ο εντοπισμός και η καταγραφή των κυρίαρχων προβλημάτων και η προβολή των άμεσων αιτημάτων που απορρέουν από την ένταξη της θεατρικής δραστηριότητας στη σχολική ζωή με απώτερο σκοπό τη δημιουργία μηχανισμών βοήθειας προς τους εκπαιδευτικούς, καθώς και η διατύπωση προτάσεων προς τους αρμόδιους κρατικούς φορείς (ΥΠ.Ε.Π.Θ. και ΥΠ.Π.Ο.) για την ενίσχυση αυτής της σχολικής δραστηριότητας.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Ατσαβέ Π. (1996), «Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου» στον επετειακό τόμο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, Αθήνα, σ.186-193 και «Αναδρομή στους Αγώνες (1992-1996)» (1997) στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, Αθήνα, σ. 18-19

¹⁸⁵ Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*

¹⁸⁶ Μαυρομούστακος Π. (1997), «Απολογισμός για μια αρχή», στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, σ.25

Η έναρξη έγινε με κάθε επισημότητα, αλλά με πολύ λίγο κόσμο, παρόντος του Υπουργού Παιδείας κ. Σουφλιά, του γεν. γραμματέα του υπουργείου Πολιτισμού κ. Π. Φωτέα –η υπουργός βρισκόταν στη Θράκη-, του προέδρου της Φιλεκπαιδευτικής καθηγητή κ. Μπαμπινιώτη, των διευθυντών των Αρσακείων Σχολείων, και φυσικά με την παρουσία των συνεργατών και μαθητών του Κάρολου Κουν, Βάσου Ανδρονίδη (προέδρου της κριτικής επιτροπής), Γιώργου Λαζάνη, Ρένης Πιττακή και Μίμη Κουγιουμτζή. Τα δύο υπουργεία, Παιδείας και ΥΠΠΟ, υποσχέθηκαν «να βοηθήσουν ώστε το θέατρο να γίνει μέρος της παιδείας», αφού «κλείνει μέσα του ιδέες-σύμβολα όπως η Δημοκρατία, η Ελευθερία, το μέτρο» όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο κ. Π. Φωτέας. Επίσης, υποσχέθηκαν αυτό το ερασιτεχνικό φεστιβάλ «να γίνει ετήσιος θεσμός και τα σχολεία που θα διακριθούν να διαγωνιστούν στην Ευρώπη».¹⁸⁷ Όπως υπογράμμισε ο Κώστας Μουρσελάς «οι Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου είναι, ελπίζω, μια κάποια ελπιδοφόρα απάντηση σ'αυτά τα κενά που παρουσιάζει η παιδεία μας, μια ουσιαστική πρόταση, που πιστεύω ότι θα φέρει πολλές ανατροπές, πολλούς προβληματισμούς, αν δεν χαθεί και αυτό μέσα στη μίζερη καθημερινότητα των σχολείων μας».¹⁸⁸

4.1.2 Α' Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου

Πιο συγκεκριμένα, στο Α' Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου (1992)¹⁸⁹ συμμετείχαν 47 σχολεία και 900 μαθητές και μαθήτριες από όλη την Ελλάδα, την Κύπρο, καθώς και από ελληνικά σχολεία του εξωτερικού (Κάιρο, Στουτγκάρδη, Λουξεμβούργο). Στην προκριματική φάση του φεστιβάλ συγκροτήθηκαν Περιφερειακές Κριτικές Επιτροπές στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα, τον Βόλο και την Κρήτη, οι οποίες επέλεξαν στην τελική φάση, που έγινε στο Θέατρο του Αρσακείου Ψυχικού, 17 σχολεία. Σύμφωνα με όρο της προκήρυξης, απαραίτητη προϋπόθεση για τη συμμετοχή στον διαγωνισμό ήταν η επιλογή έργου από το νεοελληνικό δραματολόγιο, με στόχο τη γνωριμία των μαθητών με τον νεοελληνικό θεατρικό λόγο και τη μεγαλύτερη εξοικείωσή τους με την ελληνική γλώσσα.¹⁹⁰

Η Κριτική Επιτροπή, η οποία αποτελείτο από ηθοποιούς, σκηνοθέτες, καθηγητές δραματικών σχολών, συγγραφείς, θεατρολόγους και εκπροσώπους των Υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού, απένειμε το «Βραβείο Κάρολου Κουν» από κοινού στο Γυμνάσιο Ίου για το έργο του Ευγένιου Τριβιζά *Το όνειρο του σκιάχτρου* και στη Γερμανική Σχολή Αθηνών για το έργο *Φάυστα* του Μποστ. Επαίνους πήραν το Λύκειο Πάρου και η Αμπέτειος Σχολή Καΐρου. Ειδική διάκριση πήραν το Α' Λύκειο

¹⁸⁷ «Οι μαθητές στη χώρα του θεάτρου. Άρχισε το πρώτο φεστιβάλ στο Αρσάκειο Ψυχικού», *Έθνος*, 13/4/1992

¹⁸⁸ Μουρσελάς Κ. (1994), «Η τέχνη στο σχολείο», στο: *Το θέατρο στο σχολείο: Εμπειρίες από τους Πανελλήνιους Αγώνες μαθητικού θεάτρου-Πρώτες προσεγγίσεις Μαρτυρίες*, Αθήνα: Έκδοση των Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου, σ.26

¹⁸⁹ Τέχνη-Πολιτισμός, «Το Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου», *Έθνος*, 9/4/1992. Βλ. και Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.24

¹⁹⁰ «Αναδρομή στους Αγώνες (1992-1996)» (1997) στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, Αθήνα, σ.18-19

Αιγίου και το Α΄ Λύκειο Παλαιού Φαλήρου. Επίσης, ειδική διάκριση της Φ.Ε. δόθηκε στο Θέκλειο Γυμνάσιο Λεμεσού.¹⁹¹

Τα Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία συμμετείχαν εκτός συναγωνισμού. Το Α΄ Τοσίτσειο Γυμνάσιο με τον *Ερωτόκριτο* του Βιτσέντζου Κορνάρου, το Α΄ Τοσίτσειο Λύκειο με το μουσικό έργο *Το παραμύθι του μαγικού καθρέφτη*, διασκευή από τη Μόμω του Έντε, το Αρσάκειο Κλασικό Λύκειο Ψυχικού με το έργο *Η αυλή των θαυμάτων* του Ιάκωβου Καμπανέλλη και το Αρσάκειο Θεσσαλονίκης με την *Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων*, διασκευή από το ομώνυμο έργο του Λιούις Κάρολλ.¹⁹²

Αξιοσημείωτη είναι η εύστοχη παρατήρηση της μόλις 14χρονών μαθήτριας του Αρσακείου Θεσσαλονίκης Σοφίας Λέου, η οποία καμάρωνε την περίοδο εκείνη επειδή το σχολείο της βγήκε πρώτο από τα τέσσερα Αρσάκεια συμμετέχοντας –εκτός συναγωνισμού- με το «Πέρασμα του καθρέφτη», ένα απόσπασμα από την «Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων». Όπως σημειώνει/είχε αναφέρει χαρακτηριστικά η ίδια τότε η πρωτοβουλία αυτή «Είναι μια σπουδαία αρχή. Πρέπει στα σχολεία να μπουν κι άλλα ενδιαφέροντα εκτός από τα μαθήματα. Γιατί αναπτύσσουν την κρίση μας».¹⁹³

4.1.3 Β΄ Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου

Στο Β΄ Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου (1993)¹⁹⁴ η πρώτη εκδήλωση συγκέντρωσε πολύ κόσμο και άρεσε στο κοινό. Και δεν ήταν άλλη, παρά η παρουσίαση του «Μικρού πρίγκιπα», από τα φουντανάκια της Δραματικής Σχολής του Θεάτρου Τέχνης στο «Υπόγειο» της οδού Πεσμαζόγλου. Την εκδήλωση, η οποία επαναλήφθηκε χθες στο Θέατρο Τέχνης της οδού Φρυνίχου, παρακολούθησαν έξι από τα 16 σχολεία της Αττικής που συμμετείχαν στο Φεστιβάλ, ο διευθυντής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ΥΠΕΠΘ κ. Σ. Γκλαβάς, ο καθηγητής-εκπρόσωπος του ΥΠΠΟ κ. Ν. Ζίας, ο πρόεδρος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρίας, καθηγητής κ. Γ. Μπαμπινιώτης και ο πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρίας Θεάτρου-Θέατρο Τέχνης κ. Β. Μελάς.¹⁹⁵

Στο Β΄ Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου έλαβαν μέρος 64 σχολεία και 1300 μαθητές και μαθήτριες από την Ελλάδα, την Κύπρο -που εκπροσωπήθηκε από το Τσίρειο Γυμνάσιο Λεμεσού- και ελληνικά σχολεία του εξωτερικού, όπως τα Σχολεία της Ελληνικής Κοινότητας Μητροπολιτικού Τορόντο, τα Ελληνικά Σχολεία Αποστόλου Βαρνάβα του Λονδίνου και το Αβερώφειο Λύκειο Αλεξανδρείας. Τα σχολεία της Φ.Ε. συμμετείχαν και πάλι εκτός συναγωνισμού. Το Αρσάκειο Ψυχικού με τον *Πινόκιο* του Κάρλο Κολλόντι, το Αρσάκειο Θεσσαλονίκης με το έργο *Μία σκιά που περπατάει είναι μόνο η ζωή. Και το θέατρο;* (πρωτότυπο έργο της θεατρικής ομάδας

¹⁹¹ Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*, σ.190 και «Οι μαθητές που θα΄ θελαν να τους διδάξει ο Κουν», *Έθνος*, 18/4/1992

¹⁹² Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*

¹⁹³ «Οι μαθητές στη χώρα του θεάτρου. Άρχισε το πρώτο φεστιβάλ στο Αρσάκειο Ψυχικού», *Έθνος*, 13/4/1992

¹⁹⁴ Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.25

¹⁹⁵ «Τέχνες & Γράμματα. Φεστιβάλ μαθητικού θεάτρου», *Ελεύθερος Τύπος*, 30/03/1993

με θέμα την ιστορία και την εξέλιξη της τραγωδίας από τον Αισχύλο ως τον Έλλιοτ) και τα Τοσίτσεια Λύκεια Εκάλης με το έργο του Γρηγορίου Ξενόπουλου *Το Εύρημα*.¹⁹⁶

Το Βραβείο Καρόλου Κουν μοιράσθηκαν τα Σχολεία της Ελληνικής Κοινότητας Μητροπολιτικού Τορόντο με το πρωτότυπο έργο *Καναδά-Ιθάκη μου* και το Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο Αθηνών με το έργο *Ο ήχος του όπλου* της Λούλας Αναγνωστάκη. Ειδικό βραβείο δόθηκε στο Κατσάμπειο Γυμνάσιο Προυσού για το πρωτότυπο έργο των μαθητών της θεατρικής ομάδας *Είμαστε ακόμα ζωντανοί*. Επαίνους πήραν το Β' Λύκειο Παλαιού Φαλήρου, το 6^ο Λύκειο Νέων Λιοσίων και το Κολλέγιο Αθηνών. Διάκριση πήραν το Γενικό Λύκειο Νάξου, τα Ελληνικά Σχολεία Αποστόλου Βαρνάβα του Λονδίνου, η Αμερικανική Γεωργική Σχολή Θεσσαλονίκης, το Λύκειο Λευκίμμης Κερκύρας και το Β' Λύκειο Ναυπλίου. Τα Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία απένειμαν ειδική διάκριση στο Αβερώφειο Λύκειο Αλεξανδρείας της Αιγύπτου.¹⁹⁷

Όπως αποτυπώνεται ένθερμα σε εφημερίδα της εποχής: «Άριστα πήραν στο «μάθημα θεάτρου» οι μαθητές 60 σχολείων, που συμμετείχαν στο Β' Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου, το οποίο συνδιοργανώνεται από τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία και το Θέατρο Τέχνης του Κάρολου Κουν[...] Σφίγγοντας το χέρι των «μαθητών-ηθοποιών», ο κ. Σουφλιάς δήλωσε ότι «η θεατρική διδασκαλία θα γενικευτεί στα σχολεία, γιατί το θέατρο διδάσκει, ενώ παράλληλα με τις δραστηριότητες αυτές δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να αναπτύξουν τη φαντασία τους και να εκφράσουν τις ιδιαίτερες ικανότητές τους».¹⁹⁸ Η τελετή λήξης πραγματοποιήθηκε στο Θέατρο Αρσακείου Ψυχικού, με την τιμητική συμμετοχή της θεατρικής ομάδας της Γερμανικής Σχολής με το έργο *Τα δημιουργημένα συμφέροντα*.¹⁹⁹

4.1.4. «Γ' Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου»

Η τρίτη διοργάνωση (1994) έγινε με τον τίτλο «Γ' Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου»²⁰⁰ αντί του όρου Φεστιβάλ. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι μετονομασία των εκδηλώσεων παραπέμπει στον θεσμό των αγώνων δράματος της αρχαιότητας, οι οποίοι δεν ήταν ένα απλό ψυχαγωγικό γεγονός, αλλά είχαν και πολιτιστική διάσταση. Οι Αγώνες της χρονιάς ήταν αφιερωμένοι στη μνήμη της Μελίνας Μερκούρη για το πάθος της να γίνει η τέχνη και το θέατρο μέρος της σχολικής πράξης και γι' αυτό καθιερώθηκε βραβείο με το όνομά της.²⁰¹ Συμμετείχαν 75 σχολεία και 1500 μαθητές και μαθήτριες από την Ελλάδα, την Κύπρο, τα ελληνικά σχολεία της

¹⁹⁶ Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*

¹⁹⁷ Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*

¹⁹⁸ «Παιδεία. Πλήρης θεατρική παιδεία... Δύο προτάσεις που αποβλέπουν στη βελτίωση του υπάρχοντος νομικού πλαισίου» του Λυκούργου Καλλέργη
Μέσα στο κείμενο αυτό υπάρχει και ένα μικρότερο πλαίσιο, μέσα στο μεγαλύτερο, με τον τίτλο: «Διδασκαλία θεάτρου στα Λύκεια», *Καθημερινή*, 13/4/1993

¹⁹⁹ «Τέχνες & Γράμματα. Λήγει το φεστιβάλ», *Ελεύθερος Τύπος*, 9/4/1993

²⁰⁰ Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.26,27

²⁰¹ «Καλλιτεχνικά. Οι μαθητές στα χνάρια των δασκάλων», *Απογευματινή*, 18/4/1994

Αιγύπτου, της Γερμανίας, της Β. Ηπείρου, της Ν. Ρωσίας, καθώς και 12^ο Γυμνάσιο Βελιγραδίου με τιμητική πρόσκληση (συμμετοχή εκτός συναγωνισμού).²⁰²

Το «Βραβείο Καρόλου Κουν» δόθηκε στο 6^ο Λύκειο Αθηνών για την παράσταση του έργου *Οι πανουργίες του Μπερτόλδου ή Κομέντια* του Γιώργου Σκούρτη και στα Εκπαιδευτήρια Κωστέα-Γείτονα για την παράσταση του έργου *Η τύχη της Μαρούλας* του Δημητρίου Κορομηλά. Το «Βραβείο Μελίνα Μερκούρη» πήρε το Λύκειο Ραφήνας με το έργο *Οδυσσεβάχ* της Ξένιας Καλογεροπούλου.²⁰³ Ειδικό βραβείο απονεμήθηκε στη Γερμανική Σχολή Αθηνών και στη Β΄ Τεχνική Σχολή Λεμεσού. Τον Α΄ έπαινο πήρε το Κολλέγιο Αθηνών και τον Β΄ έπαινο το Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο Νέας Ιωνίας Βόλου. Με διακρίσεις τιμήθηκαν το Γυμνάσιο Γαστούνης, το Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο Καβάλας και το 3^ο Λύκειο Παλαιού Φαλήρου. Τα Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία απένειμαν ειδική διάκριση στη Μέση Σχολή από τη Δερβιτσάνη της Β. Ηπείρου και στη χορευτική ομάδα από την Καπαρτίγκα της Ν. Ρωσίας. Τα σχολεία της Φ.Ε. συμμετείχαν, όπως πάντα, εκτός συναγωνισμού. Το Αρσάκειο Θεσσαλονίκης με τους *Όρνιθες* του Αριστοφάνη και τα Τοσίτσεια Λύκεια Εκάλης με το έργο του Άγγελου Βλάχου *Η κόρη του παντοπώλου*.²⁰⁴

Η Οργανωτική Επιτροπή, μετά τους Γ΄ Πανελλήνιους Αγώνες, διαπίστωσε ότι ο θεσμός δε συνιστά μόνο μια ευκαιρία καλλιτεχνικής επικοινωνίας μεταξύ Γυμνασίων και Λυκείων της Ελλάδας, αλλά θα μπορούσε να αποτελέσει και τόπο συνάντησης ελληνικών σχολείων του εξωτερικού, ακόμη και σχολείων από τις γειτονικές χώρες. Γι' αυτό, μετά από τρία χρόνια πειραματικής εφαρμογής του, η Οργανωτική Επιτροπή αποφάσισε τη διεύρυνση των Αγώνων, τόσο ως προς το δραματολόγιο, επιτρέποντας τη συμμετοχή και με έργα του παγκοσμίου ρεπερτορίου, όσο και ως προς τις συμμετοχές, προσκαλώντας σχολεία από τις Βαλκανικές χώρες.²⁰⁵

4.1.5. Δ΄ Πανελλήνιοι Αγώνες

Έτσι, στους Δ΄ Πανελλήνιους Αγώνες (1995)²⁰⁶ συμμετείχαν 103 σχολεία και 2000 μαθητές και μαθήτριες από την Ελλάδα, την Κύπρο, τα ελληνικά σχολεία της Β. Ηπείρου, της Ν. Ιταλίας, της Ουκρανίας και σχολεία από τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, τη Σερβία και τη Ρωσία.²⁰⁷ Το «Βραβείο Καρόλου Κουν» απενεμήθη από κοινού στο Λύκειο Πολεμιδιών Κύπρου για το έργο του Αριστοφάνη *Νεφέλες* και στο Γυμνάσιο Ασβεστοχωρίου Θεσσαλονίκης για το έργο του Ηλία Καπετανάκη *Βεγγέρα*. Με το «Βραβείο Μελίνα Μερκούρη» τιμήθηκαν οι παραστάσεις *Ο Δράκος* του Ε. Σβαρτς από το 6^ο Λύκειο Αθηνών και *15 χρόνια μαζί*, πρωτότυπο έργο της Γερμανικής Σχολής

²⁰² Ατσαβέ Π. (1996), *ό.π.*, σ.192 και «Αναδρομή στους Αγώνες (1992-1996)» (1997), στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, Αθήνα, σ.18-19

²⁰³ «Καλλιτεχνικά. Μαθητές στα βήματα του Κουν. Απονεμήθηκαν τα βραβεία των τρίτων Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου», *Απογευματινή*, 25/4/1994

²⁰⁴ *Ό.π.*

²⁰⁵ *Ό.π.*

²⁰⁶ «Πανόραμα. Θεατρικοί αγώνες στην... εκκίνηση», *Τα Νέα*, 10/4/1995. Βλ. και Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ. 28

²⁰⁷ «Πανόραμα. Αγώνες Θεάτρου», *Τα Νέα*, 4/4/1995

Αθηνών.²⁰⁸ Όπως χαρακτηριστικά υπογραμμίζεται σε εφημερίδα της εποχής: «η εξοικείωση του μαθητή με το καλό θέατρο έχει πια αρχίσει να γίνεται πίστη σε εκπαιδευτικούς, σε γονείς, σε ανθρώπους του θεάτρου. Όλο και περισσότερες παραστάσεις μαθητικού θεάτρου παρατηρούνται».²⁰⁹

Οι Αγώνες διευρύνονται και εμπλουτίζονται με ποικίλες δραστηριότητες που προάγουν την καλλιέργεια της θεατρικής παιδείας στο σχολείο, καθώς για πρώτη φορά παρουσιάζουν στους Αγώνες τη δουλειά τους και σχολεία για παιδιά με ειδικές ανάγκες. Επίσης, λειτουργούν με επιτυχία ανοικτά μαθήματα θεατρικής πράξης με ηθοποιούς, θεατρολόγους και καθηγητές υπεύθυνους των θεατρικών μαθητικών ομάδων. Επιπλέον, πραγματοποιούνται συναντήσεις-συζητήσεις των μαθητών με τους θεατρικούς συγγραφείς Ιάκωβο Καμπανέλλη, Βασίλη Ζιώγα και Κώστα Μουρσελά. Μάλιστα, εκδίδεται καθημερινά ο *Ελαφηβολιών*, εφημερίδα με νέα των Αγώνων, με ευθύνη του μαθητικού ομίλου δημοσιογραφίας των Αρσακείων Σχολείων. Τέλος, στην προκριματική φάση συμμετέχουν ως μέλη των κριτικών επιτροπών οι πρώτοι απόφοιτοι του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.²¹⁰

4.1.6. Ε΄ Πανελλήνιοι Αγώνες

Οι Ε΄ Πανελλήνιοι Αγώνες (1996)²¹¹ αποτέλεσαν μια διερευνητική προσπάθεια για την επέκταση των Αγώνων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με συναντήσεις και ανταλλαγή απόψεων για το θέατρο στο σχολείο μεταξύ εκπροσώπων από σχολεία ευρωπαϊκών κρατών. Στο πλαίσιο αυτό, κλήθηκαν να παρουσιάσουν τις παραστάσεις τους 15 σχολεία από όλη την Ελλάδα που βραβεύτηκαν κατά τις προηγούμενες διοργανώσεις, ώστε να εκτιμηθεί η συνέχεια της πορείας τους, καθώς και σχολεία από την Κύπρο, την Ουκρανία και τη Δανία. Στην άτυπη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε πήραν μέρος εκπρόσωποι θεατρικών ομάδων σχολείων από τη Δανία, την Κύπρο, τη Σουηδία, τη Γερμανία, την Ισπανία, τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και την Ελλάδα. Διαπιστώθηκαν τα κοινά προβλήματα ως προς την επίσημη ένταξη του θεάτρου στο σχολικό πρόγραμμα και παρουσιάστηκαν οι κατά τόπους προσπάθειες για την αντιμετώπιση των δυσκολιών.²¹²

Παράλληλα, με την Κριτική Επιτροπή των Αγώνων, λειτούργησαν πειραματικά δύο ακόμη επιτροπές: η μία αποτελείτο από καθηγητές και μαθητές και η άλλη από θεατρολόγους. Το «Βραβείο Καρόλου Κουν» πήρε το Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο Καβάλας για το έργο του Θ. Ουάιλντερ *Η μικρή μας πόλη*, ενώ το «Βραβείο Μελίνα Μερκούρη» δόθηκε στα Εκπαιδευτήρια Κωστέα-Γείτονα για το έργο *Γενικός Γραμματέας* του Ηλία Καπετανάκη. Η επιτροπή των καθηγητών και μαθητών βράβευσε το σύνολο των παραστάσεων για την ιδιαίτερη συνεισφορά κάθε μιας. Η επιτροπή των

²⁰⁸ «Αναδρομή στους Αγώνες (1992-1996)» (1997), στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, Αθήνα, σ.18

²⁰⁹ «Πανόραμα. Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου», *Τα Νέα*, 8/4/1995

²¹⁰ «Αναδρομή στους Αγώνες (1992-1996)» (1997), *ό.π.*

²¹¹ Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.29

²¹² «Αναδρομή στους Αγώνες (1992-1996)» (1997), *ό.π.*

θεατρολόγων βράβευσε τα Αρσάκεια Σχολεία Ψυχικού για το έργο του Φ. Γκ. Λόρκα *Ματωμένος Γάμος*.²¹³

4.1.7. Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου

Τέλος, η Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου (1997 & 1998)²¹⁴ είχε συμμετοχές από σχολεία του εξωτερικού, την Κύπρο και τα βραβευμένα ελληνικά σχολεία της περσινής διοργάνωσης. Επιπλέον, λειτούργησαν οι δραστηριότητες που καθιερώθηκαν την τέταρτη χρονιά της διοργάνωσης (ανοικτά μαθήματα, συναντήσεις-συζητήσεις, εφημερίδα Αγώνων). Οι Αγώνες ολοκληρώθηκαν με το Συνέδριο των Εκπροσώπων Σχολείων των ευρωπαϊκών χωρών με θέμα το Θέατρο στο Σχολείο.²¹⁵ Όπως σημείωνε εφημερίδα εποχής, «η επαφή του μαθητή με το θέατρο, με τα προβλήματα που θίγει στο έργο του ο συγγραφέας και, μετά από προσωπική επαφή, οι προβληματισμοί γύρω από την ερμηνεία ενός ρόλου, όλ' αυτά προάγουν την κριτική σκέψη, την καλλιέργεια και την ευαισθησία, εξίσου σημαντικά, όπως και η σχολική παιδεία.

Ωστόσο, στην ελληνική σχολική εκπαίδευση, οι μαθητές, ως γνωστόν, μένουν μακριά από αυτή τη μορφή παιδείας και οι θεατρικές παραστάσεις στα σχολεία είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Αυτές οι σκέψεις οδήγησαν πριν από 5 χρόνια τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία στην οργάνωση ενός Ετήσιου Πανελληνίου Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου, του οποίου οι κατευθύνσεις έχουν συνταχθεί από καθηγητές της Δραματικής Σχολής του Θεάτρου Τέχνης. Φέτος, τα Αρσάκεια Σχολεία και η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, με τη σκέψη ότι η θεατρική παιδεία είναι το πιο ασφαλές όχημα που μπορεί να φέρει κοντά τους νέους της Ευρώπης, πραγματοποίησαν (11-18 Απριλίου) την Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου. Η φιλοσοφία και τα όρια δράσης της συνάντησης καθορίστηκαν από μια οργανωτική επιτροπή, αποτελούμενη από πανεπιστημιακούς, εκπαιδευτικούς, θεατράνθρωπους, και στόχος ήταν οι μαθητές να «μάθουν» μέσα από βιώματα θεατρικά και να επικοινωνήσουν με τα προσκεκλημένα σχολεία από όλη την Ευρώπη.

Επειδή τα θέματα ήταν πολλά και το πεδίο συζήτησης τεράστιο, σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε το Ευρωπαϊκό Συνέδριο για το Θέατρο στο Σχολείο, όπου ανταλλάχθηκαν απόψεις και διαμορφώθηκαν προτάσεις για μια εκπαίδευση θεατρική, πολιτική, ελληνική και ευρωπαϊκή.

Οι διοργανωτές πέτυχαν τη στενή συνεργασία του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών και του προγράμματος εκπαίδευσης και πολιτισμού «Μελίνα».

²¹³ «Αναδρομή στους Αγώνες (1992-1996)» (1997), *ό.π.*, σ.19 και «Παίρνουν άριστα και στο σανίδι», *Ελευθεροτυπία*, 26/4/1996

²¹⁴ Βλ. Παράρτημα με Φωτογραφίες, Εικ.30-31

²¹⁵ «Αναδρομή στους Αγώνες (1992-1996)» (1997), *ό.π.*, σ.19, «Τέχνες-Πολιτισμός. Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου», *Αθηναϊκή*, 14/4/1997 και «Πολιτισμός. Το Θέατρο στα Σχολεία», *Αθηναϊκή*, 18/4/1997

Όλοι αυτοί οι φορείς, υπό την αιγίδα των υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού, έδωσαν την ευκαιρία στους τόσους πολλούς δημιουργικούς μαθητές και καθηγητές που υπάρχουν στην Ελλάδα, να δείξουν πώς καταθέτουν την ψυχή τους στην Τέχνη του Θεάτρου και να μάθουν πόσοι κάνουν το ίδιο σε ολόκληρη την Ευρώπη. Έδωσε και βήμα σε όλους αυτούς τους καθηγητές και επιστήμονες, που παραμένουν ιδεολόγοι και σκοπεύουν να κάνουν το θέατρο στα σχολεία «ένα αυθαίρετο που πρέπει να νομιμοποιηθεί», για να ανταλλάξουν τον προβληματισμό τους σε πανευρωπαϊκό επίπεδο».²¹⁶

Όπως υπογράμμιζε ο Κώστας Μουρσελάς «Και επειδή πια αρχίσαμε να αντιλαμβανόμαστε ότι τελικά το μόνο πράγμα που έχει τη δύναμη να ενώνει τους λαούς (όχι μόνο της Ευρώπης αλλά και του πλανήτη μας) είναι η τέχνη, και κυρίως η τέχνη του θεάτρου, πιστεύω ότι με την παράλληλη καθιέρωση και του θεσμού μιας «Ευρωπαϊκής Συνάντησης Μαθητικού Θεάτρου», θα προσπαθήσουμε να πετύχουμε αυτό που αδυνατεί να κατορθώσει η πολιτική με τους παντός είδους πολιτικούς της, αυτό που αποκλείεται να επιτρέψουν να συμβεί τα παντός είδους συμφέροντα και οι παντός είδους καιροσκοπισμοί, δηλαδή αυτήν την ενότητα που θα μπορούσε να συναδελφώσει τους λαούς του κόσμου, για να τελειώνουν επιτέλους τα μίσση, οι φανατισμοί, οι εθνικισμοί, οι ρατσισμοί και, αν όχι να τελειώνουν, για να μην είμαι και τόσο ρομαντικός, τουλάχιστον να μειωθεί το καταστροφικό τους έργο. Για να συμβούν όμως όλα αυτά τα «μαγικά», εάν υπάρχει κάποια πιθανότητα κάπως, κάποτε να συμβούν, το ξέρουμε καλά ότι πρέπει να ξεκινήσουν μόνο από τους νέους, αυτούς που αύριο θα διαμορφώνουν με τον άλφα ή τον βήτα τρόπο τις τύχες του κόσμου, που σημαίνει και τις δικές τους».²¹⁷

²¹⁶ «Πολιτισμός. Το θέατρο συμπληρώνει τη σχολική Παιδεία. Πραγματοποιήθηκε με επιτυχία η Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου», *Αθηναϊκή*, 25/4/1997

²¹⁷ Μουρσελάς Κ. (1997), «Η τέχνη στο σχολείο», στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, Αθήνα, σ.28

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Από την αρχειακή έρευνα και τη μελέτη του σχετικού υλικού που κατέστη δυνατόν να εντοπίσουμε, προχωρήσαμε στη σύνθεση της παρούσας εργασίας με έμφαση στην ταξινόμηση και καταγραφή των σχετικών πληροφοριών. Το υλικό δυστυχώς παρουσιάζει μία άνιση χρονική κατανομή, αλλά αυτό ερμηνεύεται από το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της Κατοχής και των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων, το Κτήριο των Αρσακείων Σχολείων στο Ψυχικό επιτάχθηκε και χρησιμοποιήθηκε για πολύ διαφορετικούς σκοπούς, οπότε ένα μεγάλο μέρος των εγγράφων και των αρχειακών καταγραφών δεν διασώθηκε. Επίσης, επειδή η ψηφιοποίηση των Πρακτικών του Διοικητικού Συμβουλίου δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, είχαμε την ευκαιρία να ερευνήσουμε, ως προς αυτό, μόνον τα έτη για τα οποία η διαδικασία ψηφιακής αποτύπωσης έχει προχωρήσει.

Ωστόσο, αυτό το υλικό που μελετήσαμε, αρχειακό αλλά και δημοσιευμένο στους επετειακούς τόμους της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας και στον διαδικτυακό τόπο της, ήταν αρκετό για να διαμορφώσουμε μια κατατοπιστική και περιεκτική εικόνα για το θέμα μας. Το σχολικό θέατρο υπήρξε ανέκαθεν συνυφασμένο με τη στοχοθεσία των σχολείων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας που είχε θέσει από την αρχή την ευρύτερη καλλιέργεια των μαθητριών ως έναν από τους σκοπούς της διδασκαλίας στα σχολεία. Ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα, με τις παραστάσεις των πρωτότυπων και ειδικά γραμμένων για τα Αρσάκεια Σχολεία θεατρικών έργων για παιδιά του Γρηγορίου Ξενόπουλου, διαμορφώνεται μια ισχυρή παράδοση σχολικού θεάτρου που ακολουθείται με προσήλωση και μεγάλη επιμέλεια έως σήμερα.

Σημαντικό κεφάλαιο αποτέλεσε, επίσης, η έμφαση που δόθηκε στη διδασκαλία και σκηνική απόδοση αρχαίων τραγωδιών από τις μαθήτριες των Αρσακείων, γεγονός που συνδέθηκε με την ευρύτερη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και με την εμπέδωση της γλώσσας από τις μαθήτριες, αλλά και με την ευρύτερη επαφή των μαθητριών με τον κόσμο της ανθρωπιστικής παιδείας και του πολιτισμού. Ακόμη όμως και αν η από σκηνης απαγγελία των τραγωδιών στην αρχαία ελληνική γλώσσα μπορεί να φαίνεται, μέσα στο πλαίσιο των αγώνων για την επικράτηση του δημοτικισμού, ως μία συντηρητική επιλογή, είναι σημαντικό να τονισθεί ότι σε όλες σχεδόν τις μαρτυρίες που προέρχονται από τις εφημερίδες της εποχής επισημαίνεται η άρτια σκηνική απόδοση των έργων αυτών και η ιδιαίτερη φροντίδα των διδασκόντων για τη μουσική πλαισίωση, τα κοστούμια, τη σκηνογραφία, την υποκριτική και, γενικότερα, την αισθητική των παραστάσεων, στοιχείο που ενισχύεται και από το φωτογραφικό υλικό που σώζεται.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι, ακόμη και μέσα στους δύσκολους καιρούς της Κατοχής και των πρώτων μεταπολεμικών ετών, υπάρχουν μαρτυρίες για παραστάσεις που δίνονται με πολύ επιμελημένο τρόπο στις αίθουσες των Αρσακείων. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει, πιστεύουμε, στην παράσταση των *Δαναΐδων* του Ανδρέα Κάλβου, ενός αρχαιόθεμου έργου του Επτανήσιου ποιητή (γραμμένου στην ιταλική γλώσσα και μεταφρασμένου από τη Μαριέττα Μινώτου) που παρουσιάστηκε ήδη το 1940.

Κατά τη μεταπολεμική περίοδο και, ειδικότερα από τη δεκαετία του 1960, η θεατρική δραστηριότητα στα Αρσάκεια σχολεία γνώρισε νέα άνθηση με σχολικές παραστάσεις αρχαίων τραγωδιών, αλλά και σύγχρονων νεοελληνικών έργων όπως το *Bloc C* του Ηλία Βενέζη. Όλα τα κτήρια που στεγάζουν τα Αρσάκεια Σχολεία διαθέτουν αίθουσες θεάτρου και οι σχολικές παραστάσεις γίνονται σημαντικό κομμάτι της σχολικής ζωής, που σχετίζεται με τη γενικότερη εκπαιδευτική διαδικασία και θεωρούνται βασική πτυχή της αισθητικής καλλιέργειας των μαθητών και της ολόπλευρης ανάπτυξής τους.

Η σημασία που έχει αποδοθεί στη θεατρική σχολική δραστηριότητα, γενικότερα, σηματοδοτείται και από το γεγονός της συνεργασίας των Αρσακείων σχολείων με πρόσωπα που είχαν άμεση σχέση με τις καλλιτεχνικές και θεατρικές δραστηριότητες και οι οποίοι καλούνταν κατά καιρούς να συμμετάσχουν στη διαμόρφωση της σχολικής θεατρικής ζωής των Αρσακείων. Από την εποχή ακόμη που η διευθύντρια Μαρία Αλεξανδρίδου κάλεσε τον γνωστό και καταξιωμένο ήδη τότε Γρηγόριο Ξενοπούλο να γράψει έργα ειδικά για να παιχτούν από τις μαθήτριες του Αρσακείου έως την πολύ πρόσφατη παράσταση του έργου του Ευγένιου Τριβιζά *Δώδεκα παρά δώδεκα* που γράφτηκε, επίσης, ειδικά για τα Αρσάκεια, διήλθε ένας σχεδόν αιώνας κατά τον οποίο το σχολικό θέατρο αποτέλεσε αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής ζωής στα σχολεία της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. Εκτός από τους δραματογράφους, πολλοί καλλιτέχνες του θεάτρου και άλλων τεχνών, όπως ο Τάκης Μουζενίδης, ο Κλεόβουλος Κλώνης, ο Αργύρης Κουνάδης, ο Δημήτρης Λιγνάδης, ο Φωκάς Ευαγγελινός και πολλοί άλλοι, παλαιότεροι και σύγχρονοι, έχουν κατά καιρούς παράσχει την αρωγή τους στην υλοποίηση των παραστάσεων των Αρσακείων σχολείων, καταδεικνύοντας τη σημασία που απέδιδε το σχολείο αλλά και οι ίδιοι στη συνεργασία αυτή και τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζονταν οι θεατρικές δραστηριότητες από τη διοίκηση και τους διδάσκοντες των σχολείων.

Η συνεργασία με τους ανθρώπους του θεάτρου επεκτάθηκε και στη συνεργασία με σημαντικούς φορείς της θεατρικής ζωής στην Ελλάδα. Μέσα από μία παρόμοια συνεργασία της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας με το Θέατρο Τέχνης και το Πανεπιστήμιο Αθηνών αλλά και το Πρόγραμμα «Μελίνα», προήλθε, οργανώθηκε και υλοποιήθηκε η πολύ αξιόλογη πρωτοβουλία των Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου και της Ευρωπαϊκής Συνάντησης Μαθητικού Θεάτρου, που πραγματοποιήθηκαν επί 6 χρόνια. Η διοργάνωση αυτή θεωρείται μια καινοτόμος προσπάθεια που έδωσε ώθηση στο σχολικό θέατρο σε όλη την Ελλάδα και ανέδειξε, γενικότερα, την αξία της αισθητικής καλλιέργειας των μαθητών και της θεατρικής αγωγής στο ελληνικό σχολείο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρωτογενείς πηγές

- ❖ Αρχείο της Φ.Ε.
- ❖ Πρακτικά του Δ.Σ. της Φ.Ε. (1840-1884 & 1977-1982)

- ❖ Εφημερίδες και Περιοδικά

Αθήναι (1903, 1907, 1916, 1917)

Αθηναϊκή (1997)

Ακρόπολις (1936, 1955, 1968, 1974, 1987)

Απογευματινή (1994)

Διάπλασις των παιδων (1916)

Έθνος (1992)

Ελεύθερον Βήμα (1927, 1935, 1940)

Ελεύθερος Λόγος (1927)

Ελεύθερος Τύπος (1993)

Ελευθεροτυπία (1996)

Έμπρός (1903, 1907, 1916, 1917)

Εστία (1907, 1927, 1934)

Η Βραδυνή (1968)

Καθημερινή (1993)

Καιροί (1917)

Νουμάς (1907)

Τα Νέα (1995)

Μελέτες και Άρθρα

«Αναδρομή στους Αγώνες (1992-1996)» (1997) στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, Αθήνα

- Αμαριώτου Μ. (1937), *ΙΩ. Π. Κοκκώνης. Ο πρώτος μας παιδαγωγός*, Αθήνα
- Ατσαβέ, Π. , *Ο Εορτασμός της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*, Ανέκδοτο υλικό
- Ατσαβέ Π. (1996), «Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου» στον επετειακό τόμο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, Αθήνα
- Ατσαβέ Π. (1996), «Θεατρική Παιδεία» στον επετειακό τόμο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, Αθήνα και «Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία» (1997) στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, Αθήνα
- Γεωργακάκη Κ. (1998), «Θέατρο Αθηνών: Οι παραστάσεις στα χρόνια του Όθωνα», *Παράβασις 2*
- Courtney R. (1974). *Play, Drama and Thought: The intellectual Background to Drama in Education*, London, Cassell; New York: Drama Book Specialist
- Γραμματάς Θ. (1996), *Fantasyland, Θέατρο για Παιδικό και Νεανικό Κοινό*, σειρά «Θεατρική Παιδεία»1, Αθήνα: τυπωθήτω
- Γραμματάς Θ. (2001), *Διδακτική του θεάτρου*, σειρά «Θεατρική Παιδεία» 6, Αθήνα: τυπωθήτω
- Γραμματάς Θ. (2002), *Το Ελληνικό Θέατρο στον 20ό αιώνα. Πολιτισμικά πρότυπα και πρωτοτυπία*, Α' Τόμος, Αθήνα: Εξάντας
- Γραμματάς, Θ. (2003⁴), *Θέατρο και Παιδεία*, Αθήνα
- Γραμματάς Θ. (2004). *Το θέατρο στο σχολείο: Μέθοδοι διδασκαλίας και εφαρμογής*, Αθήνα: Ατραπός
- Γραμματάς Θ. (2005), *Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, σειρά «Θεατρική Παιδεία » αρ. 3, Αθήνα: τυπωθήτω
- Γραμματάς Θ. (2007), *Η Σχολική Θεατρική Παράσταση*, τ.Α', Αθήνα: Ατραπός
- Γραμματάς Θ. –Μουδατσάκης Τ. (2008), «Θέατρο και Πολιτισμός στο Σχολείο. Για την επιμόρφωση Εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», Ρέθυμνο, ΕΔΙΑΜΜΕ
- Γραμματάς Θ. (2008), «Το θέατρο ως συνισταμένη των πολιτιστικών εκδηλώσεων στο σχολείο». *Εκπαίδευση και Θέατρο 9*: 33-37
- Γραμματάς Θ. (2011), *Εισαγωγή στην ιστορία και τη θεωρία του θεάτρου*, Αθήνα: Εξάντας

Γραμματάς Θ. (2014), *Πάμμουσος Παιδαγωγία: Η Παιδαγωγική του Θεάτρου*, Αθήνα: Ταξιδευτής

Γραμματάς Θ. (2017), *Θεατρική Αγωγή και Παιδεία*, Αθήνα: Διάδραση

Γεωργουσόπουλος Κ. (1994), «Δεκαπέντε όροι για το σχολικό θέατρο», στο *Το θέατρο στο σχολείο: Εμπειρίες από τους Πανελληνίους Αγώνες μαθητικού θεάτρου-Πρώτες προσεγγίσεις Μαρτυρίες*, Αθήνα: Έκδοση των Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου

Γκανά Γ., Θεοδωρίδης Ν., Ζησοπούλου Ε. κ.ά.(1998), *Δέκα δημιουργικά βήματα για μια σχολική παράσταση- Και έξι παραστάσεις με παιδιά σχολικής και προσχολικής ηλικίας*, Αθήνα: Καστανιώτη

Gottman J. (2000), *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Deldime Roger, (1996), *Θέατρο για την παιδική και νεανική ηλικία*, Εισαγ. -Μετφρ. Θ.Γραμματάς, Αθήνα: Τυπωθήτω

Δενδρινού Φ. (2004), «Θέατρο το παραστατικό ταξίδι της λέξης». Στο *Η Λογοτεχνία σήμερα. Όψεις, Αναθεωρήσεις, Προοπτικές*, επιμ. Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Δημάκη-Ζώρα Μ. (2017), «Δι' εορτάς σχολείων και οικογενειών: Ο Γρηγόριος Ξενόπουλος και η συμβολή του στη θεμελίωση του θεάτρου για παιδιά στην Ελλάδα», *Πρακτικά Ι' Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου*, Κέρκυρα

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα (1981), Πάπυρος, Τόμος 10, στο λήμμα «Μισαήλ Αποστολίδης»

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα (1988), Πάπυρος, Τόμος 34, στο λήμμα «Κοκκώνης Ιωάννης»

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα (1988), Πάπυρος, Τόμος 16, στο λήμμα «Γεννάδιος Γεώργιος»

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα (1989), Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, Τόμος 35, στο λήμμα «Μαρίκα Κοτοπούλη»

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό (1986), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 5, στο λήμμα «Απόστολος Αρσάκης»

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό (1986), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 5, στο λήμμα «Μαρίκα Κοτοπούλη»

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό (1987), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 6, στο λήμμα «Γεώργιος Μιστριώτης»

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό (1990), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 2, στο λήμμα «Γεώργιος Γαρδίκας»

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό (1991), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 4, στο λήμμα «Κοκκώνης Ιωάννης»

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό (1991), Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 6, στο λήμμα «Μισαήλ Αποστολίδης»

Ζιώγου-Καραστεργίου Σ., *Η μέση εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα, , (1830-1893)*, εκδ. ΙΑΕΝ, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1986

Ζωΐδης Γ. (1964), *Κωνσταντίνος Κυριακού-Αριστίας: Ο φλογερός αγωνιστής, Ο κορυφαίος ηθοποιός, Ο γλυκός δάσκαλος. Ιστορική βιογραφία*, Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις

Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) *Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, Αθήνα 1996

Heathcote D. (1991), «Το δράμα ως πρόκληση». Στο: *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας: Το Παιδικό Θέατρο*, τ.6, Αθήνα: Συμυρνωτάκης

Ηλιάδης Φ. (1996), *Μαρίκα Κοτοπούλη*. Αθήνα: Δωρικός

Καραγιάννης Θ. (2012), *Ιστορία της Δραματουργίας για παιδιά*, Θεσσαλονίκη: Αντ. Σταμούλης

Καραγιάννης Θ. (2013), *Σχολικό Θέατρο (1871-1974) Πρόλογοι Σχολικού Θεάτρου & Σχολικών Γιορτών. 140 Κείμενα με αισθητικό, ιστορικό, παιδαγωγικό και εκπαιδευτικό περιεχόμενο*, Αθήνα: Πάραλος

Καρρά Α. (2010), *Ο Σπύρος Μελάς και το θέατρο της εποχής του: συμβολή στη μελέτη της δραματουργίας του*, Διδακτορική Διατριβή: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Κοντογιάννη Α., (2000), *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Κοντογιάννη Α. (2008), *Μαύρη αγελάδα-Άσπρη αγελάδα: Δραματική Τέχνη και Διαπολιτισμικότητα*, Αθήνα: Τόπος

Λαδογιάννη Γ. (1998), *Το παιδικό θέατρο στην Ελλάδα. Ιστορία και Κείμενα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Λάσκαρη Ν. (1938), *Ιστορία Νεοελληνικού Θεάτρου*, Αθήνα: Μ.Βασιλείου

Λεκκάκου Ι. (2006), *Το ελληνικό θέατρο για παιδιά. Από τα πρώτα βήματα στην καθιέρωση (1896-1972)*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα

- Λιοσάτου Κ. (2004), *Θέατρο για παιδιά και Σχολείο στην Ολλανδία και στην Ελλάδα*, Αθήνα: Δαρδανός
- Ματσαγγούρας Η., (1995), *Ομαδοκεντρική διδασκαλία και μάθηση: Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας κατά ομάδες*, Αθήνα: Γρηγόρης
- Μαυρομούστακος, Π. (1994), «Αντί εισαγωγής: Απόπειρα προσδιορισμού προβλημάτων της θεατρικής δραστηριότητας στο σχολείο». Στο: *Το θέατρο στο σχολείο: Εμπειρίες από τους Πανελλήνιους Αγώνες μαθητικού θεάτρου-Πρώτες προσεγγίσεις Μαρτυρίες*, Αθήνα: Έκδοση των Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Μαυρομούστακος Π. (1997), «Απολογισμός για μια αρχή», στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*
- Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* (1928), Εκδόσεις Πύρσος, τόμος 5, στο λήμμα «Απόστολος Αρσάκης»
- Μεταξά Α. (1949), *Το θέατρο του παιδιού*, τ. Δ.', πρόλογος Γ. Σιδέρη, Αθήνα
- Μουρσελάς Κ. (1994), «Η τέχνη στο σχολείο», στο: *Το θέατρο στο σχολείο: Εμπειρίες από τους Πανελλήνιους Αγώνες μαθητικού θεάτρου-Πρώτες προσεγγίσεις Μαρτυρίες*, Αθήνα: Έκδοση των Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Μουρσελάς Κ. (1997), «Η τέχνη στο σχολείο», στο: *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*, Αθήνα
- Μπαμπινιώτης Γ. (1996), «Τα Αρσάκεια ως παιδευτική σύλληψη και πράξη», στο: *Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας*, Αθήνα
- Ξανθάκου, Γ. (2011), *Δημιουργικότητα και Καινοτομία στο Σχολείο και την Κοινωνία*, Αθήνα: Διάδραση
- Page C., (2004), «Πώς οι ομαδικές δημιουργικές δραστηριότητες μπορούν να ανανεώσουν τις σχέσεις των μαθητών», στο *Το Θέατρο και οι Παραστατικές Τέχνες στην Εκπαίδευση: Δημιουργικότητα και μεταμορφώσεις*, επιμ. Ν. Γκόβας, Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
- Παπαδόπουλος Σ. (2010), *Παιδαγωγική του Θεάτρου*, Αθήνα: Αυτοέκδοση
- Πούχγερ Βάλτερ, (1985), *Σημειολογία του θεάτρου*, Αθήνα: Παϊρίδη
- Πούχγερ Β. (1997), «Το Θέατρο στο Σχολείο», στο *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*
- Πούχγερ Β. (2015), *Ανεπίδοτα και αναπάντητα: Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Σακελλαρίου, Χ. (1996), *Οι Πρωτοπόροι της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Σιδέρης Γ., «Ένα χρονικό της Μαρίκας Κοτοπούλη», *Νέα Εστία*, 1/10/1954, τ.56

Σιδέρης Γ. (1976), *Το Αρχαίο Θέατρο στη Νέα Ελληνική Σκηνή 1817-1932*, Αθήνα: Ίκαρος

Σολομός Α. (1992), *60 χρόνια Εθνικό Θέατρο (1932-1992)* επιμ. Σπύρος Καραχρήστος, Κέδρος

Σταματοπούλου-Βασιλάκου Χ. (2001), «Το θέατρο στο σχολείο, Σύντομη ιστορική αναδρομή» στο *Το θέατρο στο σχολείο* επιμ. Β. Δεμερτζή, Αθήνα, Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Γ' Αθήνας Τμήμα Πολιτιστικών Θεμάτων

Φυσιογνωμιαί τινες Αρσακειάδων. Επ' ευκαιρία της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. 1836-1936 (1936), Αθήνα: χ.ε.

Φωτιάδης Δ. (1971), *Η Επανάσταση του 21*, Μέλισσα, τόμος Α'

Χατζηπανταζής Θ. (2006), *Το Ελληνικό Ιστορικό Δράμα. Από το 19^ο στον 20^ό αιώνα*, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1908-1909), Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις

Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1909-1910), Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις

Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1910-1911), Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις

Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1911-1912), Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις

Ωδείον Αθηνών (1871). Λεπτομερής Έκθεσις (1913-1914), Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου Εν Αθήναις

Διαδικτυακό υλικό

Γραμματάς Θ. (2009), *Το θέατρο ως πάμμουσος σύνοδος τεχνών στο σχολείο*, σ.9, <https://gtheodore.files.wordpress.com/.../cf84cebf-ceb8ceb5ceb1cf84cf81cebf-cf89cf> (Ανακτήθηκε στις 11/8/2018)

Γραμματάς Θ. –Μουδατσάκης Τ. (2008), «Θέατρο και Πολιτισμός στο Σχολείο. Για την επιμόρφωση Εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης»,

Ρέθυμνο, ΕΔΙΑΜΜΕ, σσ. 56-66 και [online]. Διαθέσιμο στο: <http://theodoregrammatas.com/el/> [ανάκτηση 13/6/2018]

Ζωγόπουλος Κ.(1991,1 Ιανουαρίου) Αφιέρωμα στη «Θεία Λένα» [Τηλεοπτική εκπομπή], Αθήνα: ΕΡΤ ΑΕ (ημερομηνία ανάκτησης 6/5/2018)

Σαρηγιάννης Γ., 10/2/2016, «Κελαηδούν...» , 10/2/2016 . Διαθέσιμο στο http://totetartokoudouni.blogspot.com/2016/02/blog-post_10.html, (ημερομηνία ανάκτησης 6/2/2018)

Ταμπάκη Α. (2015), «Το ελληνικό θέατρο των Νεωτέρων Χρόνων Β'. Ενότητα 4: Το νεοελληνικό θέατρο στον 19^ο αιώνα. Ανδρέας Κάλβος». Φιλοσοφική Σχολή. Τμήμα Θεατρικών Σπουδών. Ανακτήθηκε στις 18/8/2018 από <http://opencourses.uoa.gr/modules/document/file.php/THEATRE103/%CE%94%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%A0%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%84%CE%BF/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/PDF/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%A0%CE%B1%CF%83%CE%B7%209%20-%20%CE%9A%CE%AC%CE%BB%CE%B2%CE%BF%CF%82.pdf>

<http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/founders> (ημερομηνία ανάκτησης 15/3/2018)

<http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/milestones> (ημερομηνία ανάκτησης 15/3/2018)

<http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/milestones> (ημερομηνία ανάκτησης 15/2/2018)

http://www.arsakeio.gr/images/stories/FE/ISTORIKES_GRAMMES/19os_aiwnas/19os_aiwnas/story_html5.html (ημερομηνία ανάκτησης 15/2/2018)

<http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/benefactors#απόστολος-αρσάκης> (ημερομηνία ανάκτησης 15/2/2018)

<http://www.arsakeio.gr/gr/about/history/43-greek/administration/history/28320-to-arsakeio-kata-ton-polemo-tou-1940> (ημερομηνία ανάκτησης 19/8/2018)

<http://www.arsakeio.gr/gr/latest/21110-12para12> (ημερομηνία ανάκτησης 28/8/2018)

<http://www.kathimerini.gr/881954/article/politismos/vivlio/kalvos-lampros-logios-kai-poihths> (ημερομηνία ανάκτησης 18/8/2018)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ-ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Α) ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

1^ο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου
Οργάνωση Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία και Θέατρο Τέχνης-Κάρολος Κουν
Αρσάκειο Ψυχικού
12-17 Απριλίου 1992
Σχολικό Έτος 1991-1992
Πειραματική Περίοδος

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*
Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*
Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*
Ιωάννα Δερματά-Βασιλάκου, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού*
Βασιλική Φουντουκάκου-Κυρατσούλη, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Τοσιτσείων Σχολείων Εκάλης*
Παναγιώτα Ατσαβέ, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Τοσιτσείων Σχολείων Εκάλης*
Μικέλα Βλαβιανού, *Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος:

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*

Μέλη:

Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*
Ρένη Πιττακή, *Ηθοποιός*
Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*
Καίτη Παπαλεξοπούλου, *Καθηγήτρια Αγωγής Προφορικού Λόγου Σχολής Θεάτρου Τέχνης*

Κώστας Μουρσελάς, *Συγγραφέας*
Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών*
Χρήστος Διονυσόπουλος, *Φιλολόγος-Σχολικός Σύμβουλος Β/θμιας Εκπαίδευσης,*
Εκπρόσωπος Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
Φώφη Σιμοπούλου, *Εκπρόσωπος Υπουργείου Πολιτισμού*

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΚΥΡΙΑΚΗ 12 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992

Έναρξη παραστάσεων

Θέκλειο Γυμνάσιο Λεμεσού

«Η θυσία του Αβραάμ» του Βιτσέντζου Κορνάρου

Έναρξη απογευματινών παραστάσεων

2^ο Γυμνάσιο Αχαρνών

«Ένας φόνος, μα ποιος φόνος;», πρωτότυπο έργο της Νίκης Παναγίδου

Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία

Συμμετοχή εκτός συναγωνισμού

ΔΕΥΤΕΡΑ 13 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992

Έναρξη πρωινών παραστάσεων

1^η Τεχνική και Επαγγελματική Σχολή Δραπετσώνας

«Η Ρένα εξόκειλε» του Αλέκου Σακελλάριου

Γυμνάσιο Δομοκού

«Ζητείται ψεύτης» του Δημήτρη Ψαθά

Έναρξη απογευματινών παραστάσεων

Σύμπραξη Γυμνασίων και Λυκείων Καλαμάτας

«Η Βεγγέρα» του Ηλία Καπετανάκη

Γυμνάσιο Ίου

«Το όνειρο του Σκιάχτρου» του Ευγένιου Τριβιζά

ΤΡΙΤΗ 14 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992

Έναρξη πρωινών παραστάσεων

Γενικό Λύκειο Ν.Ιωνίας Βόλου

«Οι φοιτητές» του Γρηγορίου Ξενόπουλου

Λύκειο Ν. Αλικαρνασσοῦ Ηρακλείου Κρήτης

«Εσωτερικά ειδήσεις» του Μάριου Ποντίκα

Έναρξη απογευματινών παραστάσεων

2^ο Γυμνάσιο Π. Φαλήρου

«Η τελετή» του Παύλου Μάτεσι

13^ο Λύκειο Θεσσαλονίκης

«Ιφιγένεια εν Ταύροις» του Ευριπίδη

ΤΕΤΑΡΤΗ 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992

Έναρξη πρωινών παραστάσεων

3^ο Γυμνάσιο Νάουσας

«Το ξύλο βγήκε απ' τον παράδεισο» του Αλέκου Σακελλάριου

2^ο Λύκειο Διδυμοτείχου

«Η πινακοθήκη των ηλιθίων» του Νίκου Τσιφόρου

Έναρξη απογευματινών παραστάσεων

1^ο Λύκειο Αιγίου

«Οι Γερμανοί ξανάρχονται» των Α. Σακελλάριου-Χρ. Γιαννακόπουλου

Αμπέτειος Σχολή Καΐρου

«Η Βεγγέρα» του Ηλία Καπετανάκη

ΠΕΜΠΤΗ 16 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992

Έναρξη πρωινών παραστάσεων

Λύκειο Νάουσας Πάρου

«Καληνύχτα Μαργαρίτα» του Γεράσιμου Σταύρου

Έναρξη απογευματινών παραστάσεων

Γυμνάσιο και Λύκειο Λέρου
«Χρυσή Ροδιά» της Ειρήνης Μάρα

Γερμανική Σχολή Αθηνών
«Φαύστα» του Μποστ

Ανακοίνωση αποτελεσμάτων από Κριτική Επιτροπή

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 17 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992

Τελετή λήξεως-απονομής βραβείων

- Ομιλία του Προέδρου της Φ.Ε. καθηγητού Γ. Μπαμπινιώτη
- Ομιλία του Διευθύνοντος Συμβούλου του Θεάτρου Τέχνης – Κάρολος Κουν κ. Γ. Λαζάνη
- Απονομή βραβείων
- Παρουσίαση αποσπάσματος του βραβευθέντος έργου – Δεξίωση

2^ο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου
3-10 Απριλίου
Θέατρο Αρσακείου Ψυχικού 1993

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*
Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*
Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*
Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών*
Ιωάννα Δερματά-Βασιλάκου, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού*
Ιωάννης Λιγνάδης, *Φιλολόγος, καθηγητής Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού*
Βασιλική Φουντουκάκου-Κυρατσούλη, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Τοσιτσειών Σχολείων Εκάλης*
Παναγιώτα Ατσαβέ, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Τοσιτσειών Σχολείων Εκάλης*

Μικέλα Βλαβιανού, *Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος:

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*

Μέλη:

Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*

Ρένη Πιττακή, *Ηθοποιός*

Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*

Καίτη Παπαλεξοπούλου, *Καθηγήτρια Αγωγής Προφορικού Λόγου Σχολής Θεάτρου Τέχνης*

Κώστας Μουρσελάς, *Συγγραφέας*

Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών*

Μαρίκα Θωμαδάκη, *Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος Κεντρικής Επιτροπής του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων για την επιλογή θεαμάτων για μαθητές*

Χρήστος Διονυσόπουλος, *Φιλολόγος-Σχολικός Σύμβουλος Β/θμιας Εκπαίδευσης, Εκπρόσωπος Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων*

Φώφη Σιμοπούλου, *Εκπρόσωπος Υπουργείου Πολιτισμού*

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΣΑΒΒΑΤΟ 27 ΜΑΡΤΙΟΥ 1993

Λήξη προκριματικής φάσης – Πρώτη εναρκτήρια εκδήλωση

- Προσφώνηση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Γ. Σουφλιά
- Προσφώνηση εκπροσώπου του Υπουργείου Πολιτισμού
- Χαιρετισμός του προέδρου της Φ.Ε. καθηγητού κ. Γ. Μπαμπινιώτη
- Χαιρετισμός του προέδρου της Ελληνικής Εταιρείας Θεάτρου – Θεάτρο Τέχνης κ. Β. Μελά
- Μαθητές της Δραματικής Σχολής του Θεάτρου Τέχνης παρουσιάζουν δείγματα αυτοσχεδιασμού εμπνευσμένα από το έργο του Antoine de Saint Exupéry «Ο μικρός πρίγκιπας» σε διδασκαλία Μίμη Κουγιουμτζή
- Ακολουθεί συζήτηση

ΔΕΥΤΕΡΑ 29 ΜΑΡΤΙΟΥ 1993

Λήξη προκριματικής φάσης – Δεύτερη εναρκτήρια εκδήλωση

- Προσφώνηση του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Πολιτισμού κ. Π. Χατζηθωμά
- Προσφώνηση εκπροσώπου του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
- Χαιρετισμός του Συμβούλου της Φ.Ε. κ. Δ. Κακαβελάκη
- Χαιρετισμός του Προέδρου της Κριτικής Επιτροπής του Β΄ Πανελληνίου Μαθητικού Θεάτρου κ. Β. Ανδρονίδη
- Μαθητές της Δραματικής Σχολής του Θεάτρου Τέχνης παρουσιάζουν δείγματα αυτοσχεδιασμού

ΣΑΒΒΑΤΟ 3 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1993

Αρσάκεια – Τοσίτσεια Σχολεία (εκτός συναγωνισμού)

Αρσάκεια Γυμνάσια – Λύκεια Ψυχικού

«Πινόκιο» του Κάρλο Κολλόντι, διασκευή Brian Way, μετάφραση Ξένιας Καλογεροπούλου

Αρσάκειο Γυμνάσιο – Λύκειο Θεσσαλονίκης

«Μια σκιά που περπατάει είν' η ζωή. Και το θέατρο;» (ιστορία και εξέλιξη της τραγωδίας από τον Ευριπίδη ως τον Έλιοτ)

Τοσίτσεια Λύκεια Εκάλης

«Το εύρημα» του Γρηγόριου Ξενόπουλου

ΚΥΡΙΑΚΗ 4 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1993

Κολλέγιο Αθηνών

«Ο Μπαρμπαλινάρδος» του Δημητρίου Κόκκου

1^ο Λύκειο Αγίας Βαρβάρας

«Ξύπνα Βασίλη» του Δημήτρη Ψαθά

2^ο Λύκειο Παλαιού Φαλήρου

«Ο Ποπολάρος» του Γρ. Ξενόπουλου

ΔΕΥΤΕΡΑ 5 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1993

6^ο Λύκειο Νέων Λιοσίων

«Το πανηγύρι» του Δημήτρη Κεχαΐδη

Γυμνάσιο Γαστούνης

«Καληνύχτα Μαργαρίτα» του Γεράσιμου Σταύρου

2^ο Λύκειο Ναυπλίου

«Το παραμύθι του Κύκλωπα», δραματοποιημένος μύθος από τους μαθητές της θεατρικής ομάδας

Ελληνικά Σχολεία Αποστόλου Βαρνάβα Λονδίνου

«Οδυσσεβάχ» της Ξένιας Καλογεροπούλου

ΤΡΙΤΗ 6 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1993

Γυμνάσιο – Λύκειο Δομοκού

«Φον Δημητράκης» του Δημήτρη Ψαθά

Σχολεία Ελληνικής Κοινότητας Μητροπολιτικού Τορόντο

«Καναδά, Ιθάκη μου», πρωτότυπο έργο του δρ. Μιχάλη Βιτόπουλου

Πολυκλαδικό Λύκειο Αθηνών

«Ο ήχος του όπλου» της Λούλας Αναγνωστάκη

ΤΕΤΑΡΤΗ 7 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1993

Κύπρος – συμμετοχή του σχολείου που τιμήθηκε με το Α΄ Βραβείο του Δ΄ Παγκύπριου Φεστιβάλ Σχολικού Θεάτρου

2^ο Γυμνάσιο Διδυμοτείχου

«Ένας βλάκας και μισός» του Δημήτρη Ψαθά

Αβερώφειο Γυμνάσιο – Λύκειο Αλεξανδρείας

«Ο θάνατος του Περικλέους» του Δημήτρη Κορομηλά

ΠΕΜΠΤΗ 8 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1993

Πειραματικό Σχολείο Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

«Άξιον εστί» και «Άσμα ηρωικό και πένθιμο για το χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας» του Οδυσσέα Ελύτη (διασκευή)

Λύκειο Λευκίμμης

«Οι κουτσοπόλες», πρωτότυπο έργο των μαθητών της θεατρικής ομάδας

Αμερικανική Γεωργική Σχολή Θεσσαλονίκης

«Φάυστα» του Μποστ

Κατσάμπειο Γυμνάσιο Προυσού

«Είμαστε ακόμα ζωντανοί», πρωτότυπο έργο των μαθητών της θεατρικής ομάδας

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 9 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1993

Λύκειο Ικαρίας

«Ζητείται ψεύτης» του Δημήτρη Ψαθά

5^ο Λύκειο Λάρισας

«Οδυσσέα γύρισε σπίτι» του Ιάκωβου Καμπανέλλη

Γενικό Λύκειο Νάξου

«Το λουρί του Σωκράτη» του Δημήτρη Ποταμίτη

Ανακοίνωση αποτελεσμάτων από την Κριτική Επιτροπή

ΣΑΒΒΑΤΟ 10 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1993

Τελετή λήξεως – Απονομής βραβείων

Γερμανική Σχολή Αθηνών

- «Τα δημιουργημένα συμφέροντα» του Υάκινθου Μπεναβέντε (Βραβείο Καρόλου Κουν Α΄ Πανελληνίου Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου – Τιμητική συμμετοχή εκτός συναγωνισμού)
- Ομιλία του Προέδρου της Φ.Ε. καθηγητού κ. Γ. Μπαμπινιώτη
- Ομιλία του Προέδρου της Ελληνικής Εταιρείας Θεάτρου - Θεάτρο Τέχνης κ. Β. Μελά
- Απονομή βραβείων – Παρουσίαση αποσπάσματος του βραβευθέντος έργου – Δεξίωση

Γ' Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου

16-23 Απριλίου 1994

Θέατρο Αρσακείου Ψυχικού

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*

Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*

Ρένη Πιττακή, *Ηθοποιός*

Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*

Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών*

Ιωάννα Δερματά-Βασιλάκου, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού*

Παναγιώτα Ατσαβέ, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Τοσιτσείων Σχολείων Εκάλης*

Ιωάννης Λιγνάδης, *Φιλολόγος, καθηγητής Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού*

Μικέλα Βλαβιανού, *Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*

Λίντα Βολτή, *Φιλολόγος*

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος:

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*

Μέλη:

Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*

Ρένη Πιττακή, *Ηθοποιός*

Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*

Καίτη Παπαλεξοπούλου, *Καθηγήτρια Αγωγής Προφορικού Λόγου Σχολής Θεάτρου Τέχνης*

Κώστας Μουρσελάς, *Συγγραφέας*

Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών*

Εκπρόσωπος Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων:

Χρήστος Διονυσόπουλος, *Φιλολόγος-Σχολικός Σύμβουλος Β/μιας Εκπ/σης*

Εκπρόσωπος Υπουργείου Πολιτισμού:

Φώφη Σιμοπούλου

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΠΕΜΠΤΗ 14 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Κολλέγιο Αθηνών

«Οίκος ευγηρίας – Η ευτυχισμένη δύσισ» του Μανώλη Κορρέ

Τεχνικό – Επαγγελματικό Λύκειο Μοιρών Νομού Ηρακλείου Κρήτης

«Ο θάνατος του Περικλέους» του Δημητρίου Κορομηλά

5^ο Λύκειο Νέας Ιωνίας

«Μιας πεντάρας νιάτα» των Ασημάκη Γιαλαμά – Κώστα Πρετεντέρη

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Εκπαιδευτήρια Κωστέα – Γείτονα

«Η τύχη της Μαρούλας» του Δημητρίου Κορομηλά

Λύκειο Αγίου Κηρύκου Ικαρίας

«Ένας βλάκας και μισός» του Δημήτρη Ψαθά

3^ο Λύκειο Παλαιού Φαλήρου

«Άνεργος» - «Θρύψαλα» του Γιώργου Σκούρτη

9^ο Λύκειο Λάρισας

«Ένα παράξενο απόγευμα» του Αντώνη Δωριάδη

ΣΑΒΒΑΤΟ 16 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Τελετή ενάρξεως (Υπόγειο Θεάτρου Τέχνης)

- Ο Πρόεδρος της Κριτικής Επιτροπής κ. Βάσος Ανδρονίδης κηρύσσει την έναρξη των Γ΄ Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Προσφώνηση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Δημητρίου Φατούρου

- Προσφώνηση του Γεν. Γραμματέα του Υπουργείου Πολιτισμού κ. Γεωργίου Θωμά
- Χαιρετισμός του Προέδρου της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, καθηγητή κ. Γεωργίου Μπαμπινιώτη
- Χαιρετισμός της Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου κ. Κλαίρης Αγγελίδου από τον εκπρόσωπο Υπουργείου και του Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου κ. Ανδρέα Παπασταύρου
- Ανακοίνωση προγραμμάτων της Οργανωτικής Επιτροπής από το θεατρολόγο, Λέκτορα του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Πλάτωνα Μαυρομούστακο
- Σπουδαστές της Δραματικής Σχολής του Θεάτρου Τέχνης παρουσιάζουν δείγματα ασκήσεων αυτοσχεδιασμού σε διδασκαλία Μίμη Κουγιουμτζή

ΚΥΡΙΑΚΗ 17 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Θεία Λειτουργία (Αγία Αναστασία Αρσακείου Ψυχικού)

Β΄ Τεχνική Σχολή Λεμεσού

«Μάνα, Μάνα Γη», πρωτότυπο έργο του διευθυντή Κρίστη Χαράκη-μουσική της καθηγήτριας Τασούλας Μήτσα

Μαθητική θεατρική ομάδα από τη Δερβίτσανη Β. Ηπείρου

«Αλυσίδα γενεών»

Αρσάκεια Σχολεία Ψυχικού (εκτός συναγωνισμού)

«Αφιέρωμα στη Βόρειο Ήπειρο», πρωτότυπο σκηνικό θέαμα με χορωδία και χορούς

Μαθητική χορευτική ομάδα από την Καπαρτίγκα Ν. Ρωσίας

Ποντιακοί Χοροί

Αμπέτειος Σχολή Καΐρου

«Αντιγόνη» του Σοφοκλή

ΔΕΥΤΕΡΑ 18 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Λύκειο Ραφήνας

«Οδυσσεβάχ» της Ξένιας Καλογεροπούλου

Αρσάκειο Θεσσαλονίκης (εκτός συναγωνισμού)

«Ορνιθες» του Αριστοφάνη

Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο Νέας Ιωνίας Βόλου

«Εσωτερικά Ειδήσεις» του Μάριου Ποντίκα

60ό Λύκειο Αθηνών

«Οι πανουργίες του Μπερτόδουλου ή Κομέντια» του Γιώργου Σκούρτη

ΤΡΙΤΗ 19 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Τεχνικό – Επαγγελματικό Λύκειο Καρδαμύλων Χίου

«Φοιτηταί» του Γρηγορίου Ξερόπουλου

Ελληνικό Λύκειο Gifhorn Γερμανίας

«Η σχεδία της μέδουσας» του Γκέοργκ Κάιζερ

1^ο Γυμνάσιο Ορεστιάδας

«Τα ρούχα του βασιλιά» του Χανς-Κρίστιαν Άντερσεν

ΤΕΤΑΡΤΗ 20 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Γυμνάσιο – Λύκειο Κυμίνων Θεσσαλονίκης

«Ω τι κόσμος μπαμπά» του Κώστα Μουρσελά

Γυμνάσιο Γαστούνης

«Τα καινούργια ρούχα του βασιλιά» του Χανς-Κρίστιαν Άντερσεν

4^ο Γυμνάσιο Νέων Λιοσίων

«Παραμύθι χωρίς όνομα» του Ιάκωβου Καμπανέλλη

ΠΕΜΠΤΗ 21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο Καβάλας

«Ο χιονάνθρωπος και το κορίτσι» του Ευγένιου Τριβιζά

2^ο Λύκειο Χαλκίδας

«Η Βεγγέρα» του Ηλία Καπετανάκη

Γερμανική Σχολή Αθηνών

«Ο αρχιτέκτων» της Φώφης Τρέζου

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 22 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Λύκειο Καστελλάνων Μέσης Κέρκυρας
«Μια μέρα στο Γυμνάσιο» της Έλλης Αλεξίου

Τοσίτσεια Σχολεία Εκάλης (εκτός συναγωνισμού)
«Η κόρη του παντοπώλου» του Άγγελου Βλάχου

Γενικό Λύκειο Νάξου
«Η άλλη Μήδεια» του Βασίλη Μπουντούρη

Ανακοίνωση αποτελεσμάτων από την Κριτική Επιτροπή

ΣΑΒΒΑΤΟ 23 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Τελετή Λήξεως-Απονομής Βραβείων

- Απονομή βραβείων
- Παρουσίαση αποσπάσματος του βραβευθέντος έργου

Δ΄ Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου
Συνάντηση Βαλκανικών Χωρών
Σχολικό Έτος 1994-1995
Β΄ Πειραματική Περίοδος
Αρσάκεια Σχολεία Ψυχικού
5-15 Απριλίου 1995

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*
Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*
Ρένη Πιττακή, *Ηθοποιός*
Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*
Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών*
Ιωάννα Δερματά-Βασιλάκου, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού*
Παναγιώτα Ατσαβέ, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Τοσιτσειών Σχολείων Εκάλης*
Ιωάννης Λιγνάδης, *Φιλολόγος, καθηγητής Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού*
Μικέλα Βλαβιανού, *Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*

Λίντα Βολτή, Φιλολόγος

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος:

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*

Μέλη:

Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*

Ρένη Πιττακή, *Ηθοποιός*

Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*

Καίτη Παπαλεξοπούλου, *Καθηγήτρια Αγωγής Προφορικού Λόγου Σχολής Θεάτρου Τέχνης*

Κώστας Μουρσελάς, *Συγγραφέας*

Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών*

Χρήστος Διονυσόπουλος, *Φιλολόγος-Σχολικός Σύμβουλος Β/μιας Εκπ/σης*

Φώφη Σιμοπούλου, *Εκπρόσωπος Υπουργείου Πολιτισμού*

Άννα Θεοδωροπούλου, *Εκπρόσωπος ΕΤ 1*

Ισμήνη Σπετσεροπούλου, *Εκπρόσωπος ΕΤ 1*

Ιωάννα Δερματά-Βασιλάκου, *Καθηγήτρια φιλόλογος, εκπρόσωπος σχολείων Φ.Ε.*

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΕΤΑΡΤΗ 5 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Λεόντειο Λύκειο Ν. Σμύρνης

«Τα δέντρα πεθαίνουν όρθια» του Αλεξάντρο Κασσόνα

3^ο Λύκειο Κερατσινίου

«Τα παλιόπαιδα τολμούν να ελπίζουν», πρωτότυπο έργο της θεατρικής ομάδας

Ανοιχτό μάθημα με τον ηθοποιό του Θεάτρου Τέχνης κ. Παντελή Παπαδόπουλο

ΠΕΜΠΤΗ 6 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Κολλέγιο Αθηνών

«Ο κύκλος με την κιωλία» του Μπέρτολντ Μπρεχτ

60ό Λύκειο Αθηνών

«Ο δράκος» του Γκιεβγκένι Σβάρτς

Ανοιχτό μάθημα με τον ηθοποιό κ. Δημήτρη Λιγνάδη

5^ο και 1^ο Γυμνάσιο Κέρκυρας

«Αντιγόνη» του Σοφοκλή

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 7 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Ειδικό Γυμνάσιο Κωφών και Βαρηκόων Θεσσαλονίκης

«Κοίτα ν' ακούσεις», έργο χωρίς λόγια βασισμένο σε θεατρικές εικόνες της θεατρικής ομάδας

Τοσίτσεια Σχολεία Εκάλης (εκτός συναγωνισμού)

«Η θαυμαστή μπαλωματού» του Φρ. Γκ. Λόρκα

Ανοιχτό μάθημα με τις καθηγήτριες Μαρία Πιακουλάκη (Γενικό Λύκειο Καματερού) και Τέτη Μυλωνά (6^ο Λύκειο Ν. Λιοσίων)

4^ο Γυμνάσιο Ν. Λιοσίων

«Η κοντέσα Βαλέραϊνα» του Γρηγορίου Ξενόπουλου

ΣΑΒΒΑΤΟ 8 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Τελετή ενάρξεως

- Ο Υπουργός Πολιτισμού κ. Θάνος Μικρούτσικος κηρύσσει την έναρξη των Δ΄ Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Χαιρετισμός του Προέδρου της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας καθηγητή κ. Γεωργίου Μπαμπινιώτη
- Χαιρετισμός της Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου κ. Κλαίρης Αγγελίδου από τον εκπρόσωπο του Υπουργείου και του Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου κ. Ανδρέα Παπασταύρου
- Σύντομος απολογισμός του πρώτου τριετούς πειραματικού κύκλου των Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου από τον θεατρολόγο, επίκουρο καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Πλάτωνα Μαυρομούστακο

- Προσφωνήσεις αντιπροσώπων ξένων αποστολών

Λύκειο Dalmazio d' Andrea της Bona Marina Νοτίου Ιταλίας

Τραγούδια και χοροί από τα Ελληνόφωνα χωριά της Καλαβρίας

Γυμνάσιο Νο 1521 της Μόσχας

«Τα ήθη και τα έθιμα του βάλτου» του Ivan Krylov

Γενικό Λύκειο Καματερού

«Αίτηση σε γάμο» και «Αρκούδα» του Άντον Τσέχωφ

1^ο Λύκειο Αιγίου

«Η μικρή μας πόλη» του Θόρντον Ουάιλντερ

ΚΥΡΙΑΚΗ 9 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Θεία Λειτουργία (Αγία Αναστασία Αρσακείου Ψυχικού)

Λύκειο Πολεμιδιών Κύπρου

«Δάσκαλε που δίδασκες», διασκευή της Βασιλικής Φωτίου από τις «Νεφέλες» του Αριστοφάνη

Λύκειο Δερβιτσάνης Βορείου Ηπείρου

«Δεκατεσσάρων χρονών γαμπρός» του Αντώνη Τσαγιούπη

Μαθητική θεατρική ομάδα από τη Μαριούπολη Ουκρανίας

«Ποντιακά τραγούδια και χοροί»

Εργαστήρι Ειδικής Επαγγελματικής Αγωγής και Αποκαταστάσεως «Παναγία Ελεούσα» Μεσολογγίου

«Η χιονάτη και οι 7 νάνοι» του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν

ΔΕΥΤΕΡΑ 10 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Αρσάκειο Θεσσαλονίκης (εκτός συναγωνισμού)

«Η νύφη της Κούλουρης» του Ευγένιου Παντόπουλου

Γυμνάσιο Σκοπέλου

«Λυσιστράτη» του Αριστοφάνη

«Η ζωή και τα πάθη του Αγ. Ρηγίνου», πρωτότυπο έργο της θεατρικής ομάδας εμπνευσμένο από την παράδοση του νησιού

Ανοιχτό μάθημα με τον ηθοποιό του Θεάτρου Τέχνης κ. Κωστή Καπελώνη

Γυμνάσιο Σμύνθης Ξάνθης

«Στη γέφυρα του Λουλέ Μπουργάζ» του Στέφανου Ιωαννίδη

Συνάντηση με τον Ιάκωβο Καμπανέλλη

Ο συγγραφέας μιλάει με τους μαθητές των θεατρικών ομάδων

ΤΡΙΤΗ 11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Γαλλόφωνο Γυμνάσιο Antoine de Saint Exupéry Σόφιας

«Ο γίγαντας με τις κόκκινες κάλτσες» γαλλική φαρσοκωμωδία

«Και ο Ντελιό πήρε τα βουνά» παραδοσιακό βουλγαρικό τραγούδι

Palatul National al Capilor Βουκουρεστίου

«Ο σωστός φίλος» των Petre Bokor και Marian Marinescu

Ανοιχτό μάθημα με την θεατρολόγο-κριτικό θεάτρου κ. Δηώ Καγκελάρη

Συνάντηση με τον Κώστα Μουρσελά

Ο συγγραφέας μιλάει με τους μαθητές των θεατρικών ομάδων

ΤΕΤΑΡΤΗ 12 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Γυμνάσιο Μήλου

«Άμλετ» του Ουίλιαμ Σαίξπηρ

Γερμανική Σχολή Αθηνών

«Δεκαπέντε χρόνια ακριβώς», επιθεώρηση της θεατρικής ομάδας

Ανοιχτό μάθημα με τον ηθοποιό του Θεάτρου Τέχνης κ. Γιάννη Δεγαΐτη

Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο Καβάλας

«Τα μαξιλάρια της Ουρανούπολης» του Ευγένιου Τριβιζά

Συνάντηση με τον Βασίλη Ζιώγα

Ο συγγραφέας μιλάει με τους μαθητές των θεατρικών ομάδων

ΠΕΜΠΤΗ 13 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Λύκειο Νέας Αλικαρνασσοῦ Ηρακλείου Κρήτης

«Το φιντανάκι» του Παντελή Χορν

Γυμνάσιο Ασβεστοχωρίου

«Βεγγέρα» του Ηλία Καπετανάκη

Ανοιχτό μάθημα με την καθηγήτρια του 3^{ου} Λυκείου Π. Φαλήρου κ. Νίκη Αναστασίου

2^ο Λύκειο Ιωαννίνων

«Διδασκαλία έρωτος» του Σπύρου Δήμα

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 14 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Εσπερινό Λύκειο Καλαμάτας

«Η μικρή μας πόλη» του Θόρντον Ουάιλντερ

5^ο Γενικό Λύκειο Χανίων

«Βικτώρ» ή «Τα παιδιά στην εξουσία» του Ροζέ Βιτράκ

Ανοιχτό μάθημα με τον καθηγητή της Γερμανικής Σχολής Αθηνών κ. Στέλιο Παπαπέτρου

Αρσάκεια Σχολεία Ψυχικού (εκτός συναγωνισμού)

«Μαλλιά κουβάρια» του Νικολάου Λάσκαρη

Ανακοίνωση αποτελεσμάτων από την Κριτική Επιτροπή

ΣΑΒΒΑΤΟ 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995

Τελετή λήξεως – Απονομής βραβείων

- Απονομή βραβείων
- Παρουσίαση αποσπάσματος του βραβευθέντος έργου

Ε΄ Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου
Οργάνωση Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία και Θέατρο Τέχνης Κάρολος Κουν
Θέατρο Αρσακείου Ψυχικού
23-28 Απριλίου 1996

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*
Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*
Ρένη Πιττακή, *Ηθοποιός*
Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*
Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών*
Ιωάννα Δερματά-Βασιλάκου, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού*
Παναγιώτα Ατσαβέ, *Φιλολόγος, καθηγήτρια Τοσιτσειών Σχολείων Εκάλης*
Ιωάννης Λιγνάδης, *Φιλολόγος, καθηγητής Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού*
Μικέλα Βλαβιανού, *Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*
Λίντα Βολτή, *Φιλολόγος*

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος:

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*

Μέλη:

Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*
Ρένη Πιττακή, *Ηθοποιός*
Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*
Καίτη Παπαλεξοπούλου, *Καθηγήτρια Αγωγής Προφορικού Λόγου Σχολής Θεάτρου Τέχνης*
Κώστας Μουρσελάς, *Συγγραφέας*
Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών*
Ιωάννα Δερματά-Βασιλάκου, *Καθηγήτρια φιλόλογος, εκπρόσωπος σχολείων Φ.Ε.*

Εκπρόσωποι Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων:

Μαρίκα Θωμαδάκη, *Επικουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος Κεντρικής Επιτροπής του ΥΠ.Ε.Π.Θ για την επιλογή θεαμάτων για μαθητές*

Χρήστος Διονυσόπουλος, Φιλολόγος-Σχολικός Σύμβουλος Β/μιας Εκπ/σης

Εκπρόσωπος Υπουργείου Πολιτισμού:

Φώφη Σιμοπούλου

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΡΙΤΗ 23 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1996

Γερμανική Σχολή Αθηνών

«Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας» του Ουίλιαμ Σαίξπηρ

2^ο Λύκειο Αγίων Αναργύρων

«Δον Περλιμπλίν και Μπελίσα» του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα

6^ο Λύκειο Ιλίου

«Βεγγέρα» και «Γεύμα του Παπή» του Ηλία Καπετανάκη

ΤΕΤΑΡΤΗ 24 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1996

Εκπαιδευτήρια Κωστέα-Γείτονα

«Γενικός Γραμματέας» του Ηλία Καπετανάκη

Κολλέγιο Αθηνών

«Αρχοντοχωριάτης» του Μολιέρου

Αρσάκεια Σχολεία Θεσσαλονίκης

«Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας» του Ουίλιαμ Σαίξπηρ

ΠΕΜΠΤΗ 25 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1996

Μαθητική θεατρική ομάδα από τη Μαριούπολη Ουκρανίας

Θεατροποιημένοι «Μύθοι» του Αισώπου

6^ο Λύκειο Αθηνών

«Αχαρνής» του Αριστοφάνη

1^ο Λύκειο Αιγίου

«Όρνιθες» του Αριστοφάνη

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 26 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1996

Γυμνάσιο Ασβεστοχωρίου Θεσσαλονίκης

«Τα επτά θηρία και ο Καραγκιόζης» του Μάρκου Ξάνθου

Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο Καβάλας

«Η μικρή μας πόλη» του Θόρντον Ουάιλντερ

Λύκειο Πολεμιδιών Κύπρου

«Μυστικός Αγώνας» της Ειρένας Ιωαννίδου-Αδαμίδου

Αρσάκεια Σχολεία Ψυχικού

«Ματωμένος γάμος» του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα

ΣΑΒΒΑΤΟ 27 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1996

Aalborg Katedralskole Δανίας

«Ιππόλυτος στεφανηφόρος» του Ευριπίδη

Τελετή λήξεως-Απονομής βραβείων

Απολογισμός της οργανωτικής και της κριτικής επιτροπής

Θεατρική ομάδα αποφοίτων Αρσακείου Θεσσαλονίκης «Η συνέχεια»

«Ο σοβαρός κύριος Μολιέρος», συρραφή αποσπασμάτων από θεατρικά έργα του

Ανοιχτή συζήτηση με θέμα: «Το θέατρο στο σχολείο»

Συμμετέχουν καθηγητές και θεατρολόγοι από ευρωπαϊκές χώρες

ΚΥΡΙΑΚΗ 28 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1996

- Εκπαιδευτική εκδρομή στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου
- Αποχαιρετιστήριο γεύμα

Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου

11-18 Απριλίου 1997

Θέατρο Αρσακείου Ψυχικού
Οργάνωση Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία – Θέατρο Τέχνης Κάρολος Κουν

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*
Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*
Ρένη Πιττακή, *Ηθοποιός*
Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*
Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών*
Κώστας Μουρσελάς, *Συγγραφέας*
Ιωάννα Δερματά-Βασιλάκου, *Φιλολόγος, υπεύθυνη Πολιτιστικών Εκδηλώσεων της Φ.Ε.*
Νίκη Χαλκιαδάκη-Μιχαλά, *Καθηγήτρια Γαλλικής Γλώσσας Αρσακείων Σχολείων Ψυχικού*
Ελένη Γουλή, *Μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών*
Μικέλα Βλαβιανού, *Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*
Λίντα Βολτή, *Φιλολόγος*

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Βάσος Ανδρονίδης, *Ηθοποιός*
Μίμης Κουγιουμτζής, *Σκηνοθέτης-Ηθοποιός*
Ρένη Πιττακή, *Ηθοποιός*
Δημήτριος Κακαβελάκης, *Δημοσιογράφος-Συγγραφέας, Μέλος Δ.Σ. της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*
Καίτη Παπαλεξοπούλου, *Καθηγήτρια Κλασικής Μουσικής και Τραγουδιού Εθνικού Ωδείου Αθηνών, Καθηγήτρια Αγωγής Προφορικού Λόγου Σχολής Θεάτρου Τέχνης*
Κώστας Μουρσελάς, *Συγγραφέας*
Πλάτων Μαυρομούστακος, *Θεατρολόγος, Επίκουρος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών*
Χρήστος Διονυσόπουλος, *Φιλολόγος-Σχολικός Σύμβουλος Β/μιας Εκπ/σης*
Φώφη Σιμοπούλου, *Εκπρόσωπος Υπουργείου Πολιτισμού*
Κώστας Πολίτης, *Εκπρόσωπος Υπουργείου Παιδείας*
Chrissie Tiller, *Εκπρόσωπος του Εκπαιδευτικού Προγράμματος του Royal National Theatre (Αγγλία)*
Wolfgang Schell, *Μέλος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας της Βιέννης (Αυστρία)*
Jean-Gabriel Carasso, *Διευθυντής της Anrat (Γαλλία)*

Enrique Patino Lopez, *Εκπρόσωπος της Accion Educativa (Ισπανία)*
Robert Flammang, *Ηθοποιός, Καθηγητής (Λουξεμβούργο)*
Ljubica Beljanski-Ristic, *Διευθύντρια του Πολιτιστικού Κέντρου «Stan grad» (Σερβία)*
Martin Lange, *Ηθοποιός (Σουηδία)*
Christine Indrenius-Zalewski, *Ηθοποιός του Εθνικού Θεάτρου Φινλανδίας*

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1997

Α΄ Τοσίτσειο Γυμνάσιο Εκάλης, Ελλάδα
«Οι Φοιτηταί» του Γρηγορίου Ξενόπουλου

Αρσάκειο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα
«Τα Μάγια της Πεταλούδας» του F.G.Lorca

ΣΑΒΒΑΤΟ 12 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1997

Τελετή έναρξης

- Παρουσίαση των συντελεστών της διοργάνωσης από τον Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής κ. Βάσο Ανδρονίδα
- Χαιρετισμός του Υπουργού Πολιτισμού κ. Ευάγγελου Βενιζέλου
- Χαιρετισμός του Υφυπουργού Παιδείας κ. Ιωάννη Ανθόπουλου
- Χαιρετισμός της Υπουργού Ανάπτυξης κ. Βάσως Παπανδρέου
- Χαιρετισμός του Δημάρχου Αθηναίων κ. Δημήτρη Αβραμόπουλου
- Χαιρετισμός του Προέδρου του Τμ. Θεατρικών Σπουδών του Παν/μίου Αθηνών κ. Σπ. Ευαγγελάτου
- Χαιρετισμός του Προέδρου της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας καθηγητή κ. Γεωργίου Μπαμπινιώτη
- «Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου»: Παρουσίαση από τον Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Παν/μίου Αθηνών κ. Πλάτωνα Μαυρομούστακου
- Χαιρετισμοί εκπροσώπων ξένων αποστολών
- Τραγούδια από τη χορωδία του Αρσακείου Ψυχικού υπό τη διεύθυνση της καθηγήτριας μουσικής κ. Μαρίας Πυρπυρή-Φαραντούρη

Κλασικό Λύκειο Βελιγραδίου, Σερβία
«Η σύζυγος του κ. Υπουργού» του Branislav Nusic

«Kent College» Pembury, Αγγλία

«Top Girls» της Caryl Churchill

Ελληνική βραδιά στα Τοσίτσεια-Αρσάκεια Σχολεία Εκάλης

- Τραγούδι: Βασίλης Λέκκας, Κιθάρα: Δημήτρης Παπαγγελίδης
- Χοροί: «Λαογραφικό Συγκρότημα Μεγάρων»
- Ελληνικά τραγούδια από τη χορωδία των Τοσιτσειών Σχολείων Εκάλης.
Διδασκαλία: καθηγήτρια μουσικής κ. Χριστίνα Βαρσάμη

ΚΥΡΙΑΚΗ 13 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1997

Εκπαιδευτήρια Κωστέα-Γείτονα, Ελλάδα

«Ο Αρχοντοχωριάτης» του Μολιέρου

Collège Jean Jaurès, Γαλλία

«Ειρήνη» του Αριστοφάνη

Θεατρικά εργαστήρια

Σχολείο του Στάρι Κριμ, Ουκρανία

«Η Πεντάμορφη και το Τέρας» του Perrault

St. Jan Berchmanscollege, Βέλγιο

«Οι περιπέτειες του Gervase Beckett» του Peter Terson

ΔΕΥΤΕΡΑ 14 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1997

Συνέδριο για το θέατρο στο σχολείο

Αίθουσα Λόγου και Τέχνης της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, «Στοά του Βιβλίου»

Επίσκεψη αρχαιολογικών χώρων

Για τους μαθητές των σχολείων

Θεατρικό εργαστήριο

Ο Μίμης Κουγιουμτζής παρουσιάζει ασκήσεις αυτοσχεδιασμού με μαθητές της Δραματικής Σχολής του Θεάτρου Τέχνης

Αρσάκεια Σχολεία Ψυχικού, Ελλάδα

«Τρωάδες» του Ευριπίδη

ΤΡΙΤΗ 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1997

Τελετή αδελφοποίησης

Αδελφοποίηση του σχολείου της Μαριούπολης με το Β΄ Αρσάκειο Δημοτικό Ψυχικού

Liceo Europeo «Mario Cutelli», Ιταλία

«Συρανό ντε Μπερζεράκ» του Ronstand

Escola Secundaria De St Antonio, Πορτογαλία

«Οιδίπους Τύραννος» του Σοφοκλέους

Justus Leibig Schule, Γερμανία

«Ένα παιδικό παιχνίδι» του M. Walser

ΤΕΤΑΡΤΗ 16 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1997

Αρσάκειο Πατρών, Ελλάδα

«Μήδεια» του Μποστ

Ε.Π.Α. Καβάλας, Ελλάδα

«Ματωμένος Γάμος» του Federico G. Lorca

Θεατρικά εργαστήρια

Lyce Franco-Finlandais, Φινλανδία

«Η ιστορία του Kullervo», Φινλανδικός Μύθος

Liceo Europeo «Mario Cutelli», Ιταλία

«Έτσι είναι αν έτσι νομίζετε» του Luigi Pirandello

Ευρωπαϊκή βραδιά

ΠΕΜΠΤΗ 17 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1997

60ό Λύκειο Αθηνών, Ελλάδα

«Η Σπασμένη Στάμνα» του H. Von Kleist

Ion Creanga, Ρουμανία

«Κόσμε, κόσμε» του Caragiole

Franska Skolan, Σουηδία

«Josses Flichor» των S. Osten – M. Grape

Colegio Montserrat, Ισπανία

«Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας» του Σαίξπηρ

Übungshauptschule, Αυστρία

«Μόνο ένα παιδί» του Wolfgang Shell

Τελετή λήξης

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 18 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1997

Εκπαιδευτική εκδρομή στο Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ*

13-14-16/04/1997

Θόδωρος Γράμψας, ηθοποιός-συγγραφέας

Η γέννηση, η ζωή και ο θάνατος ενός ρόλου

Γιάννης Δεγαΐτης, ηθοποιός, καθηγητής της Ανωτέρας Σχολής Δραματικής Τέχνης
Καρόλου Κουν

Θέατρο: Η τέχνη των αισθήσεων. Η σημασία της & Η υποκριτική προσέγγιση του ρόλου

Φίλια Δενδρινού, καθηγήτρια θεατρικής αγωγής Αρσακείων Σχολείων

Μάσκα και σωματική έκφραση σε σκηνές από τον «Μικρό Πρίγκιπα». Εμφύχωση.

Robert Flammang, ηθοποιός, καθηγητής θεατρικής πράξης, Λουξεμβούργο

1. *Το σώμα και η μάσκα*

2. *Η αναπνοή και η κίνηση*

Christina Indrenius-Zalewski, ηθοποιός του Ελληνικού Θεάτρου Φινλανδίας

Αυτοσχεδιασμοί σε θέματα από τη «Μήδεια» του Ευριπίδη

Κωστής Καπελώνης, ηθοποιός, καθηγητής της Ανωτέρας Σχολής Δραματικής Τέχνης
Καρόλου Κουν

Οι αισθήσεις σε κίνηση επί σκηνής

Περικλής Καρακωνσταντόγλου, ηθοποιός, καθηγητής της Ανωτέρας Σχολής
Δραματικής Τέχνης Καρόλου Κουν

Αρχαίο Δράμα και η αγωγή του ποιητικού λόγου

Μίμης Κουγιουμτζής, ηθοποιό-σκηνοθέτης του Θεάτρου Τέχνης

*Παρουσίαση ασκήσεων αυτοσχεδιασμού με μαθητές της Δραματικής Σχολής του
Θεάτρου Τέχνης*

Martin Lange, ηθοποιός, καθηγητής θεατρικής πράξης, Σουηδία

Θεατρικό παιχνίδι πολλών ομάδων

Δημήτρης Λιγνάδης, ηθοποιός, υπεύθυνος του Θεατρικού Ομίλου του Αρσακείου
Ψυχικού

Αρχαίο Δράμα: Από το κείμενο στη σκηνή

Καίτη Παπαλεξοπούλου, καθηγήτρια Αγωγής του Λόγου

Ασκήσεις εκφοράς του Λόγου

Anouck Pare, ηθοποιός, καθηγήτρια θεατρικής πράξης, Γαλλία

Θεατρικό παιχνίδι

Dirk Van Vaerenbergh, ηθοποιός, καθηγητής θεατρικής πράξης, Βέλγιο

1. *Αυτοσχεδιασμοί βασισμένοι σε κείμενα του ψυχιάτρου R.D.Laing*
2. *Βουβή «ταινία» βασισμένη σε κείμενα του J.Prevert*

Sophie Ward, καθηγήτρια θεατρικής πράξης, Αγγλία

«Top Girls»: πρακτική διερεύνηση της γυναικείας γραφής στη σύγχρονη βρετανική σκηνή

1ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

«Το μαθητικό θέατρο ως μέσο διαμόρφωσης ενός κοινού πολιτισμικού περιβάλλοντος για τη νέα γενιά των Ευρωπαίων πολιτών»

Αίθουσα Λόγου και Τέχνης της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας «Στοά του Βιβλίου»,
Αρσάκειο Μέγαρο (Πεσμαζόγλου 5)

14-15 Απριλίου 1997

Θεματικοί Άξονες

- Θέατρο και Παιδαγωγική στην Ευρώπη: Απολογισμός και Προοπτικές
- Το Θέατρο στο Σχολείο: Τέχνη και/ή Μάθηση;
- Ο ρόλος των συναντήσεων Μαθητικού Θεάτρου στη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής συνείδησης
- Το θέατρο «των άλλων» στις διαφορετικές ευρωπαϊκές πολιτισμικές παραδόσεις
- Σε αναζήτηση κοινών ευρωπαϊκών στρατηγικών για την εισαγωγή και αναβάθμιση της θεατρικής πρακτικής στο σχολείο

Ομιλητές

Ljubica Beljanski-Ristic, Διευθύντρια του Πολιτιστικού Κέντρου «Stari Grad», Σερβία

Jean-Gabriel Carasso, Διευθυντής της ANRAT, Γαλλία

Νίκος Γραϊκός, Φιλολόγος με ειδίκευση στη θεατρική παιδεία

Roger Deldime, Διευθυντής του Ινστιτούτου Κοινωνιολογίας του Θεάτρου, «Université Libre» Βρυξέλλες, Βέλγιο

Φύλια Δενδρινού, Καθηγήτρια Θεατρικής Αγωγής Αρσακείων Σχολείων

Robert Flammang, Ηθοποιός-Καθηγητής Θεατρικής Πράξης, Λουξεμβούργο

Hedvig Gerner, Πρόεδρος της Ένωσης Καθηγητών για το Θέατρο στο Σχολείο, Δανία

Christina Indrenius-Zalewski, Ηθοποιός του Εθνικού Θεάτρου Φινλανδίας, Φινλανδία

Δηώ Καγκελάρη, Θεατρολόγος, Κριτικός Θεάτρου

Πλάτων Μαυρομούστακος, Επικ. Καθηγητής του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών

Νίκος Παϊζης, Συντονιστής του Προγράμματος «Μελίνα»

Enrique Patino Lopez, Accion Educativa, Ισπανία

Pia Persson, Πνευματικό Κέντρο Στοκχόλμης «Our Theatre», Σουηδία

Βάλτερ Πούχγερ, Καθηγητής Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών

Wolfgang Schell, Παιδαγωγική Ακαδημία Βιέννης, Αυστρία

Giorgio Testa, Σύμβουλος Θεατρικής Παιδείας της «*Ente Teatrale Italiano*», *Ιταλία*
Chrissie Tiller, *Royal National Theatre*, *Αγγλία*

Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου
28 Απριλίου – 4 Μαΐου 1998
Θέατρο Αρσακείου Ψυχικού
Οργάνωση Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία – Θέατρο Τέχνης Κάρολος Κουν

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΡΙΤΗ 28 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1998

Αρσάκεια Σχολεία Θεσσαλονίκης
«Οι δίδυμοι της Βενετίας» του Κάρλο Γκολντόνι

Σχολή Μωραΐτη
«Ιφιγένεια '98», διασκευή-προσαρμογή Ευαγ. Ανδριτσάνου

ΤΕΤΑΡΤΗ 29 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1998

Φιλολογικό Γυμνάσιο Βελιγραδίου
«Αμερικάνικο Όνειρο» του Έντουαρντ Άλμπερτ

Αρσάκειο Λύκειο Πατρών
«Ο κατά φαντασίαν ασθενής» του Μολιέρου

Θεατρικό εργαστήρι*

Αρσάκεια Σχολεία Ψυχικού
«Η τύχη της Μαρούλας» του Δημ. Κορομηλά

ΠΕΜΠΤΗ 30 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1998

Σχολείο του Στάρι Κριμ, Ουκρανία
«Το βασιλικό βτραχάκι», ρωσικό λαϊκό παραμύθι

Κλασικό Γυμνάσιο Βελιγραδίου
«Το χωριό Σάκουλε, στην Βανάτη» του Ζόραν Πέτροβιτς

606 Λύκειο Αθηνών

«Πολύ κακό για το τίποτα» του Ουίλλιαμ Σαίξπηρ

Ελληνικό Κολλέγιο Λονδίνου

«Ζητείται Ψεύτης» του Δημ. Ψαθά

Τελετή Απονομής Αναμνηστικών Διπλωμάτων

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 1 ΜΑΙΟΥ 1998

Εκπαιδευτήρια Κωστέα Γείτονα

«Τα παντρολογήματα» του Νικολάι Γκόγκολ

Θεατρικός Όμιλος Αποφοίτων Αρσακείου Θεσσαλονίκης

«Η παρεξήγηση» του Αλμπέρ Καμύ

Θεατρικό Εργαστήρι*

Ανοιξιάτικη Συναυλία

ΔΕΥΤΕΡΑ 4 ΜΑΙΟΥ 1998

Τοσίτσεια-Αρσάκεια Εκάλης

«Η Βεγγέρα» του Ηλία Καπετανάκη

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

29-4 & 1-5/1998

Διδάσκουν οι:

Θόδωρος Γράμψας, ηθοποιός-συγγραφέας

Γιάννης Δεγαΐτης, ηθοποιός-καθηγητής της Ανωτέρας Σχολής Δραματικής Τέχνης Καρόλου Κουν

Φύλια Δενδρινού, καθηγήτρια θεατρικής αγωγής Αρσακείων Σχολείων

Παντελής Παπαδόπουλος, ηθοποιός, καθηγητής της Ανωτέρας Δραματικής Σχολής Καρόλου Κουν

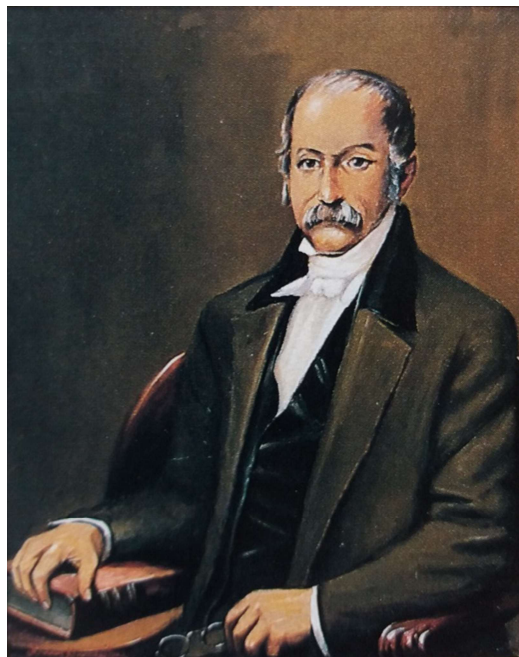
Καίτη Παπαλεξοπούλου, καθηγήτρια κλασικής μουσικής και τραγουδιού Εθνικού Ωδείου Αθηνών, καθηγήτρια προφορικού λόγου Δραματικής Σχολής Θεάτρου Τέχνης

Β) ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Εξώφυλλο: Η φωτογραφία η οποία κοσμεί το εξώφυλλό μας προέρχεται από τον επετειακό τόμο Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.116



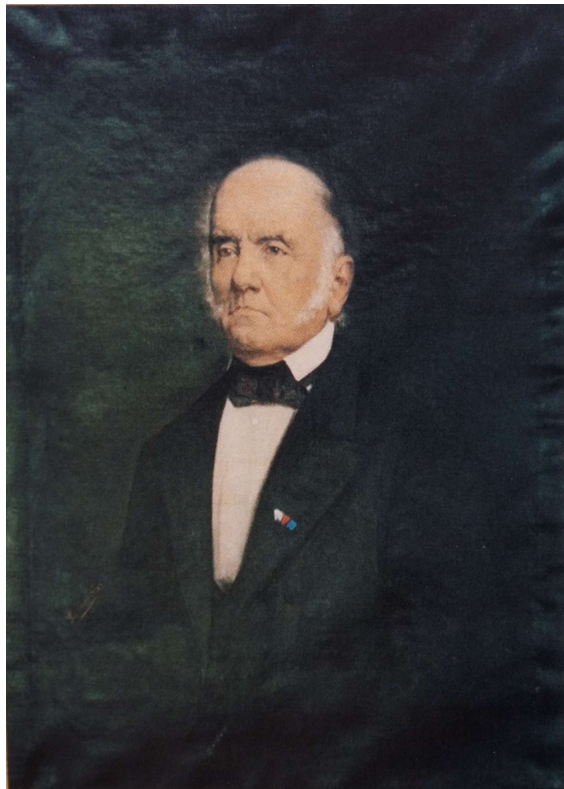
Εικόνα 1: Ιωάννης Κοκκώνης



Εικόνα 2: Γεώργιος Γεννάδιος



Εικόνα 3: Μισαήλ Αποστολίδης



Εικόνα 4: Απόστολος Αρσάκης



Εικόνα 5



Εικόνα 6: Αρσακειάς που υποδύεται τον Οδυσσέα σε αρχαία τραγωδία. Στη φωτογραφία υπάρχει η αφιέρωση: «Τη πνευματική μου μητρί, εις ανάμνησιν, Βασιλική Μπογά (Οδυσσεύς), τη 27^η/2/1910».



Εικόνα 7: Η γνωστή ηθοποιός Ρένη Πιττακή (δεξιά) με συμμαθήτριές της σε σχολική παράσταση του Τοσιτσείου Γυμνασίου Αθηνών. Η τάξη της παρουσίασε δραματοποιημένα διηγήματα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη σε χριστουγεννιάτικη γιορτή.



Εικόνα 8



Εικόνα 9: Μαθήτριες του Αρσακείου με παραδοσιακές ενδυμασίες φωτογραφίζονται μετά το τέλος εκδήλωσης (1918)



Εικόνα 10: Μαθήτριες του Αρσακείου με παραδοσιακές ενδυμασίες φωτογραφίζονται σε εξωτερικό χώρο μετά το τέλος εκδήλωσης (1920)



Εικόνα 11: Αρσακειάδες της Δ΄ τάξεως του Γυμνασίου μετά την παράσταση της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή, την οποία δίδαξε ο Γεώργιος Γαρδίκας, σκηνοθέτησε ο εικονιζόμενος καθηγητής Ορέστης Κοντογιάννης και χορογράφησε ο Ιωάννης Σακελλαρίδης.

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ



ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΠΡΟΕΣΠΕΡΙΔΟΣ "ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ,"

Λάββαλον 31 Δεκεμβρίου 1927

ώρα 5 μ.μ.

Εικόνα 12: Πρόσκληση εορτασμού στο Αρσάκειο Μέγαρο (1927)

ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΕΛΕΤΩΝ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

Α'

1. *Godard*. . . . *Masurka*. (κλειδοκύμβαλον) 'Υπό τῆς μαθητρίας *Κούμαρη Ἀριάδνης*.
2. *Σκιαδωρέση*. *Τὸ ξαφνικό*. (ἀπαγγελία) » » μικρᾶς μαθητρίας *Πόπης Παπαντωνοπούλου*.
3. *Beethoven*. *Sonatina in sol magg* Μανδολινάτα Ἀρσακείου. Διεύθυνσις *Ν. Λάβδα*.
4. *Adolphe Joly*. *L'anglaise en voyage* 'Υπό τῆς μαθητρίας *Τομπρῶφ Ἀγγελικῆς*.

Β'

5. *Heller*. . . . *Tarantelle* (κλειδοκύμβαλον) 'Υπό τῆς μαθητρίας *Δουκάκη Ἀσπασίας*.
6. *Salvetti* . . *Serenata* Μανδολινάτα Ἀρσακείου
7. *Τὸ τραγοῦδι τοῦ δένδρου* (Χορωδία) 'Υπό μαθητριῶν τοῦ Ἀρσακείου.

Γ'

9. *Σκιαδωρέση*. . . *Τὸ Χρυσόφρον στρώμα*. Μελοδραμάτιον μονόπρακτον. Μουσικὴ *Ν. Λάβδα*.

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α :

1. *Ἡ Τύχη*. *Μινέμη Μαρίκα*
 2. *Στέφανος* (Ποιητής). *Νικήτα Ἰσμήνη*
 3. *Φανή* (Κόρη τοῦ διδασκάλου τοῦ Στεφάνου) *Κοββατζῆ Ἰσμήνη*
 4. *Πέτρος* (Καλλιτέχνης φίλος τοῦ Στεφάνου) *Καρακίτσου Γαλάτεια*
 5. *Σύρα Κανέλλα* (Ἡ γυνὴ ἀπεικονικοκυρᾶ τοῦ Στεφάνου) *Τσουγιοπούλου Αἰκατ.*
 6. *Χωροφύλαξ* *Καλλιβρούση Αἰκατ.*
 7. *Διάφοροι Καλλιτέχναι* (φίλοι τοῦ Στεφάνου) *Χατζηλία Φωτ., Σταματοπούλου Ρόζα, Πασχαλίδου Ἄννα, Καλύβη Μ., Κρητικίδου, Μανιατάκη Κ.*
10. *Τὰ κάλαντα.*

ΔΙΑΝΟΜΗ ΔΩΡΩΝ

Εικόνα 13: Το εσωτερικό του προγράμματος (1927)

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΕΥΤΥΧΗΣΑΣΑ ΝΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΕΚΑΤΟΝ-
ΤΑΕΤΙΑΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ
ΠΑΡΑΚΑΛΕΙ ΥΜΑΣ ΟΠΩΣ ΕΥΑΡΕΣΤΗΘΗΤΕ ΝΑ
ΤΙΜΗΣΗΤΕ ΔΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΥΜΩΝ ΤΑΣ
ΚΑΤΩΘΙ' ΕΟΡΤΑΣ, ΑΣ ΤΕΛΕΙ ΕΠΙ ΤΩ ΕΥΤΥΧΕΙ
ΤΟΥΤΩ ΓΕΓΟΝΟΤΙ.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Κ. Θ. ΚΥΡΙΑΚΟΣ



- 1) Τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου, ἡμέρα Πέμπτη καὶ ὥρα 10 π. μ. ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ ἐν Ψυχικῷ Ἀρσακείου.
- 2) Τῇ 1ῃ Νοεμβρίου ἡμέρα Κυριακῇ καὶ ὥρα 5—7 μ. μ. ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ ἐν Ψυχικῷ Ἀρσακείου πρὸς παρακολούθησιν τῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν παραστάσεως τῆς Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις.

Εικόνα 14: Πρόσκληση για τον εορτασμό της Εκατονταετηρίδος

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΔΡΣΑΚΕΙΟΝ ΨΥΧΙΚΟΥ

17 Νοεμβρίου Κυριακή, 5 μ. μ.

Τετάρτη ημέρα τῶν ἑορτῶν ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι
τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΕΝ ΤΑΥΡΟΙΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ

Διδασκαλία ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΑΡΔΙΚΑ

καὶ τῆς καθηγητρίας τοῦ ἐν Ἀθήναις Γυμνασίου

ΑΓΑΘΗΣ ΝΙΚΟΚΑΒΟΥΡΑ

Σκηνοθεσία καὶ Μουσική ὑπὸ τοῦ κ.

ΟΡΕΣΤΟΥ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

Εικόνα 15: Πρόσκληση για την παράσταση Ιφιγένεια εν Ταύροις στο πλαίσιο της Εκατονταετηρίδας



Εικόνα 16: Tableau vivant στο πλαίσιο της Εκατονταετηρίδας



Εικόνα 17: Ιφιγένεια εν Αυλίδι (1968)



Εικόνα 18: Από την παράσταση Ιφιγένειας εν Αυλίδι. Ο χορός, ο Λάμπρος Κωστόπουλος και ο φιλόλογος Ανδρέας Γαβρίλης.

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ ΤΙΝΕΣ
== **ΑΡΣΑΚΕΙΑΔΩΝ**

ΕΠ' ΕΥΚΑΙΡΙΑ, ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΟΣ
— ΤΗΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1836 — 1936

Εικόνα 19



Εικόνα 20



Εικόνα 21: Μαρίκα Κοτοπούλη



Εικόνα 22: Μαρίκα Κοτοπούλη στην παράσταση της Ορέστειας (1903)



Εικόνα 23: Αντιγόνη Μεταξά-Κροντηρά

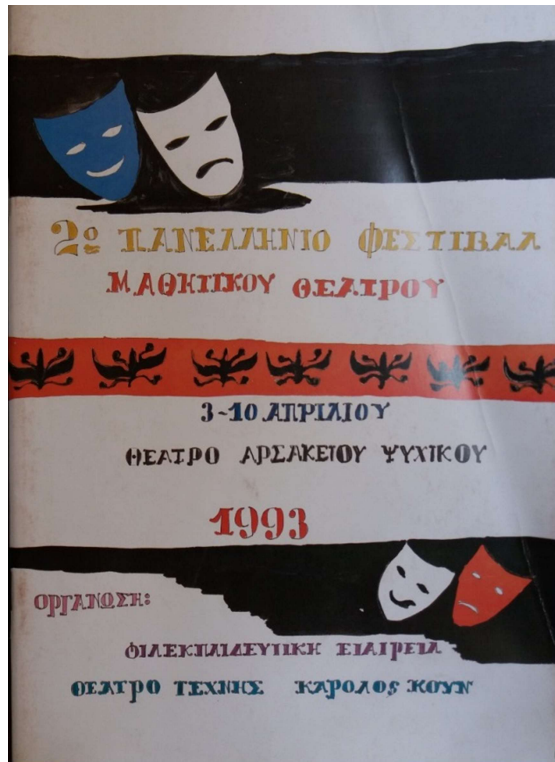
**1^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ
ΦΕΣΤΙΒΑΛ
ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ**



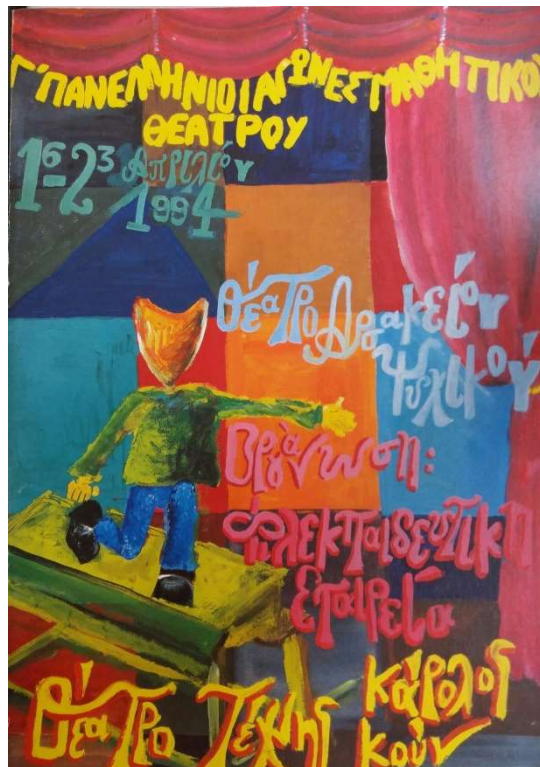
**ΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΙ
ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ - ΚΑΡΟΛΟΣ ΚΟΥΝ**

**ΑΡΣΑΚΕΙΟ ΨΥΧΙΚΟΥ
12 - 17 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1992**

Εικόνα 24



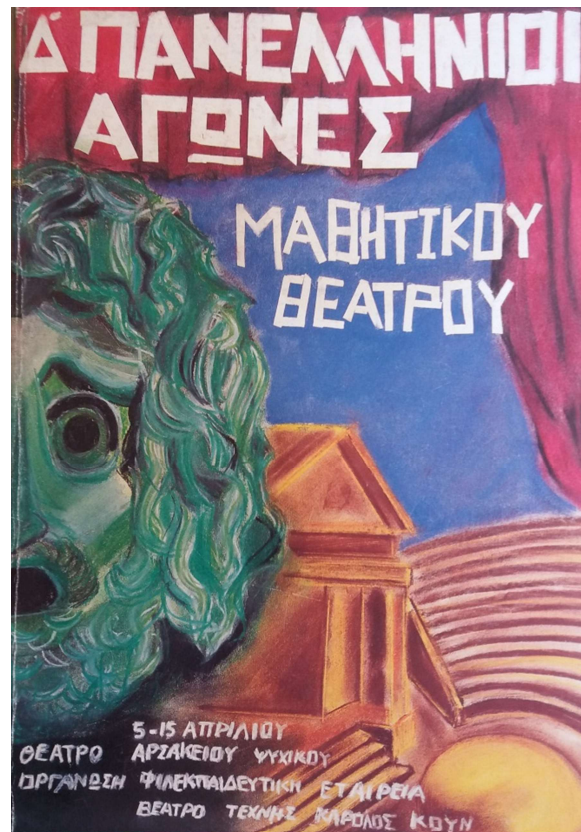
Εικόνα 25



Εικόνα 26



Εικόνα 27



Εικόνα 28



Εικόνα 29



Εικόνα 30



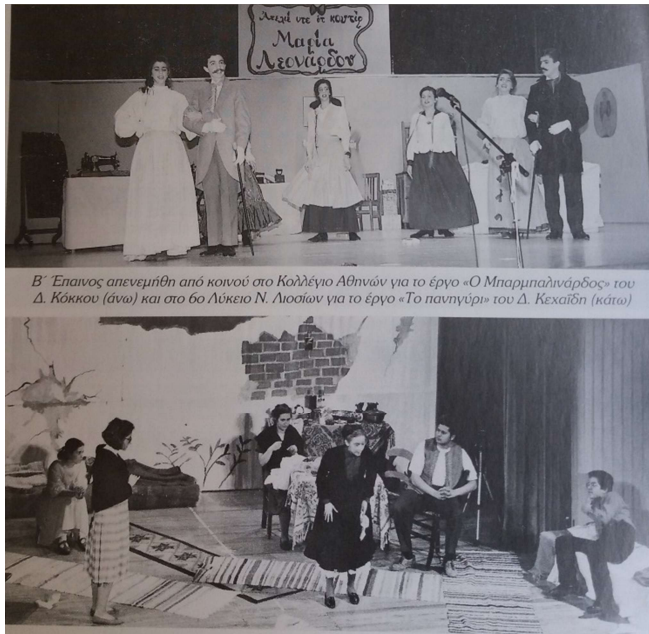
Εικόνα 31



Εικόνα 32



Εικόνα 33



Β' Έπαινος απενεμήθη από κοινού στο Κολλέγιο Αθηνών για το έργο «Ο Μπαρμπαλιάρδος» του Δ. Κόκκου (άνω) και στο το Λύκειο Ν. Λιοσίων για το έργο «Το πανηγύρι» του Δ. Κεχαϊδη (κάτω)

Εικόνα 34



*«Το εύρημα» του Γο. Ξενοπούλου από το Τσούτσιεο Εκάλις.
 "The Winfall" by G. Xenopoulos, presented by the Ekali Tossition.
 "La Trouvaille" de G. Xenopoulos par l' Ecole Tossition de Ekali.*

Εικόνα 35



Εικόνα 36



Εικόνα 37



Εικόνα 38



Εικόνα 39



Εικόνα 40



Εικόνα 41



Εικόνα 42



Εικόνα 43



Εικόνα 44



Εικόνα 45



Εικόνα 46



Εικόνα 47



Εικόνα 48

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΑΡΣΑΚΕΙΩΝ



Εικόνα 49

ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ



Σχολείο του Στάρι Κριμ (Ουκρανία): «Η Πεντάμορφη και το Τέρας» του Perrault

Εικόνα 50

ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ



Kent College Pembury (Αγγλία): «Top Girls» του Caryl Churchill

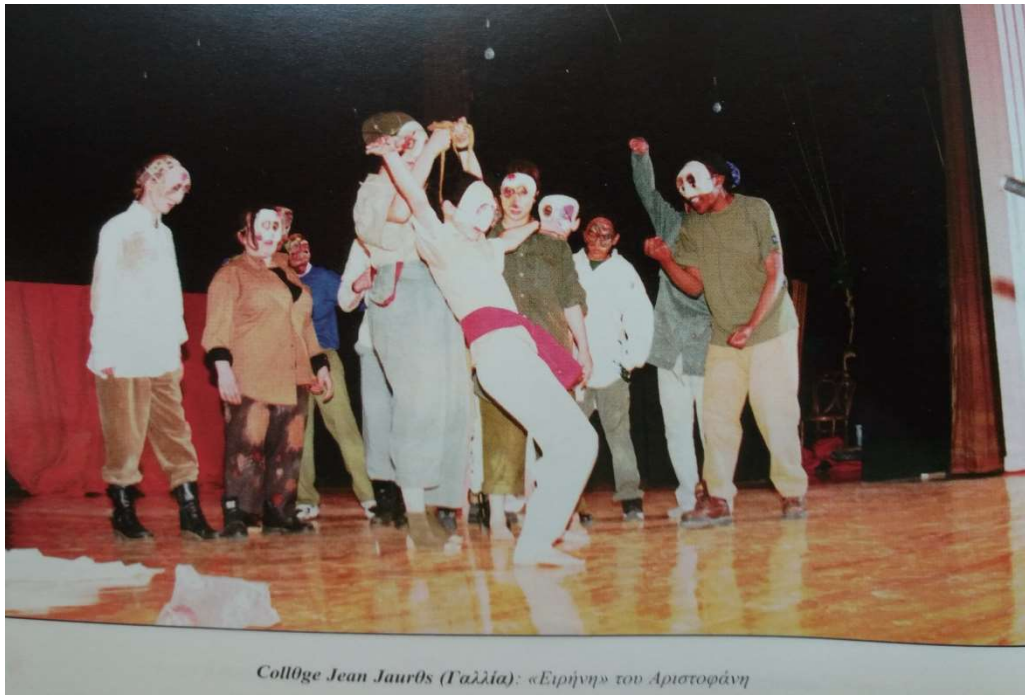
Εικόνα 51

ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ

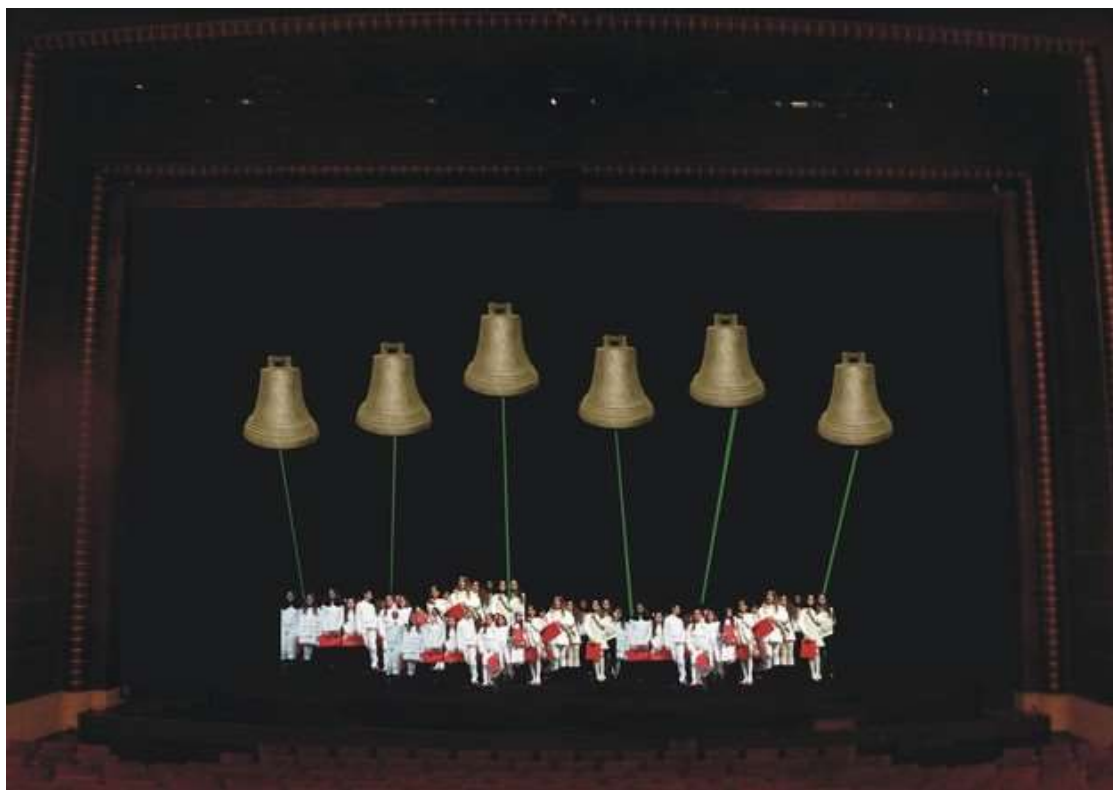


Liceo Europeo «Mario Cutelli» (Ιταλία): «Èssi èssu an' èssi voim'zette» του Luigi Pirandello

Εικόνα 52



Εικόνα 53



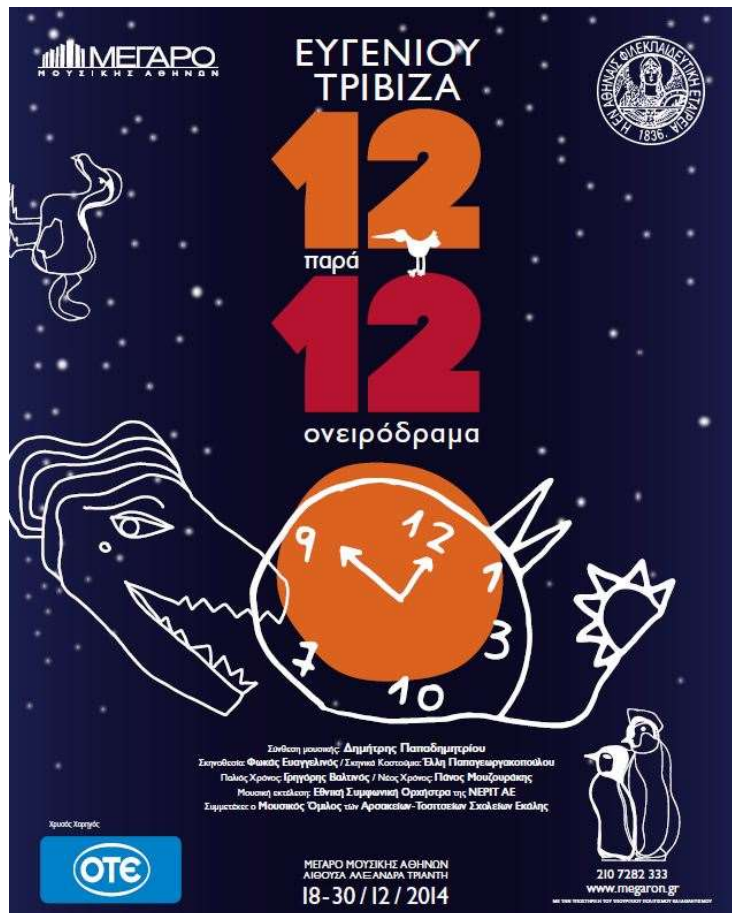
Εικόνα 54: Δώδεκα παρά δώδεκα στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών (2014)



Εικόνα 55: Δώδεκα παρά δώδεκα στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών (2014)



Εικόνα 56: Δώδεκα παρά δώδεκα στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών (2014)



Εικόνα 57: Η αφίσα της παράστασης *Δώδεκα παρά δώδεκα*



Εικόνα 58: Τα παιδιά της χορωδίας στη Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση (2016)



Εικόνα 59: Τα παιδιά της χορωδίας στη Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση (2016)



Εικόνα 60: Τα παιδιά της χορωδίας στη Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση (2016)

Ευρετήριο Εικόνων

Εικ. 1: [https://www.arsakeio.gr/images/stories/FE/img_history_FE/idrytes.JPG], ανακτήθηκε την 11/11/2018

Εικ. 2: [https://www.arsakeio.gr/images/stories/FE/img_history_FE/idrytes.JPG], ανακτήθηκε την 11/11/2018

Εικ. 3: [https://www.arsakeio.gr/images/stories/FE/img_history_FE/idrytes.JPG], ανακτήθηκε την 11/11/2018

Εικ. 4: [<https://history.arsakeio.gr/index.php/2018-07-12-10-06-45>], ανακτήθηκε την 11/11/2018

Εικ. 5: Προσωπικό αρχείο κας Ατσαβέ

Εικ. 6: Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.186

Εικ. 7: Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.446

Εικ. 8: Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.175

Εικ. 9: Προσωπικό αρχείο κας Ατσαβέ

Εικ. 10: Προσωπικό αρχείο κας Ατσαβέ

Εικ. 11: Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.184

Εικ. 12: Προσωπικό αρχείο κας Ατσαβέ

Εικ. 13: Προσωπικό αρχείο κας Ατσαβέ

Εικ. 14: Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.438

Εικ. 15: Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.438

Εικ. 16: *Ακρόπολις*, 31/10/1936

Εικ. 17: Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.184

Εικ. 18: Προσωπικό αρχείο κας Ατσαβέ

Εικ. 19: *Φυσιογνωμίες τινες Αρσακειάδων. Επ' ευκαιρία της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. 1836-1936 (1936)*, Αθήνα: χ.ε., Αρχείο της Φ.Ε.

Εικ. 20: *Φυσιογνωμίες τινες Αρσακειάδων. Επ' ευκαιρία της Εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. 1836-1936 (1936)*, Αθήνα: χ.ε., σ.45

Εικ. 21: Προσωπικό αρχείο κας Ατσαβέ

Εικ. 22: Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.183

Εικ. 23: Η Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσάκεια-Τοσίτσεια Σχολεία (1836-1996) Εκατόν Εξήντα Χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, σ.319

Εικ. 24: Εξώφυλλο Α' Πανελληνίου Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου, Αρχείο Φ.Ε.

Εικ. 25: Εξώφυλλο Β' Πανελληνίου Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου, Αρχείο Φ.Ε.

Εικ. 26: Εξώφυλλο Γ' Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου, Αρχείο Φ.Ε.

Εικ. 27: «Το Θέατρο στο Σχολείο», Έκδοση των Γ' Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου, Αρχείο Φ.Ε.

Εικ. 28: Εξώφυλλο Δ' Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου, Αρχείο Φ.Ε.

Εικ. 29: Εξώφυλλο Ε' Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου, Αρχείο Φ.Ε.

Εικ. 30: Εξώφυλλο Ευρωπαϊκής Συνάντησης Μαθητικού Θεάτρου (1997), Αρχείο Φ.Ε.

Εικ. 31: Εξώφυλλο Ευρωπαϊκής Συνάντησης Μαθητικού Θεάτρου (1998), Αρχείο Φ.Ε.

Εικ. 32: Πρόγραμμα Α' Πανελληνίου Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου

Εικ. 33: Πρόγραμμα Β' Πανελληνίου Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου

Εικ. 34: Πρόγραμμα Β' Πανελληνίου Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου

Εικ. 35: Πρόγραμμα Β' Πανελληνίου Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου

Εικ. 36: Πρόγραμμα Α' Πανελληνίου Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου

Εικ. 37: Πρόγραμμα Γ' Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου

Εικ. 38: Πρόγραμμα Γ' Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου

Εικ. 39: Πρόγραμμα Γ' Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου

Εικ. 40: Πρόγραμμα Γ' Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου

Εικ. 41: Πρόγραμμα Γ' Πανελλήνιων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου

Εικ. 42: Πρόγραμμα Β' Πανελληνίου Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου

- Εικ. 43: Πρόγραμμα Γ΄ Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Εικ. 44: Πρόγραμμα Δ΄ Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Εικ. 45: Πρόγραμμα Γ΄ Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Εικ. 46: Πρόγραμμα Ε΄ Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Εικ. 47: Πρόγραμμα Ε΄ Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Εικ. 48: Πρόγραμμα Ε΄ Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Εικ. 49: Πρόγραμμα Ε΄ Πανελληνίων Αγώνων Μαθητικού Θεάτρου
- Εικ. 50: Πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Συνάντησης Μαθητικού Θεάτρου (1997)
- Εικ. 51: Πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Συνάντησης Μαθητικού Θεάτρου (1997)
- Εικ. 52: Πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Συνάντησης Μαθητικού Θεάτρου (1997)
- Εικ. 53: Πρόγραμμα Ευρωπαϊκής Συνάντησης Μαθητικού Θεάτρου (1997)
- Εικ. 54: [<https://tospirto.net/theater/play/3515>], ανακτήθηκε την 11/11/2018
- Εικ. 55: [<https://tospirto.net/theater/play/3515>], ανακτήθηκε την 11/11/2018
- Εικ. 56: [<https://tospirto.net/theater/play/3515>], ανακτήθηκε την 11/11/2018
- Εικ. 57: [<https://www.arsakeio.gr/gr/latest/21110-12para12>], ανακτήθηκε την 11/11/2018
- Εικ. 58: [http://totetartokoudouni.blogspot.com/2016/02/blog-post_10.html], ανακτήθηκε την 11/11/2018
- Εικ. 59: [http://totetartokoudouni.blogspot.com/2016/02/blog-post_10.html], ανακτήθηκε την 11/11/2018
- Εικ. 60: [http://totetartokoudouni.blogspot.com/2016/02/blog-post_10.html], ανακτήθηκε την 11/11/2018